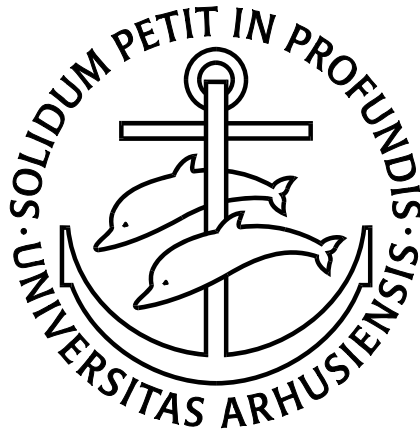

Kandidatspeciale

”Men jeg håber da, at jeg er sygeplejerske om fem år ...”

En kvalitativ undersøgelse af unge, nyuddannede professionsbachelorers
forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske

af

Lis Mortensen

KANDIDATUDDANNELSEN I SYGEPLEJE

Navn: Lis Mortensen
Modul: Kandidat speciale
Måned og år: Oktober 2007
Vejleder: Johannes Kristiansen
Anslag: 191.977

”Men jeg håber da, at jeg er sygeplejerske om fem år ...”

En kvalitativ undersøgelse af unge, nyuddannede professionsbachelorers
forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske

Afdeling for Sygeplejevidenskab
Institut for Folkesundhed
Aarhus Universitet
Høgh-Guldbergs Gade 6A
Bygning 1633
8000 Århus C

Resumé

Da det kan se ud til, at uindfrie forventninger til arbejdet som sygeplejerske kan få unge til at forlade sygeplejefaget, undersøges i dette speciale, hvilke forventninger unge, nyuddannede professionsbachelorer i sygepleje har til arbejdet, og hvordan arbejdet opleves efter endt uddannelse. Formålet med undersøgelsen er at tilføre ny viden til området, som kan være med til at foregribe en flugt fra sygeplejefaget og dermed øge patientsikkerheden.

Problemformuleringen kan ikke besvares tilstrækkeligt uddybende ud fra eksisterende empiri, og det besluttet derfor at gennemføre en ny empirisk undersøgelse. Der vælges et eksplorativt design, inspireret af fænomenologien; data indsamles via kvalitative forskningsinterviews af fire nyuddannede professionsbachelorer, henholdsvis et halvt og to et halvt år efter endt uddannelse. Datamaterialet analyseres ved hjælp af systematisk tekstkondensering. Ud over en sygeplejefaglig referenceramme anvendes også teorier om unge og deres arbejdsbegreb som teoretisk ramme.

Resultatet af undersøgelsen viser følgende:

De unge forventer, at arbejdet som sygeplejerske består i at yde omsorg og udføre konkrete sygeplejehandlinger; de har generelt positive forventninger til arbejdet, men er samtidig bekymrede for, om de kan leve op til det store ansvar, de oplever, man har som sygeplejerske.

De unges oplevelse af arbejdet er præget af mange nuancer. I begyndelsen opleves usikkerhed på egen formåen, men to år senere oplever professionsbachelorerne sig selv som dygtige sygeplejersker. Selve indholdet i arbejdet og især det relationelle aspekt opleves som intet mindre end fantastisk; imidlertid finder tre ud af de fire, at vilkårene for arbejdet nogle steder er uacceptable. Unges arbejdsbegreb generelt omfatter en forventning om, at arbejdet skal muliggøre selvrealisering, være samfundsmæssigt nyttigt og opfylde behovet for anerkendelse samt udløse en acceptabel løn – faktorer, der også afspejler sig i nærværende undersøgelse. Det viser sig imidlertid, at arbejdet som sygeplejerske ikke til fulde kan honorere disse krav.

Det anbefales derfor i specialets perspektivering, at både kolleger, ledere og politiske beslutningstagere inden for sundhedsvæsenet lytter til professionsbachelorernes stem-

me, tager deres ord alvorligt og sikrer bedre vilkår for sygepleje, sygeplejersker - og dermed patienterne - i fremtidens sundhedsvæsen.

English summary

Title: "But I still hope to be a nurse five years from now....."

A qualitative study on what expectations young recently graduated bachelors in nursing have to their job and how they perceive it a period after their graduation.

As it seems that unfulfilled expectations to working as a nurse may cause young people to leave the profession as a nurse this thesis analyses what expectations young recently graduated bachelors in nursing have to their job and how they perceive it a period after their graduation. The purpose of the thesis is to provide new knowledge to this field, which may contribute to prevent a drain from nursing and thus to enhance the security of patients. The main questions of this thesis cannot be sufficiently elucidated on the basis of existing empirical material. Therefore it was decided to undertake new empirical research. An exploratory design inspired by phenomenology has been chosen; data have been collected through qualitative research interviews of four new graduates. The data material has been analysed through Systematic Text Condensation. Besides a theoretical framework of nursing, theories concerning young people and their work concept have been applied.

The findings of the thesis

Young people expect that working as a nurse consists of providing care and performing practical nursing actions. Generally they have positive expectations to their job, but at the same time they worry whether they are able to meet the responsibility demands they feel the job as a nurse involves.

Young people's perception of their job is fairly diversified. In the beginning they feel insecure about their qualifications, but two years later they see themselves as competent nurses. The work contents as such and the inter-personal dimension are perceived as being no less than fantastic. However, three out of four realise that working conditions are in some places unacceptable. In general young people's work concept comprises an expectation that their job will bring them self-fulfilment, be useful to society and meet their need for acknowledgement as well as triggering an acceptable salary – and these factors have also been dealt with in this thesis. It appears that working as a nurse cannot entirely fulfil these demands. It is therefore recommended in the wider implications of

this thesis that colleagues, as well as management and policy makers within the health system listen to the voice of the bachelors in nursing, take their request into consideration and ensure better conditions for nursing, nurses – and consequently the patients – in tomorrow’s health system.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning og problempresentation	9
1.1 Indledning	9
1.2 Problempresentation og problemformulering	10
1.3 Formål (erkendelsesinteresse)	15
1.4 Afgrænsning og terminologi.....	15
1.5 Forforståelse	16
1.6 Specialets opbygning og struktur.....	16
2. Litteraturgennemgang	17
3. Kortlægning af eksisterende empiri	17
3.1 Forventninger til arbejdet som sygeplejerske.....	18
3.2 Oplevelse af arbejdet som sygeplejerske.....	22
3.3 Hvad kan der udledes på baggrund af eksisterende empiri?	25
4. Videnskabelig referenceramme.....	25
4.1 Fænomenologi.....	27
5. Metodisk referenceramme	29
5.1 Det kvalitative forskningsinterview	31
5.2 Etik i forskningsprocessen.....	32
5.2.1 Ethiske retningslinier for sygeplejeforskning.....	33
5.2.2 Videnskabsetisk komité.....	33
5.2.3 Datatilsynet	33
5.3 Analysemodel: Systematisk tekstkondensering.....	33
6. Teoretisk referenceramme	36
6.1 De unge i dag	36
6.2 De unges arbejdsbegreb.....	40
6.3 Sygeplejefagets værdier og grundantagelser	42
7. Indsamling af data.....	45
7.1 Udvalgelse af informanter.....	45
7.1.1 Præsentation af informanterne	47
7.2 Interviewguide.....	48
7.3 Ethiske overvejelser	49
7.4 Rollen som interviewer.....	49
7.5 Transskribering.....	49
7.6 Afsluttende bemærkninger	50
8. Præsentation af analysen	51
8.1 Helhedsindtryk – fra vildnis til temaer	52
8.2 Meningsbærende enheder – fra temaer til koder	52
8.3 Kondensering – fra kode til mening	53
8.4 Sammenfatning – fra kondensering til beskrivelser	54

8.5	Præsentation af Interview 2005	55
8.6	Præsentation af Interview 2007	56
9.	Forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske	57
9.1	Interview 2005.....	57
9.1.1	Før påbegyndt uddannelse: Omsorg og nærhed	57
9.1.2	Undervejs i uddannelsen: Håndværk og realisme	58
9.1.3	Færdiguddannet: Stort ansvar	58
9.1.4	Usikkerhed	59
9.1.5	Dygtig hurtigst muligt.....	59
9.1.6	Udvikling, uddannelse og forskning kræver erfaring	60
9.1.7	Teori.....	61
9.1.8	Ressourcer	62
9.2	Interview 2007.....	63
9.2.1	Det gode ved sygeplejefaget	63
9.2.2	Faglig udfordring	63
9.2.3	Feedback som anerkendelse	64
9.2.4	Løn som anerkendelse	65
9.2.5	Ballast fra uddannelsen	65
9.2.6	Arbejdstidens placering.....	66
9.2.7	Balance mellem ressourcer og arbejdsopgaver	66
9.2.8	Ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver	67
9.2.9	Personligt ramt.....	68
10.	Diskussion af forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske	70
10.1	Forventninger til arbejdet som sygeplejerske	70
10.2	Usikkerhed og Dygtig hurtigst muligt	72
10.3	Udvikling mv. kræver erfaring og Faglig udfordring	75
10.4	Teori og Ballast fra uddannelsen	76
10.5	Ressourcer og Balance/ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver....	78
10.6	Det gode ved sygeplejefaget	80
10.7	Feedback som anerkendelse.....	81
10.8	Løn som anerkendelse	82
10.9	Arbejdstidens placering.....	83
10.10	Personligt ramt.....	84
11.	Metodediskussion og tværgående resultatdiskussion.....	85
11.1	Metodediskussion.....	86
11.1.1	Fænomenologi og systematisk tekstkondensering.....	86
11.1.2	Kvalitative interviews	87
11.2	Resultatdiskussion om anerkendelse.....	88
11.2.1	Hvilken betydning har begrebet anerkendelse for professionsbachelorne?	88
12.	Konklusion	91
13.	Perspektivering	94

14. Referenceliste	95
15. Bilagsfortegnelse	104
15.1 Bilag 1: Brev til sygeplejefaglig vicedirektør	105
15.2 Bilag 2: Informationsbrev til nyuddannede professionsbachelorer	106
15.3 Bilag 3: Interviewguide til Interview 2005	107
15.4 Bilag 4: Samtykkeerklæring	108

1. Indledning og problempresentation

1.1 Indledning

Baggrunden for valg af problemstilling til dette speciale skal blandt andet findes i min undren og bekymring over, at nyuddannede sygeplejersker, ifølge en artikel i fagbladet Sygeplejersken (Danbjørg 2003), ikke oplever at få deres faglige forventninger til arbejdet som sygeplejerske indfriet, og at de derfor overvejer at forlade sygeplejefaget. Den nævnte artikel omhandler en undersøgelse, hvori der indgår interviews med to nyuddannede sygeplejersker. Det fremgår, at de to sygeplejersker savner faglig udvikling og er skuffede over, at administrative og andre ikke sygeplejefaglige arbejdsopgaver optager en stor del af deres tid. Desuden lægger begge meget vægt på, at der i deres uddannelse indgik mange elementer relateret til udvikling og forskning, og de havde derfor en klar forventning om, at dette ville indgå i en sygeplejerskes daglige arbejde på en almindelig sygehusafdeling. Den ene udtaler:

"Jeg vil enormt gerne være tæt på sygeplejen og patienterne, men hvis der ikke bliver flere muligheder for, at man kan udvikle sig og lave nogle af de ting, der er sjove, så tror jeg helt klart, at det har den betydning, at jeg kan finde på at forlade faget." (ibid:18).

Begge de nyuddannede er professionsbachelorer i sygepleje – en titel, der blev indført i forbindelse med en reform af sygeplejerskeuddannelsen i 2001. Reformen trådte først i kraft 1. september 2001, men studerende, der var under uddannelse ved reformens ikrafttræden, fik via en overgangsordning¹ mulighed for at kvalificere sig til at blive professionsbachelorer, hvilket de to oven for nævnte sygeplejersker har valgt.

Da jeg læste artiklen, tænkte jeg, at det ville være interessant at undersøge, hvordan de første sygeplejersker, der har fulgt professionsbacheloruddannelsen hele vejen igennem,² oplever at få indfriet deres forventninger, når de er færdiguddannede og har arbejdet som sygeplejersker igennem nogen tid. Måske ville der vise sig at være endnu større afstand mellem forventninger og den konkrete oplevelse af arbejdet? Da jeg skulle påbegynde arbejdet med mit speciale, var jeg derfor ikke i tvivl om, at netop dét skulle være omdrejningspunktet.

¹ Jf. Undervisningsministeriets Bekendtgørelse nr. 1021 af 12. december 2001 (Undervisningsministeriet 2001 c).

² Dvs. med studiestart 1. september 2001.

1.2 Problempresentation og problemformulering

Min undren og bekymring har således dannet baggrund for valget af problemstilling til dette speciale. *Undren* over, at der tilsyneladende er så stor forskel mellem forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske, som det fremgår af den oven for nævnte artikel – og *bekymring* for, om denne forskel vil opleves endnu større af professionsbachelorerne fra 2001-uddannelsen og ligeledes *bekymring* for, hvilke konsekvenser det kan have for sygeplejen på sigt. Der er dog ikke alene tale om en personlig interesse: Der er mange andre gode grunde til at undersøge, om nyuddannede sygeplejersker oplever, at deres forventninger til arbejdet som sygeplejerske indfries, hvilket jeg vil komme ind på i det følgende.

Det har selvsagt stor betydning for den enkelte, nyuddannede sygeplejerske at opleve tilfredshed i sit arbejde, men det har imidlertid også betydning for sundhedsvæsenet og samfundet som helhed, idet eventuelle uindfrie forventninger kan medføre, at nogle sygeplejersker vælger at forlade sygeplejefaget. Og det er faktisk særdeles problematisk - ikke mindst set i lyset af den aktuelle sygeplejerskemangel (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2006). I januar 2007 manglede der over 1.500 sygeplejersker på landsplan (Dansk Sygeplejeråd 2007; Danske Regioner 2007), og Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd (FTF) har beregnet, at der i 2015 vil mangle ca. 7.000 sygeplejersker på landsplan (FTF 2007). Det vil være en særdeles uholdbar situation: En amerikansk undersøgelse, beskrevet i rapporten ”Health Care at the Crossroads. Strategies for Addressing the Evolving Nursing Crisis”, udarbejdet af Joint Commission on Accreditation of Healthcare Organizations³ (2002) i USA viser, at hvis der er for få sygeplejersker på et sygehus, går det ud over patientsikkerheden. Baggrunden for udarbejdelsen af rapporten var den stigende sygeplejerskemangel i USA og de konsekvenser for sundhedsvæsenet, som var en følge heraf. Det fremgår af rapporten, at en optimal sygeplejerskenormering har en positiv indvirkning på både kvalitet, omkostninger og behandlingsresultater og bevirker færre komplikationer, færre utilsigtede hændelser, kortere indlæggelsestid og lavere dødelighed. Noget tilsvarende er påvist i en anden amerikansk undersøgelse (Aiken 2003) samt i en nyere engelsk undersøgelse (Rafferty 2007), og selv om der er tale

³ Joint Commission on Accreditation of Healthcare Organizations er en international organisation med speciale i at udvikle kvalitet i sundhedsvæsenet. Har i Danmark deltaget i akkrediteringen af blandt andet sygehusene i Hovedstadens Sygehusfællesskab, H:S.

om henholdsvis amerikanske og engelske undersøgelser, må det antages, at resultaterne kan overføres til danske forhold.

I Danmark har Dansk Sundhedsinstitut (DSI)⁴ undersøgt, hvad sygeplejersker på medicinske afdelinger bruger deres tid på og finder, at, sygeplejersker bruger en minimal del af deres tid på at tale med patienterne (Holm-Petersen et al. 2006). Projektlederen bag undersøgelsen, organisationssociolog og ph.d.-studerende Christina Holm-Petersen vurderer, at dette kan have alvorlige konsekvenser for patientsikkerheden, og udtaler i en artikel i Ugebrevet Mandag Morgen: ”Hvis man ikke bruger tid på at tale mere alvorligt med patienterne, risikerer man at overse negative udviklinger i deres behandlingsforløb.” (Jensen 2006:23). Det er således af *stor samfundsmæssig betydning*, at tilstrækkeligt mange uddanner sig til sygeplejersker og bliver i faget.

Faktisk er der hvert år et stort antal *unge*⁵ mennesker, der vælger at uddanne sig til sygeplejerske. Trods vekslende interesse gennem det sidste årti, har uddannelsen i en del år været placeret højt oppe på listen over de ti uddannelser, der er størst søgning til via den Koordinerede Tilmelding (Tilmeldingssekretariatet 2005, 2006 og 2007; Pedersen 2003). I 2004-2006 sås endda en markant stigning i antallet af ansøgere (Kjærgaard 2004; Pedersen 2005; Bjørnsson 2006). I 2007 var der et fald på 8,4 % i antallet af ansøgere sammenlignet med 2006 (Bjørnsson 2007).⁶ Det er samtidig et faktum, at over 30 % af de studerende vælger at afbryde sygeplejerskeuddannelsen (Undervisningsministeriet 2007 b). Men under alle omstændigheder må den enkelte ansøger forud for valg af uddannelse have haft nogle *forventninger* til arbejdet som sygeplejerske. Men hvilke forventninger har unge mennesker i dagens Danmark til arbejdslivet generelt – og til arbejdet som sygeplejerske i særdeleshed? Og hvordan *opleves* arbejdet som sygeplejerske, når uddannelsen er afsluttet, og arbejdslivet begynder?

Litteratur om *unges generelle forventninger til arbejdslivet* viser, at de unge med deres opvækst i det senmoderne samfund stiller store krav til både den uddannelse - og senere

⁴ DSI, Dansk Sundhedsinstitut (tidligere: DSI Institut for Sundhedsvæsen) er et selvejende analyseinstitut, der driver forsknings-, formidlings- og rådgivningsvirksomhed for og med det danske sundhedsvæsen (www.dsi.dk).

⁵ Flertallet af de studerende er mellem 20-24 år, når de starter på sygeplejerskeuddannelsen, og gennemsnitsalderen ved studiestart var i 2004 mellem 24 og 26 (Undervisningsministeriet 2007 b).

⁶ I september 2007 var der stor mediebevågenhed på faldet i søgningen til sygeplejerskeuddannelsen (Pedersen 2007), ikke mindst set i lyset af, at Folketinget i foråret 2007 havde besluttet at øge antallet af dimensionerede studiepladser på uddannelsen (Undervisningsministeriet 2007 a).

- det arbejde, de vælger. Arbejdet skal give mulighed for personlig udvikling, og det skal føles godt at gå på arbejde - helst hver dag (Simonsen og Katznelson 2000; Illeris og Katznelson et al. 2002). Det er også en af konklusionerne på en undersøgelse foretaget af Socialforskningsinstituttet i 2000 (Zeuner), hvor der blandt andet er fokus på de unge, der *eventuelt* kunne tænke sig at tage en sygeplejerskeuddannelse. Også de mere *konkrete forventninger til arbejdet som sygeplejerske* har været belyst: Af en nyere undersøgelse fra Undervisningsministeriet fremgår, at unge forventer af arbejdet som sygeplejerske, at det er hårdt både fysisk og psykisk, men de ser generelt på sygeplejersker som omsorgsfulde og tålmodige mennesker, der kan lide at hjælpe andre (Undervisningsministeriet 2007 b). En anden undersøgelse, også initieret af Undervisningsministeriet, hvor undersøgelsespopulationen er over 2.000 sygeplejestuderende, fastslår, at en del forventer, ”at arbejdet som sygeplejerske er for hårdt at gøre godt nok” (Jensen og Brown et al. 2006:61).

Ovennævnte kilder kan kun give et lille indblik i, hvilke *forventninger* unge, nyuddannede professionsbachelor har til arbejdet som sygeplejerske; enten har kilderne nemlig ikke fokus på netop dette spørgsmål, eller også er undersøgelsespopulationen ikke lige præcis unge, nyuddannede professionsbachelor. Noget kunne tyde på, at der må nye empiriske undersøgelser til.

To nyligt publicerede specialer fra kandidatuddannelsen i sygepleje (Lyngsø 2006; Poniowski 2006) har fokus på, hvordan sygeplejestuderende i professionsbacheloruddannelsen oplever bestemte elementer i uddannelsen. Der er også enkelte eksempler på specialer med fokus på de *færdiguddannede* professionsbachelor: Danbjørg (2007) har i sit speciale fokus på, hvilke kundskabsformer den færdiguddannede professionsbachelor anvender i klinisk sygeplejepraksis, og har således et videnfilosofisk perspektiv; Pedersen (2006) belyser, hvordan nyuddannede professionsbachelor oplever at arbejde med instrumentel sygepleje. Sidstnævnte løfter en flig af svaret på, hvordan arbejdet som sygeplejerske opleves, men har et ret smalt fokus.

Den danske sociolog Kupferberg⁷ (1999:7-9) har undersøgt *nyuddannede sygeplejerskers holdninger til arbejdet som sygeplejerske*, hvor han blandt andet påpeger, at der er en uoverensstemmelse mellem de grundlæggende holdninger på henholdsvis sygeplejerskolerne og sygehusene: På sygeplejerskolerne betragtes sygeplejen som en profession men på sygehusene som et kald. Kupferbergs undersøgelse er imidlertid efterhånden nogle år gammel og har følgelig ikke det aspekt med, at sygeplejerskeuddannelsen nu er en professionsbacheloruddannelse.

Der foreligger således ikke tilgængelig viden med fokus på færdiguddannede professionsbachelorers *oplevelse* af arbejdet som sygeplejerske.⁸

Det faktum, at *sygeplejerskeuddannelsen* pr. 1. september 2001 blev ændret til at være en professionsbacheloruddannelse kan muligvis medføre, at kommende sygeplejerskers forventninger til arbejdet ændrer sig. Hver gang sygeplejerskeuddannelsen er blevet ændret, har der været kritiske røster (Lyngaa 1995; Birkelund 2004), og protesterne har da heller ikke været mindre i forbindelse med indførelse af professionsbacheloruddannelsen (Jarl 2003; Nielsen 2003; Birkelund 2004). Især er det den såkaldte akademisering af uddannelsen, der har stået for skud. Omvendt har den nye uddannelse også haft mange fortalere – ikke mindst blandt repræsentanter for Dansk Sygeplejeråd og Rektorforsamlingen for Sygeplejerskeuddannelsen (Langvad 2001; Holdgaard 2002), som har været aktive deltagere i udformningen af uddannelsen. Når en uddannelse ændres, vil der uundgåeligt (men jo også netop tilsigtet) ske ændringer i formålet med og antagelserne bag uddannelsen. Fra og med 1990-uddannelsen blev der lagt op til, at sygeplejerskeuddannelsen er et vidensbaseret studium, og med 2001-uddannelsen fik uddannelsen endvidere status som en professionsbacheloruddannelse (Birkelund 2004). De uddannelsesmæssige ændringer kan have indflydelse på både forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske.

Sygepleje som fag forudsætter både under uddannelsen og i det efterfølgende arbejdsliv evne til at yde omsorg for andre, ligesom det forudsætter teoretisk viden og praktiske

⁷ Feiwel Kupferberg har tidligere bl.a. været ansat som professor ved Danmarks Pædagogiske Universitet – er p.t. ansat ved Malmö Högskola.

⁸ I alt fald ikke mig bekendt.

færdigheder (Martinsen 1989, Kirkevold 1996). Sygepleje kræver engagement og vilje til at ville give noget af sig selv i mødet med et andet menneske, og man skal kunne sætte sig i den andens sted (Martinsen 1989). Kan dette udfordre unges værdier og deres krav om et arbejde med mulighed for personlig udvikling?

Sammenfattende kan det konstateres, at foreliggende forskning måske nok vil kunne kaste et vist lys over, hvilke forventninger til og hvilken oplevelse af arbejdet som sygeplejerske, professionsbachelorerne kan *tænkes* at have, men dette vil dog næppe være tilstrækkeligt, da der ikke foreligger konkrete undersøgelser *med fokus på*, hvordan de unge, nyuddannede professionsbachelor *selv* udtrykker deres *forventninger* til arbejdet, og *selv* udtrykker deres *oplevelse* af arbejdet. En undersøgelse af dette vil derfor kunne medvirke til at tilføje feltet ny viden ved at beskrive, analysere og vurdere dette område.

Forventninger – her forstået som de tanker og refleksioner, den enkelte har gjort sig forud for uddannelsesvalg og undervejs i uddannelsen – er et meget personligt anliggende, som det kun i et vist omfang er muligt at få andel i. Det samme gælder den enkeltes *oplevelse* af arbejdet som sygeplejerske, men som Kvale udtrykker det: ”Hvis man gerne vil vide, hvordan folk forstår deres verden og deres liv, hvorfor så ikke tale med dem?” (2002:15). Samtale i form af et kvalitativt forskningsinterview ”har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener.” (ibid:19). En interviewundersøgelse kan på denne baggrund se ud til at være en mulig vej til at opnå den ønskede viden om forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske. Det leder frem til følgende **problemformulering**:

Hvilke forventninger har de unge, nyuddannede professionsbachelor til arbejdet som sygeplejerske, og hvordan er deres oplevelse af arbejdet som sygeplejerske efter henholdsvis et halvt og to et halvt år?

1.3 Formål (erkendelsesinteresse)

Specialets metodiske design er udtryk for flere erkendelsesinteresser: For det første en interesse for at give de unge professionsbachelorer stemme, hvilket er begrundelsen for, at jeg har valgt at tage afsæt i deres *egne* beskrivelser; for det andet en interesse for at tilføje ny viden til området, som forhåbentlig kan være med til at foregribe, at nyuddannede professionsbachelorer forlader sygeplejefaget – hvilket vil komme både sygeplejersker og patienter til gode. For eksempel vil konkret viden på området kunne anvendes i forbindelse med undervisningen på sygeplejeskolerne og i klinisk praksis samt ved tilrettelæggelsen af introduktionsforløb af nyuddannede professionsbachelorer. Ny viden på området kan også anvendes i forbindelse med vejledning om studievalg og i tilrettelæggelsen af erhvervspraktik på sygehusene.⁹ Endelig forestiller jeg mig også, at ny viden kan inspirere sygeplejefaglige ledere samt politiske beslutningstagere såvel på arbejdsgiver- som på arbejdstagerside.

1.4 Afgrænsning og terminologi

Professionsbachelor:

Det er valgt at have fokus på unge, nyuddannede professionsbachelorer, der har gennemført den ordinære uddannelse til professionsbachelor i sygepleje med studiestart 1. september 2001, og som er ansat i det danske hospitalsvæsen.¹⁰ Når der fremover i specialet anvendes betegnelsen 'professionsbachelor' vil det derfor, med mindre andet fremgår, være synonymt med 'professionsbachelor i sygepleje, uddannet efter bekendtgørelsen fra 2001.'

Ung:

'Ung' har jeg valgt at definere som værende under 30 år¹¹ på tidspunktet for afslutning af uddannelsen.¹² De fleste nyuddannede sygeplejersker arbejder på en sygehusafdeling (Dansk Sygeplejeråd 2006), og det er baggrunden for at interviewe professionsbachelorer, ansat på en sygehusafdeling. Det er danske forhold, der ønskes belyst.

⁹ Mange sygehuse har som et tilbud til gymnasieelever arrangeret mulighed for erhvervspraktik på et sygehus i skolernes efterårs- og vinterferie.

¹⁰ Jeg har således fravalgt at have fokus på de professionsbachelorer, der har erhvervet titlen via overgangsordninger.

¹¹ Ifølge Psykologisk-pædagogisk ordbog (2003) defineres man som ung i alderen fra 13 til 25 år. Imidlertid er der i nærværende speciale mindre fokus på den biologiske alder end på, hvorvidt undersøgelsens professionsbachelorer har haft en opvækst under senmoderniteten, hvor pubertetens tendens til at analysere sig selv og sine følelser strækker sig langt ind i voksenlivet (Ziehe 1998).

¹² Gennemsnitsalderen for nyuddannede sygeplejersker er 28 år (Undervisningsministeriet 2007 b).

Forventning:

Begrebet 'forventning' defineres som den almindelige hverdagsforståelse af ordet, afledt af verbet 'forvente', der betyder at "betragte det som sandsynligt at noget vil ske" (Politikens Nudansk Ordbog 2005), og er synonymt med 'forestilling, håb, ønske om et resultat" (Psykologisk-pædagogisk ordbog 2003).

Oplevelse:

Begrebet 'oplevelse' skal ligesom 'forventning' dels forstås som hverdagsforståelsen af ordet, hvor betydningen er: "det at opleve noget, især om en hændelse, som gør indtryk på én" (Politikens Nudansk Ordbog 2005), men er desuden inspireret af psykologien, hvor begrebet ofte bruges om resultatet af en mangesidig sansning, der giver en bevidst oplevet helhed, og hvor der er tale om en ikke-analyserende tilgang til sanseindtrykkene (Psykologisk-pædagogisk ordbog 2003).

1.5 Forforståelse

I forbindelse med den valgte analysemetode lægges der op til, at egen forforståelse ekspliciteres (Malterud 2004: 46-48). En del af min forforståelse fremgår af problembeskrivelsen i form af min undren og bekymring. Yderligere erfaringer af betydning er dels erhvervet gennem mit arbejde som sygeplejerske på forskellige sygehusafdelinger, dels gennem erfaring som sygeplejelærer og dels gennem min ansættelse først som konsulent i Professionsudviklingsafdelingen i Dansk Sygeplejeråds sekretariat og siden som faglig sekretær på et amtskredskontor i Dansk Sygeplejeråd, hvor jeg både varetager studerendes og sygeplejerskers interesser.

1.6 Specialets opbygning og struktur

Efter dette indledende afsnit er specialet opdelt i to overordnede dele. Del I består af literaturgennemgang og kortlægning af eksisterende empiri på området samt specialets henholdsvis videnskabelige, metodiske og teoretiske referencerammer. Del II består af en præsentation af den empiriske undersøgelses tilrettelæggelse og resultater, efterfulgt af diskussion af resultat og metode samt konklusion og perspektivering.

DEL I

2. Litteraturgennemgang

For at finde frem til allerede eksisterende litteratur om unge, nyuddannede professionsbachelorer forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske blev der foretaget elektronisk søgning efter litteratur, der konkret beskriver dette. Søgningen blev afgrænset til danske databaser (bibliotek.dk, sygeplejersken.dk, sygeplejefagligtbibliotek.dk, JCVU¹³ Bibliotekets database) og til kilder med fokus på danske forhold, begrundet i specialets afgrænsning. Der blev anvendt udvalgte søgeord: professionsbachelor, sygepleje, sygeplejerske, forventninger, oplevelse, ungdomskultur, arbejdsbegreb (i skiftende kombinationer). Denne brede søgning gav i første omgang mange poster, men ved nærmere eftersyn omhandlede kun få kilder det konkret søgte, set ud fra den ønskede vinkel. Dette var som forventet, eftersom det første hold professionsbachelorer blev færdiguddannede i januar 2005, og det syntes yderligere at øge relevansen af en nærmere undersøgelse. Undervejs i arbejdet med specialet blev søgning foretaget løbende, hvilket også afstedkom nye fund, men alt i alt blev der dog kun fundet ret få relevante kilder. Disse vil blive kortlagt i næste afsnit.

3. Kortlægning af eksisterende empiri

Som nævnt i afsnittet om litteraturgennemgang eksisterer der kun få kilder med fokus på nyuddannede professionsbachelorer forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske.¹⁴ Kilderne kan opdeles i tre typer:

Fagbladet Sygeplejersken har bragt nogle artikler, hvor studerende undervejs i uddannelsen har udtalt sig om deres forventninger, ligesom der har været enkelte interviews med netop færdiguddannede professionsbachelorer om deres forventninger til arbejdet. Desuden blev der fundet en kronik, et synspunkt og en kommentar,¹⁵ skrevet af professionsbachelorer. En anden type kilder udgøres af fire nyere, empiriske undersøgelser, der hver især har fokus på forskellige vinkler vedrørende professionsbachelorerne: To undersøgelser er initieret af Undervisningsministeriet (Jensen og Brown et al.

¹³ JCVU står for Jysk Center for Videregående Uddannelse, som uddanner og videreuddanner professionsbachelorer indenfor pædagogik, sundhed, ledelse og vejledning. Biblioteket var indtil maj 2007 nærbibliotek for Afdeling for Sygeplejevidenskab ved Aarhus Universitet.

¹⁴ ikke mindst når kilder vedrørende professionsbachelorer, uddannet via overgangsordning, fravælges, som det er gjort i nærværende speciale, for at fastholde fokus på professionsbachelorerne fra 2001-uddannelsen.

¹⁵ faste rubrikker i fagbladet, Sygeplejersken.

2006; Undervisningsministeriet 2007 b), en er initieret af Rektorforsamlingen for sygeplejerskeuddannelsen (2006), og en er udarbejdet af Dansk Sygeplejeråds analyseafdeling (2006). I disse undersøgelsesrapporter kan der - mere eller mindre indirekte¹⁶ - hentes nogen information om forventninger, oplevelse eller evt. begge dele. Den sidste type kilde er et kandidatspeciale fra kandidatuddannelsen i sygepleje.

I det følgende præsenteres kilder og fund, først i forhold til forventninger og derefter i forhold til den konkrete oplevelse af arbejdet som sygeplejerske.

3.1 Forventninger til arbejdet som sygeplejerske

Artikler mv. fra Sygeplejersken.

Nedennævnte kilder fra Sygeplejersken består af en kronik (Kaldal 2007) og en kommentar i en debat (Madsen 2006), skrevet af henholdsvis en færdiguddannet professionsbachelor og en sygeplejestuderende, samt af nogle artikler, skrevet af journalister på baggrund af interviews med studerende og professionsbachelorer. Det må antages, at udsagnene i artiklerne er sande, ligesom kronik og kommentar må antages at være et udtryk for forfatterens holdninger.

Kilderne i Sygeplejersken giver et billede af, at de studerende og helt nyuddannede forventer, at det vil tage lang tid efter endt uddannelse, før de vil føle sig sikre i at udføre sygepleje, men samtidig er der en forventning om, at de redskaber, de har fået gennem uddannelsen til at sætte sig ind i nye ting, vil være en god hjælp. Generelt forventer professionsbachelorerne, at de vil være bedre til at reflektere over teorien, være mere vidensøgende og bedre til at dokumentere sygeplejen end sygeplejersker, uddannet efter de hidtidige bekendtgørelser. De har generelt en forventning om, at de vil medvirke til udvikling af sygeplejen (Kjærgaard 2005; Madsen 2006). En studerende udtrykker klart, at hun forventer at kunne bruge den teoretiske viden fra uddannelsen i praksis (Madsen 2006). Nogle forventer at ville bruge professionsbachelorniveauet til at videreuddanne sig. Andre lægger vægt på det patientnære arbejde og har ikke, hverken da uddannelsen blev valgt eller efter endt uddannelse, været interesserede i titlen eller i en kommende forskerkarriere - eller som én udtrykker det: ”Det er det praktiske, jeg brænder for”

¹⁶ Det uddybes i forbindelse med selve fremstillingen, hvad der menes med indirekte.

(Kjærgaard 2005:13). Enkelte forventer, at arbejdet som sygeplejerske kan være forjaget og stresset (Olsen 2003 a og b), men samtidig udtrykkes en tro på, at den øgede teoretiske ballast i uddannelsen kan være med til at styrke den enkeltes ressourcer, så risikoen for stress mindskes (Madsen 2006; Kaldal 2007). Lønnen forventes at være mindre god – men det nævnes ikke eksplicit som et problem (Olsen 2003 a og b).

Dansk Sygeplejeråds undersøgelse vedr. professionsbachelor.

Dansk Sygeplejeråd har i 2006 udarbejdet en rapport på baggrund af en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, hvor undersøgelsespopulationen udgøres af alle de professionsbachelor, der blev uddannede i løbet af 2005, og som var medlemmer af Dansk Sygeplejeråd (Dansk Sygeplejeråd 2006). Det drejede sig om i alt 1.648 personer. Heraf har 998 svaret. Formålet med undersøgelsen var at få ”en profil af de nye professionsbachelor” med henblik på at kvalificere Dansk Sygeplejeråds viden om professionsbachelorerne (ibid:2).

Undersøgelsens resultat må antages at være validt, da informanterne i den anonyme undersøgelse formodentlig har svaret efter deres overbevisning. En svaghed kunne være, at kun medlemmer af Dansk Sygeplejeråd og dermed ikke alle nyuddannede har haft mulighed for at svare, men eftersom organisationsprocenten er vurderet til at være ca. 95 %, ¹⁷ ses dette ikke som et validitetsproblem. Der har været en svarprocent på 60. Det er acceptabelt men i den lave ende, og set i lyset af, at 40 % principielt kan mene noget helt andet end respondenterne, kan undersøgelsens repræsentativitet diskuteres.

Spørgeskemaerne er udsendt umiddelbart efter, at professionsbachelorne har afsluttet uddannelsen. Der spørges til alder, uddannelses- og familiemæssig baggrund, holdninger til uddannelsesforløbet mv.; der er ikke spurgt ind til forventninger og oplevelser, imidlertid kan nogen information herom alligevel indhentes, idet fx svar vedrørende baggrund for valg af uddannelse og arbejdsplads samt ønsker til forandringer indirekte vil være udtryk for forventninger og oplevelser. Følgende ses således som udtryk for professionsbachelorernes forventninger:

¹⁷ Denne oplysning er fundet på Dansk Sygeplejeråds hjemmeside den 29. august 2007 på denne adresse: <http://www.dsr.dk/PortalPage.aspx?MenuItemID=265>.

Professionsbachelorerne havde med valget af sygeplejerskeuddannelsen en forventning om, at der ville være karriere- og videreuddannelsesmuligheder samt sikkerhed for at få job efter endt uddannelse. Hovedparten (69 %) blev undervejs i uddannelsen mere sikre på, at de havde valgt den rigtige uddannelse. Dette tolker jeg som et udtryk for, at de forventer noget positivt i forhold til arbejdet som sygeplejerske. Hvad angår selve arbejdet, er der forventning om faglige udfordringer og en omskiftelig arbejdsdag. I alt 9 % forventer ikke at arbejde som sygeplejerske om fem år. Undersøgelsens design (kvantitativ spørgeskemaundersøgelse) giver ikke mulighed for uddybning af begrundelsen herfor, men det beskrives i rapporten, at dette udsagn typisk kom fra de professionsbachelorere, der ikke havde haft sygeplejerskeuddannelsen som deres 1. prioritet ved valg af uddannelse, eller hvis valg af uddannelse var mere eller mindre tilfældigt. Der var også i denne gruppe en del med dårlige erfaringer fra kliniske praksis (ibid:12).

Undervisningsministeriets undersøgelse vedr. frafald.

Samfundet har bestemte forventninger til sygeplejersker og sygepleje (Munck 1999; Kirkevold 1996), og set i lyset af, at frafaldet i sygeplejerskeuddannelsen er steget til over 30 % (Undervisningsministeriet 2007 b),¹⁸ er det ikke overraskende, at Undervisningsministeriet som den lovgivende myndighed i forhold til sygeplejerskeuddannelsen interesserer sig for de nye professionsbachelorere. Ministeriet har som følge heraf anmodet forskningsinstituttet, Anvendt Kommunal Forskning, AKF,¹⁹ om at gennemføre en undersøgelse om frafaldet i sygeplejerskeuddannelsen (Jensen og Brown et al. 2006).

Der indgår både en kvantitativ og en kvalitativ del i undersøgelsen. AKF udsendte spørgeskemaer til de godt 2.000 studerende, der påbegyndte professionsbacheloruddannelsen i september 2002 samt i februar og september 2003 (ibid:40). I spørgeskemaundersøgelsen var der en ret høj besvarelsesprocent (71 %). Hovedparten af undersøgelsen omhandler forhold undervejs i uddannelsen²⁰ og de studerendes individuelle

¹⁸ Det fremgår af Undervisningsministeriets undersøgelse, at fuldførelsesprocenten over de seneste 20 år er faldet fra ca. 85 % til under 70 %. Samtidig er gennemsnitsalderen ved fuldførelsen steget fra ca. 25 år til 28 år – hvilket forkorter den erhvervsaktive periode (Undervisningsministeriet 2007 b).

¹⁹ Anvendt Kommunal Forskning indtil 1. januar 2007 "Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut", men med amternes nedlæggelse som led i strukturreformen blev navnet ændret. AKF forsker i emner inden for den offentlige service og regulering. Hovedvægten er på de velfærdsopgaver, kommuner og regioner beskæftiger sig med.

²⁰ Det drejer sig fx om undervisningens tilrettelæggelse og indhold, lærer kvalifikationer, studiemiljø mv.

karakteristika.²¹ Der kan imidlertid også ud fra besvarelserne indhentes nogle informationer om forventninger til det kommende arbejde som sygeplejerske. Således fremgår det fx, at blandt de studerende, der enten allerede havde afbrudt uddannelsen eller overvejede at gøre, angav 17 %, ”at arbejdet som sygeplejerske er for hårdt at gøre godt nok” (ibid:61), og 15 %, at ”anerkendelsen og respekten for arbejdet som sygeplejerske er for lav” (ibid:61).²² Gruppen af studerende, der har afbrudt eller overvejer at afbryde uddannelsen, angiver mange andre årsager dertil, men grundet specialets fokus er det valgt at fokusere på forhold, der har tilknytning til forventninger vedrørende faglige betingelser.

Den kvalitative del af undersøgelsen består i interviews med rektorer, undervisere, kliniske vejledere, uddannelsesansvarlige og studerende fra seks forskellige sygeplejerskoler. I et interview med en studerende angives den dårlige normering på sygehusene og det for lave lønniveau som grundene til, at hun er blevet i tvivl om, hvorvidt uddannelsesvalget er det rigtige for hende (ibid:66).

Samlet set giver undersøgelsen et interessant svar på årsager til frafald,²³ men har ikke fokus på at udrede, hvilke forventninger, der er til arbejdet som sygeplejerske – og klart nok slet ikke den konkrete oplevelse af arbejdet – hvilket heller ikke har været intentionen med undersøgelsen.

Undervisningsministeriets undersøgelse om unges uddannelsesvalg.

Undervisningsministeriet har også initieret en undersøgelse med fokus på unges valg og fravalg af blandt andet sygeplejerskeuddannelsen. Den blev offentliggjort i juni 2007 (Undervisningsministeriet 2007 b). Her er undersøgelsespopulationen både unge i ungdomsuddannelserne, der står foran et uddannelsesvalg, studerende på første år af en mellemlang videregående uddannelse, studieledere fra implicerede uddannelsesinstitutioner og et antal studievalsvejledere. Undersøgelsen består af både en kvantitativ og en kvalitativ del.

²¹ såsom udbytte af skolegang, forældrebaggrund, etnisk baggrund samt uddannelses- og erhvervsvejledning.

²² Disse udsagn er således ikke udtryk for hele undersøgelsespopulationens holdning, idet det kun er de frafaldne eller dem, der overvejer at afbryde studiet, der har udtalt sig her.

²³ I rapporten om undersøgelsen inddeles de studerende i tre grupper, nemlig henholdsvis de praktisk orienterede, de akademisk orienterede og de professionsorienterede, hvor det viste sig, at især studerende fra de to førstnævnte grupper valgte at afbryde uddannelsen. Undersøgelsen havde dog langt flere interessante pointer, som dog ikke skal nævnes her.

Af særlig interesse for dette speciales fokus er de unges forestillinger om arbejdet som sygeplejerske (ibid:72). Her viser det sig, at unge i ungdomsuddannelserne forventer, at arbejdet er hårdt både fysisk og psykisk. Nogle giver udtryk for, at de generelt ikke kan lide tanken om sygehuset som fremtidig arbejdsplads – bl.a. begrundet i, at de ikke kan lide blod og nåle osv. Flere har selv haft dårlige oplevelser med sygeplejersker, der var stressede og sure. Nogle har således en forventning om, at sygeplejersker har meget travlt og er stressede, men generelt forventes det, at sygeplejersker er omsorgsfulde og tålmodige mennesker, der kan lide at hjælpe andre (ibid:73).

Forventningerne til arbejdet som sygeplejerske beskrives noget mere positivt af de studerende på uddannelsens første semester,²⁴ idet de forventer at få en ”bred men alligevel konkret uddannelse”(ibid:74), som ”munder ud i et spændende og afvekslende job, hvor de bliver personligt udfordrede”(ibid:74). Endvidere forventer de studerende, at det bliver let at få job, hvilket vurderes som et attraktivt aspekt. De forventer, at lønnen ikke er så høj, og at arbejdstiderne kan være vanskelige at få til at hænge sammen med et familieliv. Det nævnes også, at der er en forventning om gode muligheder for videreuddannelse, selv om de færreste giver udtryk for at ville gøre brug af denne mulighed (ibid:27).

3.2 Oplevelse af arbejdet som sygeplejerske

Kilder fra Sygeplejersken.

Der er fundet henholdsvis en kronik (Kaldal 2007) og et synspunkt (Mortensen 2007) i Sygeplejersken, begge skrevet af professionsbachelor. Ingen af forfatterne har som hovedbudskab at beskrive arbejdet som sygeplejerske; ikke desto mindre er der alligevel lidt viden at hente.

Kronikkens forfatter oplevede det som ”skræmmende”, at hun dagen efter modtagelsen af eksamensbeviset havde en sygeplejerskes ansvar – sådan fra den ene dag til den anden, men det konkretiseres ikke yderligere, hvori det skræmmende specielt bestod (Kaldal 2007:45). I synspunktet skriver en anden nyuddannet professionsbachelor, at han oplever at være stolt af og glad for sit fag, men han oplever også, at ”det er

²⁴ Dette er i sig selv ikke så overraskende, da disse jo netop har besluttet sig for at vælge uddannelsen og således formentlig har haft mere positive forventninger også inden uddannelsesstart. Til sammenligning er informanterne fra ungdomsuddannelserne en bredere sammensat gruppe med deraf følgende mere forskellige præferencer for deres fremtidige uddannelsesvalg. Det fremgår af undersøgelsen, at i alt 9 % af de studerende på HF har overvejet at vælge sygeplejerskeuddannelsen som 1. prioritet; for elever i det almene gymnasium er tallet 5 %, mens det for elever i handelsgymnasiet er 4 % (Undervisningsministeriet 2007 b).

mere reglen end undtagelsen at ligge vandret, fra man møder ind, til man går hjem... ” (Mortensen 2007:27). Han nævner endvidere, at arbejdsvilkårene ikke er optimale, idet der ofte er så travlt, at man fx må springe frokosten over; ligeledes nævnes, at der er en høj stressfaktor, og at det er belastende med treholdsskift. Desuden undrer han sig over, at sygeplejersker får mindre i løn end fx lærere og politibetjente. Han lægger dog ikke skjul på, at han er glad for arbejdet som sygeplejerske, for: ”... mødet med patienterne, et spændende speciale og søde kolleger” er det, der gør det hele værd (ibid:27).

Dansk Sygeplejeråds undersøgelse vedr. professionsbachelor

Dansk Sygeplejeråds undersøgelse vedrørende professionsbachelorerne (2006), som blev nævnt ovenfor, har også, hvad angår oplevelser, indirekte kunnet give nogle svar. Et af spørgsmålene i undersøgelsen handler om, hvad der kunne give forbedringer i professionsbachelorernes arbejdssituation – og et ønske om forandring må antages at udspringe af, at noget ikke lever op til ønsketilstanden. Blandt de i spørgeskemaet anførte *forslag til forbedringer*, der scorer højest, er: mulighed for efter- og videreuddannelse, feedback på kvalitet i arbejdet, indflydelse på arbejdstempoet, indflydelse på omlægninger af arbejdet, udnyttelse af sygeplejerskens faglige kunnen (disse områder har alle et score på mellem 59 og 77 %). Samlet set kan det konkluderes, at der savnes fokus på det sygeplejefaglige område – både i forhold til feedback og i forhold til faglige udviklingsmuligheder. Der savnes ligeledes tilstrækkelig mulighed for indflydelse på arbejdstempo og omlægninger af arbejdet, idet henholdsvis 63 og 62 % har et ønske om forbedringer på disse områder (ibid.).

Rektorforsamlingens evaluering af sygeplejerskeuddannelsen

Rektorforsamlingen for Sygeplejerskeuddannelsen har taget initiativ til en evaluering af professionsbacheloruddannelsen (Rektorforsamlingen 2006).²⁵ Dette er gjort ved at iværksætte en undersøgelse med fokus på de nyuddannedes kompetencer, vurderet af

²⁵ Rektorforsamlingen for Sygeplejerskeuddannelsen besluttede i 2002 at påbegynde et projekt med det formål at udvikle et fælles kvalitetssikringskoncept i henhold til kompetenceprofil for en færdiguddannet sygeplejerske. Det er formålet, at det fremover bliver muligt at kvalificere sammenlignelighed og dokumentation og dermed øge mulighederne for at kvalificere uddannelserne kontinuerligt. Med udgangspunkt i Undervisningsministeriets "Professionsbachelor-uddannelsen. Katalog over kriterier 2001" blev der i forsommeren 2006 foretaget en spørgeskemaundersøgelse med dimittender, censorer og aftagere af nyuddannede sygeplejersker som respondenter (læst på hjemmesiden: www.sygeplejerskeuddannelsen.dk).

henholdsvis dem selv, aftagerne²⁶ og de censorer, der har vurderet de nyuddannedes bachelorprojekter. Undersøgelsen er gennemført som en kombination af internet- og telefonbaserede interviews, hvor bl.a. samtlige professionsbachelorere, der er uddannet siden januar 2005 (og indtil undersøgelsens start i foråret 2006) er inviteret til at deltage. Blandt de nyuddannede er svarprocenten 80 %, hvilket må siges at være høj. De nyuddannedes kompetencer er søgt belyst ud fra et spørgeskema, udarbejdet på baggrund af et pilotprojekt. Såvel forarbejdet med undersøgelsens design samt den høje svarprocent er med til at validere resultatet af undersøgelsen. Som det var tilfældet ved de øvrige omtalte undersøgelser, kan der indirekte ud fra nogle af svarene hentes information om professionsbachelorernes oplevelse af *arbejdet* som sygeplejerske, selv om Rektorfor­samlingens formål med undersøgelsen har været at evaluere uddannelsen. Følgende er således udledt af undersøgelsesrapporten:

I alt 71 % af de nyuddannede oplever generelt betragtet at være tilfredse med deres kompetencer.²⁷ Især oplever de nyuddannede, at deres sociale kompetencer, deres evne til patientinddragelse samt deres fagetiske kompetencer er tilfredsstillende. De oplever derimod både deres handlekompetencer og deres læringskompetencer som knapt tilfredsstillende. Der ses en tendens til, at jo længere tid, de nyuddannede har været i beskæftigelse, jo mere positivt vurderer de egne kompetencer (ibid:9). I undersøgelsen udledes endvidere, at de nyuddannede vurderer egne kompetencer højere, end disse vurderes af aftagerne (som er deres ledere) (ibid:5). Dette mener jeg imidlertid kan være vanskeligt at sammenligne, for begge parter har jo ret – set i lyset af, at det er de respektive informanternes egne oplevelser og vurderinger, der spørges ind til.

Speciale på kandidatuddannelsen i sygepleje omhandlende professionsbachelorere

Sygeplejerske, cand.cur., Monica Milter Ehlers Pedersen, har i forbindelse med udarbejdelsen af sit speciale på kandidatuddannelsen i sygepleje undersøgt, hvordan nyuddannede professionsbachelorere oplever at arbejde med instrumentel sygepleje (Pedersen

²⁶ Ved aftagere forstås ledende sygeplejersker, der har kendskab til de kompetencer, der efterspørges hos nyuddannede sygeplejersker (Rektorforsamlingen 2006).

²⁷ I undersøgelsen vurderes de nyuddannedes kompetencer på forskellige centrale kompetenceområder, dels af aftagerne, dels af dimittenderne selv. Områderne er:

Handlekompetencer: Evne til at planlægge, prioritere, koordinere og selvstændigt udføre sygepleje

Sociale kompetencer: Evne til at samarbejde, kommunikere og udvise situationsforståelse

Læringskompetencer: Evne til at anvende viden og tage ansvar for udvikling

Fagetisk kompetence: Evne til at reflektere og træffe beslutninger ud fra faglige og etiske overvejelser

Patientinddragelse: Evne til at inddrage og vejlede patienter og pårørende

Evalueringskompetence: Evne til at evaluere eget og andres arbejde (Rektorforsamlingen 2006:1).

2006). Undersøgelsesfeltet er således mere snævert end fokus for nærværende speciale, men informantgrundlaget er det samme,²⁸ og der er i undersøgelsen fokus på informanternes *egne* oplevelser. Informanterne i undersøgelsen har arbejdet som sygeplejersker i 4-6 måneder. Pedersen konkluderer, at nogle af professionsbachelorerne oplever det som svært at udføre instrumentel sygepleje, fordi de mangler praktisk erfaring. Nogle synes, det vanskelige især består i at skulle koncentrere sig om flere ting på én gang – som fx at skulle overholde steril teknik, fjerne suturer og samtidigt være opmærksom på at informere og observere patienten. Det beskrives ligeledes, at professionsbachelorerne kan opleve at føle usikkerhed, lavt selvværd samt irritation og frustration, når de på grund af manglende teoretisk viden og praktisk erfaring ikke mener sig i stand til at udføre den påkrævede sygepleje i en konkret situation. Såfremt det er nødvendigt med hjælp fra erfarne kolleger, kan professionsbachelorerne opleve, at kontakten til patienten bliver forringet. Det opleves, at arbejdet som sygeplejerske er forbundet med stort ansvar. I nogle situationer opleves det, at teori fra sygeplejerskeuddannelsen er en hjælp i den instrumentelle sygepleje – i andre ikke.

3.3 Hvad kan der udledes på baggrund af eksisterende empiri?

Eksisterende empiri kan give et lille indblik i professionsbachelorernes *egne* forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske men hovedsageligt gennem enten journalistiske fremstillinger uden forudgående (i alt faldt ikke eksplicit beskrevet) analyse eller indirekte via resultater af undersøgelser med et andet erkendelsesmæssigt sigte. En enkelt undersøgelse (Pedersen 2006) har fokus på professionsbachelorernes *egne* oplevelser men alene i forhold til 'instrumentel sygepleje'. Samlet set synes området at være mangelfuldt belyst, hvilket forstærker behovet for en empirisk undersøgelse i form af kvalitative forskningsinterviews, hvor der er fokus på "at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener" (Kvale 2002:19).

4. Videnskabelig referenceramme

Formålet med videnskabelig virksomhed er at udvide den eksisterende erkendelse inden for et område. For at kunne gøre dette, må det overvejes, hvilke metoder, der er adækva-

²⁸ Dvs.: unge, nyuddannede professionsbachelorer, uddannede efter bekendtgørelsen fra 2001.

te i forhold til problemområde og problemformulering (Thornquist 2006:15; Lorensen 1998; Malterud 2004). Valg af metode afhænger ligeledes af, hvilken viden, der allerede er tilgængelig inden for det pågældende felt (Lorensen 2003:3). Dertil kommer, at forskningsspørgsmål og problemområder ikke bare opstår tilfældigt og af sig selv: ”Vore opfattelser og refleksionsformer om viden og fænomener i verden – altså af epistemologisk og ontologisk art – styrer vort syn” (Thornquist 2006:15). Noget tilsvarende fremføres af Malterud, idet hun skriver, at det er forskerens ståsted, faglige interesser, motiver og personlige erfaringer, der afgør, hvad vedkommende ønsker at udforske (2004:43). Der er altså en sammenhæng mellem hvem, vi er som mennesker, hvilken forforståelse, vi har, og hvilke typer af spørgsmål, vi finder interessante og vigtige. Både Thornquist og Malterud pointerer endvidere vigtigheden af, at forskerens eget videnskabsteoretiske ståsted gøres eksplicit (Thornquist 2006:241; Malterud 2004:43-50), så andre får mulighed for at kunne vurdere undersøgelsens validitet (Malterud 2004:46). I overensstemmelse med dette krav vil mine videnskabsteoretiske overvejelser blive fremstillet i dette afsnit.

Sygeplejevidenskab udgør en del af det mere overordnede begreb, sundhedsvidenskab. Ifølge tidligere rektor for Hovedstadens Sygehusfællesskab, sygeplejerske og mag.art. i kultursociologi, Pia Ramhøj, er sundhedsvidenskab tværvidenskabelig og kan forstås som den videnskab, der bedrives af de professioner, der arbejder i sundhedsvæsenet. Sundhedsvidenskab indeholder elementer fra human-, samfunds- og naturvidenskab (Ramhøj 1993; Lunde og Ramhøj 1996). Dette speciale befinder sig inden for rammerne af sygeplejevidenskabelig tænkning samt human- og samfundsvidenskab, og er - som det beskrives nedenfor – inspireret af den fænomenologiske filosofi.

Problemformuleringen lægger op til en undersøgelse, der skal søge at afdække de nyuddannede professionsbachelors egen forståelse og mening i deres liv i forhold til forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske. Den fænomenologiske tilgang er især anvendelig, når et problemområde - eller fænomen – er sparsomt undersøgt og beskrevet, og når emnet er af betydning for menneskers levede erfaring (Polit et al. 2001:216). Den fænomenologiske filosofi tilbyder et perspektiv på mennesket - en menneskeopfattelse, hvor ”... mennesker er kropslige væsener med en bevidsthedsmæssig side, der ikke kan reduceres til noget blot kropsligt” (Andreasen 2006

b:24) - men giver ikke et konkret bud på en bestemt forskningsmetode (ibid:24). Jeg betragter forventninger og oplevelser som rettet *mod* noget - og som forventet og oplevet *af* menneskelige bevidsthedsvæsener, der er i en livsverden. På den baggrund er det i forhold til den videnskabelige undersøgelse af problemformuleringen (problembesvarelse) fundet naturligt at finde inspiration i den fænomenologiske filosofi, som derfor vil blive omtalt i det følgende afsnit. Det konkrete valg af metode præsenteres senere.

4.1 Fænomenologi

Fænomenologi kommer af det græske ord *phainomenon* og betyder læren om det, som viser sig for en bevidsthed (Lübcke 1983:148). Fænomenologi er en filosofisk retning, der ”repræsenterer en forståelsesform der menneskers ”subjektive” erfaringer regnes som gyldig kunnskab.” (Malterud 2004:52). Der eksisterer grundlæggende tre retninger inden for fænomenologi: den deskriptive fænomenologi, den fortolkende fænomenologi og en retning, hvor det deskriptive og fortolkende kombineres (Polit et al. 2001:214 ff.). I nærværende speciale er det Husserls deskriptive fænomenologi, der vil blive relateret til, da den anvendte analysemetode (Malterud 2004:99) baserer sig på Giorgis fænomenologiske analyse, som igen er inspireret af Husserls tænkning (Polit et al. 2001: 392-394).

Grundlæggeren af den deskriptive fænomenologi er den tyske filosof, Edmund Husserl (1859-1938). En række centrale filosoffer har videreført Husserls tanker. Blandt disse er indtil flere kendetegnede ved at have inspireret sygeplejerskers forfatter-skab og forskning, eksempelvis var Kari Martinsen inspireret af Husserls elev, Martin Heidegger, indtil hun i 1990’erne fandt det uforeneligt at begrunde sin omsorgsfilosofi ud fra Heideggers tænkning, grundet hans engagement i nazismen (Martinsen 2005).^{29 30}

Også den amerikanske psykolog, Amadeo Giorgi, er inspireret af Husserl (Polit et al 2001:392). Giorgi har udviklet en fænomenologisk analyse (ibid; Malterud 2004:99), som har inspireret Malterud til at udvikle den metode, systematisk tekstkon-densering, som anvendes i nærværende speciale. Da analysemetoden således er inspire-

²⁹ På dette tidspunkt blev det dokumenteret, at Heideggers politiske engagement i den tyske nationalsocialisme afspejlede sig i hans filosofi. Martinsen så det derfor som et troværdighedsproblem at arbejde med Heideggers filosofi i forhold til omsorgen for den anden. (Martinsen 2005 s. 19).

³⁰ Som eksempler på danske sygeplejersker, der er inspireret af den fænomenologiske filosofi kan nævnes sygeplejerske, ph.d. Charlotte Delmar, der i sin ph.d.-afhandling (1999) er inspireret af den danske filosof, Knud Ejler Løgstrup, og sygeplejerske, ph.d. Lise Hounsgaard, der anvender Paul Ricoeurs tænkning som videnskabelig ramme i sin ph.d.-afhandling (2004).

ret af Husserl, vil der i det følgende være en fremstilling af udvalgte dele af Husserls grundlæggende tanker.

Husserl betragter mennesket som et kropsligt bevidsthedsvæsen, hvor der bør være fokus på det bevidsthedsmæssige perspektiv, da han ser dette som det centrale for mennesket. Det bevidsthedsmæssige perspektiv er det afgørende menneskelige og udforskes ved at gå ind i denne bevidsthedsverden (Andreasen 2006 a). Husserl lægger vægt på, at subjekt og objekt ikke kan eller bør adskilles – hvilket er et brud med den epistemologiske dualisme.³¹

Ifølge Husserl er det kendetegnende for menneskets bevidsthed, at den er *intentionel* (kommer af det latinske *intendere*, der betyder rette mod, vende sig mod (Lübcke 1983:216)), forstået på den måde, at bevidstheden altid er rettet *mod* noget – den er altid en bevidsthed *om* noget. På samme måde viser intet sig, uden at det viser sig *for* nogen: Objekt og subjekt forudsætter hinanden (Thornquist 2006). Set i relation til dette speciales problemformulering kan man sige, at 'forventninger' og 'oplevelser' ikke eksisterer i sig selv men er *nogens forventninger til og oplevelse af noget*.

Et andet kardinalpunkt i fænomenologien er, at man skal '*gå til sagen selv*': I forbindelse med en undersøgelse skal metodevalget være sagligt begrundet, og selve undersøgelsen skal styres af det, som rent faktisk foreligger og ikke af det, som vi forventer at finde på baggrund af vores teoretiske viden og/eller eventuelle fordomme om sagen (Zahavi 2003:25). Thornquist skriver, at fænomenologi kan betragtes som "et systematisk forsøg på at forene filosofi, videnskab og det levede liv" (2006:100). Med det henviser hun formentlig til, at man her ønsker at skabe viden om de erfaringer, mennesker har – i den form, som de selv oplever dem i deres *livsverden*, forstået som den verden, vi lever i til daglig, og som i fænomenologien anses for at være menneskets primære erkendelsesform (Thornquist 2006:99). Tanken er at finde essensen af nogle fænomener gennem et subjekts beskrivelse af oplevelser med disse fænomener i livsverdenen. I dette speciale tænkes denne dimension ind ved, at undersøgelsen tager afsæt i "sagen selv", dvs. i de unge, nyuddannede professionsbachelorere, der selv udtrykker deres oplevelse af og om de fænomener, der skal undersøges.

³¹ I Descartes' dualisme er enhver substans enten sjælelig (ånd) eller materiel (stof). Husserl er meget kritisk over for dette skarpe skel, idet han er af den opfattelse, at objekt og subjekt forudsætter hinanden.

For at kunne fokusere snævert på dét, der ønskes undersøgt, mener Husserl, at det er nødvendigt for en stund at ”*sætte en parentes*” om de meninger og teorier, vi har om verden, så vi står tilbage med de rene fænomener. Husserl betegner dette som ’at udøve epoché’ (kommer af græsk og betyder holden tilbage (Lübcke 1983)) (Zahavi 2003). Det skal ikke forstås sådan, at al kendt teori sættes ud af spil for altid: ”Vi bibeholder indstillingen (for derved at kunne udforske den), men vi sætter parentes om dens gyldighed” (ibid:21). For igen at trække en tråd til nærværende speciale vil det her have den konsekvens, at jeg i mødet med data (Malterud 2004:99) forsøger at tilsidesætte min forhåndsviden og forforståelse, så informanternes udsagn kan erfares og gengives på en loyal måde. Samtidig er jeg opmærksom på, at den ”menneskelige faktor spiller en rolle underveis i dataindsamling og analyse, og når innsikten skal deles med andre” (ibid:44), samt at det ikke er muligt helt at ”fornekte sin egen rolle” (ibid:45). Malterud anbefaler derfor, at forskeren tilstræber at have et reflekteret forhold til sin egen indflydelse på materialet (ibid:99 ff.), og at forskerens eget ståsted, forforståelse og teoretiske referenceramme gøres eksplicit for læseren (ibid:46-50).

5. Metodisk referenceramme

Intentionen i dette speciale er at undersøge ”et stykke af virkeligheden”, idet nogle bestemte fænomener, oplevet af nogle bestemte mennesker, ønskes belyst. Det er vurderet, at den valgte problemformulering ikke kan besvares ud fra eksisterende empiriske undersøgelser, da disse enten har en kvantitativ tilgang, hvor det ikke er informanternes *egne forventninger og oplevelser*, der er i fokus - eller har en kvalitativ tilgang men uden at have fokus på netop dette speciales problemformulering. På denne baggrund er det fundet relevant at indsamle nyt empirisk materiale. Ud fra specialets formål er der valgt et eksplorativt design, hvor hensigten er at udforske en problemstilling, som til en vis grad er kendt men samtidigt er mangelfuldt belyst (Polit et al. 2001:19; Andersen 1999:24 ff.; Hounsgaard 2004:30). Polit et al. skriver om det eksplorative design:

”Like descriptive research, exploratory research begins with some phenomenon of interest; however, rather than simply observing and describing the phenomenon, exploratory research investigates the full nature of the phenomenon and the other factors with which it is related.” (2001:19).

Inden for det eksplorative design kan flere forskellige metoder være aktuelle, og næste skridt er derfor at tage stilling til, hvilken konkret metode, der vil være egnet til at belys-

se problemstillingen. Her skelner man sædvanligvis mellem kvalitative og kvantitative metoder. Disse to metoder sættes ofte op imod hinanden for at diskutere, hvilken metode, der er den bedste (Thornquist 2006). Imidlertid mener mange dog efterhånden, at begge metoder har en berettigelse, da det afgørende for valg af metode, må afhænge af det, der skal undersøges (Lunde 1996; Grønmo 1996; Malterud 2004), og eksempelvis Grønmo fremhæver endog, at metoderne kan stå i et komplementært forhold til hinanden (1996:75). Kvantitative metoder egner sig godt til at opnå viden om omfang, hyppighed mv. samt om statistiske sammenhænge i forhold til mange enheder. Kvalitative undersøgelser anvendes oftest, når formålet er at opnå en dybere forståelse for et problemområde, som samtidig ønskes belyst set i forhold til helheden (Thornquist 2006). Der pågår dog fortløbende diskussioner om definitionen af de to metoder, men et dansk bud på en definition af den kvalitative metode er formuleret af Karpatschof:³²

”Den kvalitative metode kan defineres som en måde at erfare den særlige kvalitet ved en given undersøgelsesgenstand eller -fænomen. At finde den særlige logik ved den særlige genstand eller ved det særlige fænomen.” (1984:17).

På denne baggrund vælges en kvalitativ tilgang til at besvare problemformuleringen. Endvidere sonderes mellem de forskellige typer af undersøgelsesmetoder,³³ og der vælges det kvalitative forskningsinterview, som netop ”egner seg for beskrivelse og analyse av karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fænomener som skal studeres” (Malterud 2004:31). Dette stemmer samtidig godt overens med det videnskabsteoretiske ståsted, fordi:

”Et fænomenologisk perspektiv omfatter fokus på livsverdenen, åbenhed over for interviewpersonernes oplevelser, præcise beskrivelers forrang, forsøg på at sætte forforståelsen i parentes og en søgen efter invariante, væsentlige betydninger i beskrivelserne.” (Kvale 2002:49).

For at få videnskabelig forståelse af et givet fænomen, er det nødvendigt både at arbejde teoretisk og empirisk, da det således vil være muligt at få konfronteret de teoretiske fund og beskrivelser med den virkelighed, der skal undersøges (Karpatschof 1984:16). Ved den teoretiske metode forsøger man ”at opnå en begrebsmæssig afklaring vedrørende et bestemt fænomen” (ibid:15). Dette er søgt efterlevet dels ved at kortlægge eksi-

³² Lone Karpatschof er psykolog, dr. phil., har tidligere været ansat som lektor ved Institut for psykologi ved Københavns Universitet.

³³ Der skelnes ofte mellem følgende hovedtyper af metoder til dataindsamling: interview, observation, dokumentanalyse (Grønmo 1996, Malterud 2004:68-70).

sterende empiri på området og dels ved i den teoretiske referenceramme at fremstille teori med relevans for forståelsen af materiale og fund (ibid; Malterud 2004:48-50). Så længe et fænomen er forholdsvis uudforsket, vil det imidlertid ikke være tilstrækkeligt udelukkende at arbejde teoretisk - der må også arbejdes empirisk (Karpatschof 1984:15). Empirisk arbejde ”vedrører den måde man foretager konkrete iagttagelser mhp at få afklaret videnskabelige problemstillinger” (ibid:15); en empirisk undersøgelse kan dog - stadig ifølge Karpatschof - heller ikke stå alene. I så fald ville relevansen af undersøgelsen let kunne være begrænset, idet resultaterne bør sættes ind i en teoretisk sammenhæng (ibid:16). I nærværende speciale er kravet om en empirisk tilgang søgt efterlevet ved at undersøge problemformuleringens spørgsmål gennem kvalitative forskningsinterviews, hvilket vil blive beskrevet i næste afsnit. Det er intentionen, at empiri og teori i specialets diskussion indgår i et dialektisk forhold og supplerer hinanden med den hensigt at nuancere eksisterende viden og fremanalysere ny viden, hvilket også er i overensstemmelse med den valgte analysemetode, systematisk tekstkondensering (Malterud 2004), som vil blive præsenteret senere i specialet.

5.1 Det kvalitative forskningsinterview

Anvendelsen af det kvalitative forskningsinterview er inspireret af professor i pædagogisk psykologi, dr.philos., Steinar Kvales forståelse heraf: ”det halvstrukturerede livsverdensinterview” (Kvale 2002:19). Kvale har interesseret sig for bl.a. den fænomenologiske filosofi og lægger således vægt på, at formålet med et sådant interview er at ”forstå temaer i den daglige livsverden ud fra interviewpersonens eget perspektiv” (ibid:38). Kvale refererer til Giorgi, som argumenterer for, at en mere omfattende fænomenologisk tilgang vil kunne uddybe det kvalitative perspektiv (ibid:64). Som det vil blive omtalt nærmere i afsnittet om den valgte analysemetode, systematisk tekstkondensering, er denne analysemetode også inspireret af Giorgis fænomenologiske tænkning (Malterud 2004:99), så dataindsamling og analysemetode må siges at gå hånd i hånd.

Kvale (2002) redegør både for det teoretiske grundlag for forskning via interviews og angiver praktiske retningslinier for, hvordan interviews konkret kan tilrettelægges og udføres. Kvalitativ forskning - og ikke mindst kvalitative forskningsinterviews - er ifølge Kvale inspireret af fænomenologien, idet der her tages afsæt i de sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver, således at verden beskrives, som den

opleves af interviewpersonerne (ibid:61). Han skriver videre, at ”Forskningsinterviewet er en særlig form for menneskelig interaktion, hvor der udvikles viden gennem dialog.” (ibid:130). Interviewet er baseret på dagliglivets samtaler men adskiller sig alligevel væsentligt herfra: Det er ikke en spontan samtale, den er derimod styret af en interviewer i et semistruktureret forløb, hvor der er en bestemt hensigt med samtalen (ibid.). Malterud argumenterer også for, at interviews bør være semistrukturerede, og at der bør tilstræbes en balance mellem at være tilstrækkelig åben og fokuseret på samme tid (2004:130).

Formålet med det kvalitative forskningsinterview er at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på en fortolkning af de beskrevne fænomener (Kvale:19). Som hjælp til interviewet er der i forbindelse med nærværende undersøgelse udarbejdet en interviewguide, der indeholder en skitse over de emner, der skal dækkes, og forslag til spørgsmål, hvor der lægges op til, at interviewpersonerne frit kan fortælle – dog inden for rammerne af de valgte fænomener (ibid:133 ff.).³⁴

Kvale mener, at en god interviewer er ekspert i interviewemnet (ibid:151). Det kan imidlertid være svært at være ekspert i noget, der ikke findes så meget viden om, men for at opnå størst mulig viden om emner, der relaterer sig til problemformuleringen, er det valgt – ud over at kortlægge eksisterende empiri på området – at anvende generel teori med relevans for området som teoretisk referenceramme. Samtidig er jeg dog opmærksom på, at man - ifølge Malteruds analysemetode - i de indledende trin af analysen skal tilstræbe at lægge denne viden til side (Malterud 2004:100).

5.2 Etik i forskningsprocessen

”En interviewundersøgelse er et moralsk foretagende” siger Kvale (2002:115), og den personlige interaktion i et interview kan næppe undgå at påvirke den interviewede (ibid.). Forskning og undersøgelser om og med mennesker bør derfor altid vurderes ud fra en etisk vinkel – således også i dette tilfælde.

³⁴ Interviewguiden omtales nærmere i afsnit 7.2 og er endvidere vedlagt som Bilag 3.

5.2.1 Etiske retningslinier for sygeplejeforskning

Der er taget afsæt i ”Etiske Retningslinier for sygeplejeforskning i Norden”, og disse er fulgt. Retningslinierne er udarbejdet af Sykepleiernes Samarbeid i Norden (2003) og omfatter både forskning vedrørende patienter og personale.

Der er hos den sygeplejefaglige ledelse på det valgte sygehus søgt om tilladelse og bistand til at finde informanter til undersøgelsen (se Bilag 1). Informanterne har modtaget både mundtlig og skriftlig information (se Bilag 2) og har på dette grundlag indvilget i at deltage i undersøgelsen. Der er altså tale om frivilligt og informeret samtykke, og der er lagt vægt på fortrolighed og anonymisering. Derudover er det fundet sandsynligt, at undersøgelsen vil kunne bidrage med ny viden samt vil kunne være til gavn (have nytteværdi) i samfundsmæssigt henseende (Sykepleiernes Samarbeid i Norden 2003).

5.2.2 Videnskabsetisk komité

Undersøgelsen har telefonisk været forelagt Den Regionale Videnskabsetiske Komité, men som det fremgår af ”Lov om et videnskabsetisk komitéssystem og behandling af biomedicinske forskningsprojekter” (Videnskabsministeriet 2003:§§ 7-8), er interviewundersøgelser fritaget for anmeldelse, for så vidt der ikke samtidigt indgår biomedicinske undersøgelser.

5.2.3 Datatilsynet

Datatilsynet er kontaktet telefonisk vedrørende undersøgelsen, men da der ikke optræder oplysninger, som ifølge Datatilsynet (2005) kan karakteriseres som værende af fortrolig karakter, skal undersøgelsen, jf. ”Lov om behandling af personoplysninger” (Justitsministeriet 2000), ikke anmeldes.

5.3 Analysemodel: Systematisk tekstkondensering

I dette afsnit vil der være en kort præsentation af analysemetoden, systematisk tekstkondensering (Malterud 2004), udviklet af den norske læge, ph.d. Kirsti Malterud (f. 1949),³⁵ som har bidraget til at gøre kvalitative forskningsmetoder kendte og anerkendte

³⁵ Kirsti Malterud arbejder som praktiserende læge i Bergen, er ansat ved Universitetet i Bergen som professor i almenmedicin men siden 1998 også som seniorforsker ved Forskningsenheden for Almen Praksis i København (= en selvejende institution, som har til formål at udføre forskning i almen praksis og i sundhedsvæsenet i øvrigt (se:

i nordisk og international sammenhæng.³⁶ En udførlig beskrivelse af analysemetodens fire trin fremstilles i forbindelse med præsentationen af analysen af undersøgelsen.

Formålet med at analysere indsamlede data er - uanset typen af data og det bagvedliggende videnskabsteoretiske ståsted - at organisere, strukturere og bringe meningen (eller essensen) frem (Polit et al. 2001:381). Der eksisterer et utal af forskellige kvalitative analysemetoder (ibid.), men disse kan oftest inddeles i fire overordnede kategorier.³⁷ En af disse er editing analysis style - på dansk: datastyret analyse (Malterud 2004:97), som blandt andet ses anvendt af forskere inden for den fænomenologiske og hermeneutiske forskningstradition (Polit et al.:382); Malteruds analysemetode, systematisk tekstkondensering, lægger sig tæt op ad denne (Malterud:98). Min begrundelse for at vælge denne analysemetode i specialets empiriske undersøgelse er, at både metodens formål og dens fænomenologiske perspektiv stemmer godt overens med formålet for specialet og undersøgelsens videnskabsteoretiske udgangspunkt.

Systematisk tekstkondensering er en analysemetode, som Malterud har udviklet med afsæt i Giorgis fænomenologiske analyse (ibid:99),³⁸ og som hun finder velegnet til at udvikle nye beskrivelser og/eller begreber gennem en deskriptiv, databaseret og tværgående analyse. Ifølge Giorgi - og Malterud - er formålet med analysen at udvikle kundskab om informantens erfaringer og livsverden inden for et bestemt område (ibid:99). Gennem analysen skal datamaterialet lede frem til nye beskrivelser, nye begreber eller nye teoretiske modeller (ibid:83). Da nærværende speciale har fokus på et felt, hvor der mangler adækvate beskrivelser, er målet med analysen, at det kvalitative materiale kan udfordre eksisterende viden gennem nye *beskrivelser*, der tilfører nuancer og mangfoldighed, og dermed medfører ny viden og indsigt (ibid:86).

I analyseprocessen ses der efter essenser eller de væsentlige kendetegn ved de valgte fænomener, mens man forsøger at sætte egne forudsætninger (forforståelse) i

<http://www.gpract.ku.dk>). Malterud har et meget omfattende forfatterskab bag sig – heriblandt en række bidrag om kvalitative forskningsmetoder.

³⁶ Oplysningerne om Kirsti Malterud er læst på bagsiden af hendes bog om systematisk tekstkondensering (2004) samt på Bergens Universitets hjemmeside på følgende adresse: <http://www.uib.no/isf/people/kirsti.htm>.

³⁷ De fire kategorier er quasi-statistical analysis style (kvasi-statistisk analyse), template analysis style (teoriststyret analyse), immersion/crystallization analysis style (hvor forskeren analyserer data ved at fordybe sig i dem og intuitivt udkrystallisere det, der findes væsentligt) samt editing analysis style (datastyret analyse) (Polit et al. 2001:382; Malterud 2004:97 ff.).

³⁸ Malterud henviser til: Giorgi, A. (1985): Sketch of a psychological research. I: Giorgi, A.: Phenomenology and psychological research. Pittsburgh, Duquesne Univ. Press.

parentes – eller med Husserls begreb: det tilstræbes at udøve epoché. At tilsidesætte egen forforståelse fuldstændigt ser Malterud dog som et uopnåeligt mål, hvorfor hun anbefaler, at man vægter at have et reflekteret forhold til egen indflydelse på materialet, så det sikres, at informanternes erfaringer og oplevelser præsenteres loyalt i forhold til den enkelte og i forhold til helheden (ibid:26-28, 99-100). Malterud foreslår endvidere, at forskerens teoretiske referenceramme beskrives summarisk (ibid:49 og 119) i forbindelse med formidlingen af en undersøgelses resultater.³⁹ Dels gøres rammen således eksplicit for læserne, og dels kan det på den måde tydeligere fremgå, hvori det nye består: ”Hvis vår tilnærming skal overskride eksisterende forståelsesmåter, trenger vi å kjenne dem godt nok til at vi kan vise hvordan og hvorfor det vi kommer med, er nytt.” (ibid:171).

Teori og empiri kan have forskjellig forrang i kvalitativ forskning, men Malterud pointerer, at kvalitative metoder fordrer ”en logikk der det induktive kommer foran det deduktive” (ibid:173). Samtidig nuancerer hun dette lidt ved at påpege, at der ofte ikke er tale om *enten* en deduktiv *eller* en induktiv tilgang, men at ”enhver forskningsprosess representerer en blanding av deduktiv og induktiv tilnærming” (ibid:173). I nærværende speciale tilstræbes en blanding af induktiv og deduktiv tilgang, dog med tyngdepunktet i retning af det induktive for i videst muligt omfang at lade det kvalitative materiale komme til orde.

Kort præsentation af analysemetoden, systematisk tekstkondensering

Analysemetoden består af fire trin (Malterud 2004:100 ff.):

1. Helhedsindtryk – fra vildnis til temaer.
2. Meningsbærende enheder – fra temaer til koder.
3. Kondensering – fra kode til mening.
4. Sammenfatning – fra kondensering til beskrivelser og begreber.

Analysefasen starter med, at man på baggrund af et helhedsindtryk identificerer temaer af relevans for problemformuleringen. Herefter identificeres enheder (meningsbærende enheder) i teksten, som danner grundlag for databaserede kategorier (kodegrupper og

³⁹ Her refererer Malterud til præsentation af en undersøgelse gennem en faglig artikel, da der ikke i hendes bog er fokus på eksamensopgaver. Imidlertid må noget tilsvarende gøre sig gældende i forbindelse med formidling af resultater af en undersøgelse, der præsenteres i fx et speciale eller andre former for eksamensopgaver.

evt. subgrupper). Disse bruges til at reorganisere teksten, så meningsindholdet kommer tydeligt frem i form af indholdsbeskrivelser. Dette udgør hovedstrukturen i den metodologi, som repræsenteres af analysemetoden systematisk tekstkondensering (ibid:100). Det praktisk-metodiske i analysemetoden beskrives i relation til præsentationen af analysen.

6. Teoretisk referenceramme

Dette afsnit udgør specialets teoretiske referenceramme, som fundene fra analysen vurderes op imod. En teoretisk referenceramme bruges til at forstå meningsindholdet i materiale og fund samt til at strukturere denne forståelse (Malterud 2004:49). Teorirammen er således at betragte som en bestemt optik, hvorfra datamaterialet læses. Samtidig har jeg dog i arbejdet med dataindsamling, analyse og diskussion tilstræbt at være bevidst om hele tiden at have et reflekteret forhold til min egen indflydelse på materialet (ibid:130 ff.) ved at fastholde fokus på ”sagen selv” (problemformuleringen og informanternes egne beskrivelser) og ved at være loyal mod meningsindholdet i interviewene (ibid.).

Der argumenteres for relevansen af den valgte teori nedenfor, og hvert afsnit indledes med en argumentation for valg af litteratur.

Omdrejningspunktet i specialet er unge professionsbachelorere – på denne baggrund fremstilles teori om *unge* og deres opvækst i det senmoderne. Problemformuleringen spørger til forventninger til og oplevelse af arbejdet - der er derfor en fremstilling af de unges *arbejdsbegreb*. Det fag, de unge er uddannede til at varetage er *sygeplejefaget*, og der præsenteres således også en sygeplejefaglig ramme.

6.1 De unge i dag

I belysningen af, hvem ’de unge’ egentlig er, tages udgangspunkt i litteratur af den tyske professor i pædagogik, Thomas Ziehe, der i en lang årrække har været én af de mest anvendte teoretikere, når de samfundsmæssige og kulturelle moderniseringsprocessers følger for ungdommen har været på tale. Ziehe har i sine nyeste tekster forsøgt ”at se med et andet blik” (Ziehe 2004 a:7) på ungdomskulturen, og megen nyere dansk forskning om unge hviler (fortsat) på Ziehes teoriforståelse og understøtter de modernitets-

og søgeprocesser, han har beskrevet. På denne baggrund findes Ziehe stadig aktuel. Der tages også afsæt i den forståelse af børn og unge, som professor, cand.psych. Dion Sommer (2003) står for, idet der her tages udgangspunkt i *danske børn og unge*,⁴⁰ ligesom arbejdet er af nyere dato. Sommer har fokus på den socio-emotionelle udvikling, der foregår i barndommen, og som har konsekvenser for ungdoms- og voksenlivet. Enkelte andre kilder trækkes ind, hvor det er skønnet relevant.

Der er udbredt enighed om, at vi befinder os i en brydningstid, og at fælleskulturelle normer, traditioner og værdier ikke er på tale mere (Ziehe 2004; Rasmussen 1997). Rasmussen (1997)⁴¹ betegner tiden som 'det refleksiivt moderne' - et begreb, der oprindeligt stammer fra den tyske sociolog Ulrich Beck.⁴² Beck beskriver, at den modernisering, der finder sted nu er en modernisering af selve industrisamfundets præmisser. Der er tale om en "modernisering, der tager udgangspunkt i sig selv" (Beck 1997:16) - en refleksiiv modernisering. Beck taler ligeledes om, at vi i dag lever i et risikosamfund, hvor målet blot er, at alle vil blive forskånet for katastrofe/udslettelse osv. (ibid.). Beck ser dog også muligheder i ændringerne. Eksempelvis påpeger han, at den optagethed af såkaldt selvrealisering, som præger tiden, ofte mistolkes som et udtryk for narcissisme. Dét, der er i spil, forklarer Beck, er, at individet faktisk med baggrund i en etisk forpligtelse over for sig selv, som nødvendigvis må indbefatte også individets sociale liv, søger efter nye sociale relationer inden for familie, arbejde og politik. Den enkelte er optaget af at realisere sig selv, men hvis denne selvrealisering skal være en succes, må den nødvendigvis også omfatte eller favne socialt fællesskab (Beck 1997). På lignende måde anser Rasmussen "en tilpas doseret grad" af narcissisme som værende intet mindre end en nødvendighed (Rasmussen 1997:70).⁴³

Ziehe skriver, at børn og unge i senmoderniteten er genstand for stor opmærksomhed både i hverdagen og i pædagogiske sammenhænge. Børn har betydning for, at kernefa-

⁴⁰ Dion Sommer beskriver i introduktionen til bogen "Barndomspsykologi", at "international forskning udgør hovedinspirationen, men bogen udtaler sig om vilkår, hverdagsliv og udvikling hos børn, der vokser op i den senmoderne tidsepoke og i den vestlige kulturkreds – nærmere bestemt i Nordens demokratiske velfærdssamfund" (Sommer 2003:15).

⁴¹ Jens Rasmussen er professor ved Danmarks Pædagogiske Universitet, Institut for Pædagogisk Sociologi (www.dpu.dk).

⁴² Ulrich Beck, tysk sociolog, er nok især kendt for sit begreb 'risikosamfundet', som udgør et af elementerne i hans teori om den tid vi lever i. Han kalder teorien for teorien om det andet moderne.

⁴³ Rasmussens synspunkt uddybes senere under dette punkt.

milien kan udgøre et emotionelt nærrum (Ziehe 1993). Den kulturelle frisættelse, forstået som dét, at samfundets kulturelle traditioner, normer og værdier er under opløsning, har medført, at betydningen af personlige relationer er meget central. Den tætte (men også noget ambivalente) relation mellem forældre og børn kan medføre, at barnet også som ung og voksen, grundet den intense nærhed, der var mellem det lille barn og forældrene, til stadighed ønsker at opnå den følelse af at være helt enestående igen. Dette gør, at den unge kan opleves som meget egocentreret (Ziehe 1991, 1993, 1995).

Unge i dag vokser op i en allerede gennemmoderniseret hverdagskultur (Ziehe 1998), idet hverdagskulturen er "blevet den fremherskende på alle områder, og en fortsat aftraditionalisering er blevet normaltilstand" (Ziehe 2004 a:7). Denne kulturelle frisættelse gør, at unge i dag ikke via deres baggrund får "selektionshjælp": "identitet skabes i stedet for at arves" (Jacobsen 2004:14).⁴⁴ Det står derfor i høj grad de unge frit for at vælge "stil" – det er op til den enkelte (ibid. 1998). Faktisk er "valget blevet et livsvilkår for mennesker" (Jacobsen 2004:16). Det vanskelige, der følger med, er imidlertid, at den enkelte - fordi valget jo er frit - må kunne begrunde sit/sine valg. Frisættelsen er således på den ene side en befrielse men er på den anden side psykisk anstrengende (ibid. 1998). Man kan sige, at friheden for begrænsninger og friheden til at vælge på sin vis kan udgøre en slags frihedens tvang, idet man ikke kan fritages for at vælge.

"Orienteringen mod ens egen subjektive *indreverden* er blevet en kulturel selvfølgelighed," skriver Ziehe (1998:76). Det er med andre ord mere almindeligt end ualmindeligt, at den enkelte så at sige til stadighed analyserer sig selv og sine følelser (Jacobsen 2004:15). Denne tendens hørte førhen puberteten til men strækker sig nu langt ind i voksenlivet. Dette kan som også nævnt af Beck (1997) få det moderne menneske til at fremstå som meget egocentreret. Den danske professor, ph.d. Jens Rasmussen⁴⁵ forklarer dog dette fænomen således:

"For at blive sig selv må man ikke alene kære sig om sig selv og sin omverden, man må samtidig huske, at man selv også er omverden for den anden, og at man derfor både må være sig selv og en god, det vil sige seriøs og respekterende, omverden for den anden: Jeg'ets jeg er et resultat af selektive processer, og netop derfor er det afhængigt af andres medselektion"(Rasmussen 1997:74).

⁴⁴ Her henvises til et indledende afsnit i Thomas Ziehes bog, "Øer af intensitet i et hav af rutine" (Ziehe 2004 e), som er skrevet af cand.pæd.pæd. Jens Christian Jacobsen.

⁴⁵ Jens Rasmussen er professor ved Danmarks Pædagogiske Universitet, Institut for Pædagogisk Sociologi (www.dpu.dk).

Det forstår jeg sådan, at det måske nok står den enkelte frit for, om han eller hun vil være en god omverden for andre, men det vil faktisk være nødvendigt for det moderne menneske at vælge at udgøre en god omverden for andre, fordi han eller hun derved får det bedre selv. Rasmussen skriver videre, at børn og unge ikke er rodløse, men selekterende; de er ikke egocentriske, men selvrefererende; de er ikke snakkende, men derimod kommunikerende (Rasmussen 1997:69).

Langt de fleste børn har det godt i dagens Danmark, skriver Sommer (2003:110 ff.); han er enig med Ziehe i, at der er en ”intensivering af emotioner”⁴⁶ (ibid:100) i nutidens lille kernefamilie, men er uenig i, at det behøver at være problematisk – blandt andet fordi børnene en del af tiden opholder sig i daginstitution, skole mv., hvor der ikke i samme omfang er så megen følelsesmæssig nærhed. Dermed får institutionerne en afbalancerende virkning ”som barnets frikvarter” fra familien (ibid:100). Sommer påpeger endvidere, at adskillige undersøgelser har påvist, at børn, der har været i institution, hvilket jo er størsteparten af danske børn, i højere grad udvikler sociale kompetencer end børn, der ikke har været i institution. Dette formulerer han således:

”... den senmoderne families livsform i vores kulturkreds har medført en markant udvidelse af barnets sociale horisont. Dette har øget kravene til barnet, hvad angår det, man kan kalde ”interaktiv kompetence”, dvs. evnen til at aflæse forskellige sociale situationer, samt på én gang at kunne indgå aktivt, afstemt og tilpasset i mange forskellige sociale sammenhænge.” (ibid:116).

De kompetencer, der fremover vil være i høj kurs, er blandt andet evnen til livet igennem at træffe valg, som er såvel personligt motiverede som socialt afstemte – dvs. ”personlige, individuelle beslutninger under hensyntagen til andre” (Sommer 2003:129). Disse kompetencer må børn nødvendigvis lære sig i dag, og de vil derfor være i besiddelse af disse - også i deres unge og voksne liv.⁴⁷

Omsorg er, skriver Sommer, forpligtende, idet der som regel vil være tale om et asymmetrisk forhold mellem giver og modtager; endvidere fordrer omsorg såvel empatisk evne som evne til at handle. Endvidere beskriver Sommer, at det er i omsorgen mellem voksen og barn, at grundlaget for at indgå i et ægte gensidigt samvær udvikles. Mennesket bliver så at sige til som ”*intersubjektiv partner* gennem den affektive af-

⁴⁶ Nogle teorier om børn og barndom hævder ellers, at familien i dag er ”tømt” for egentlige funktioner, idet disse er overladt til det offentlige. Dette synspunkt er Sommer – som det fremgår – ikke enig i, men pointerer, at omsorg ikke er fraværende i familien – den er blot til stede på andre tidspunkter af dagen, end det var almindeligt førhen (Sommer 2003 s. 99 og 149).

⁴⁷ Det påpeges dog, at det ikke kan forventes, at alle vil erhverve disse kompetencer, men at det vil afhænge af børns og unges konkrete opvækstvilkår.

stemning”. (ibid:149), og denne grundkompetence vil igennem livet ”kunne udvides til også at omfatte en række andre sociale situationer, hvor barnet skal udvikle sine personlige relationer til andre mennesker.” (ibid:149).

Børn i dag erfarer meget tidligt, at der findes regler men også, at reglerne - efter forhandling - ofte kan ændres. Autoriteter må bevise og vedligeholde deres ret til at håndhæve betegnelsen autoritet (ibid:169 ff.) Også Ziehe fremhæver, at børn og unge ret tidligt lærer at forhandle sig frem til regler og kriterier (Ziehe 2004 d:148).

6.2 De unges arbejdsbegreb

For at belyse ”det, der kommer bagefter”, nemlig arbejdslivet, findes det relevant indledningsvist at kaste et blik på unges generelle syn på *uddannelse*. Til dette formål er der taget afsæt i litteratur, skrevet af forskere ved Center for Ungdomsforskning⁴⁸ ved Danmarks Pædagogiske Universitet: Professor Knud Illeris, ph.d. Noemi Katznelson, professor Birgitte Simonsen og ph.d. Lars Ulriksen (Illeris og Katznelson et al. 2002) har via en forskningsanalyse set på spændingsfeltet mellem de unge, deres identitetsdannelse og uddannelsessystemet. De tager udgangspunkt i danske unge, og forskningen er af nyere dato. Derudover inddrages en anden nyere, dansk undersøgelse foretaget af Socialforskningsinstituttet (Zeuner 2000), hvor der ses mere specifikt (blandt andet) på den gruppe af unge, der evt. kunne tænke sig at uddanne sig til sygeplejerske.

Det, der oftest betegnes som de unges identitetsudvikling, foretrækker Illeris og Katznelson et al. (2002) at kalde ’selvorientering’ - forstået som den vidtgående orienteringsproces, der omfatter de unges arbejde med at finde sig selv, deres muligheder, funktionsmåder og præferencer mhp. at opbygge en selvidentitet (ibid.). Når de unge vælger uddannelse, er det ofte i højere grad i forventning om, at uddannelsen kan hjælpe dem i dette identitetsarbejde, end det er for at opnå et bestemt arbejde. Specielt fremhæves følgende tre faktorer som væsentlige: Uddannelsen skal være personligt meningsfyldt for den studerende; man skal kunne vælge selv, og alt skal være ”foreløbigt”, idet man fx forbeholder sig ret til at skifte studium, hvis ens forventninger ikke opfyldes.

⁴⁸ Center for Ungdomsforskning (CeFU) blev dannet i januar 2000 og har som formål at samle og koordinere den eksisterende ungdomsforskning i Danmark, dokumentere unges holdninger, adfærd og levevilkår gennem statistisk materiale, formidle ungdomsforskning til et bredere publikum i form af uddannelsesinstitutioner, beslutningstagere, organisationer og andre interesserede. CeFU var oprindeligt tilknyttet RUC men er i dag tilknyttet Learning Lab Denmark ved Danmarks Pædagogiske Universitet.

Endvidere har de unge ofte et ambivalent forhold til uddannelsen, idet de kan være i tvivl om, hvorvidt de ønsker at varetage den profession, de uddanner sig til. I og med at de studerende bruger deres uddannelse som et redskab til at opbygge deres identitet, bliver uddannelsen en del af et bredere livsprojekt (ibid.).

Socialforskningsinstituttets undersøgelse (Zeuner 2000) viser, at hvad angår de unges værdisyn, så er de unge, der eventuelt kunne tænke sig at blive sygeplejersker omsorgsorienterede, giver udtryk for, at de vil hjælpe andre samt beskriver en høj grad af etik i relationen til andre mennesker både på det nære plan men også på det humanitære niveau (ibid.).

Også de unges *arbejdsbegreb* er udforsket af forskere ved Center for Ungdomsforskning. Simonsen og Katznelson (2000) har gennem fire empiriske forskningsprojekter, foretaget i tidsrummet mellem starten af 1990'erne til 2000 - hovedsageligt gennem brug af kvalitative metoder, søgt at indfange og beskrive unges forventninger til arbejdet.⁴⁹

De forventninger, unge stiller til uddannelse og undervisning, har – ikke overraskende - en afsmittende effekt på deres arbejdsbegreb. Simonsen og Katznelson (2000) beskriver, at de unge generelt har en forventning om, at deres arbejde skal være spændende, udfordrende og interessant. Samtidig skal det give mulighed for personlig selvudfoldelse. En faktor som udholdenhed er derimod ikke let at få øje hos de unge. Det skal dog ikke tolkes som om, de unge ikke gider at arbejde. Det gør de, men de vil arbejde af lyst. Der ses en tilbøjelighed til, at de unge forlader arbejdet, hvis det ikke lever op til deres forventninger. Simonsen og Katznelson forklarer, at de unges arbejdsbegreb har sammenhæng med de træk, der er typiske for det senmoderne samfund, hvor de unge gennem socialiseringen - både hjemme og i institutioner som børnehaver og skole - i højere grad end i de foregående generationer har ”udviklet kvalifikationer som omstillingsevne, samarbejdsberedskab og selvstændighed mv.”(ibid:13).

Simonsen og Katznelson mener, at de unge er gode til at “udvikle antenner, der hurtigt kan fortælle dem, hvor de kan placere deres tillid” (ibid:22). Her ses en

⁴⁹ Forskningen omfatter unge meget bredt udvalgt – der er således både tale om velfungerende unge med gode kvalifikationer og unge med problematisk baggrund og dårlige formelle kvalifikationer. I ovenstående fremstilling er udvalgt de dele af forskningen, der omhandler alle og/eller de velfungerende unge.

sammenhæng til Sommers beskrivelse af børns evne til at aflæse forskellige sociale situationer, samt på én gang at kunne indgå aktivt, afstemt og tilpasset i mange forskellige sociale sammenhænge – det, han kalder ”interaktiv kompetence” (Sommer 2003:149), og som er beskrevet tidligere i specialet. De unge formår i stor udstrækning at påtage sig det store ansvar at vælge i junglen af muligheder og at udvikle de nødvendige forudsætninger for at opnå det, de vil (Simonsen og Katznelson 2000).

Sammenfattende konkluderer Simonsen og Katznelson, at de unges arbejdsbegreb indeholder *tre dimensioner*: Arbejdet skal muliggøre selvrealisering, det skal være nyttigt, og det skal udløse en acceptabel løn, for selv om de unge opnår at få opfyldt behovet for selvrealisering i deres arbejde, så er det ikke tilstrækkeligt. De har også behov for social anerkendelse: andre skal synes, at deres arbejde er samfundsmæssigt nyttigt og har betydning. Dertil kommer, at de unge - selv om de ikke udtrykker det eksplicit (fordi de tager det givet (ibid.)) - forventer en acceptabel løn. Med andre ord: de unge har ikke fuldstændig forladt det hidtil gældende klassiske (løn)arbejdsbegreb - men de har suppleret det med selvrealiseringsdimensionen, hvilket ifølge Simonsen og Katznelson har en gensidig sammenhæng med den udvikling og omskiftelighed i arbejdet, der er en præmis i det senmoderne. Det forklarer de således:

”... for de unge i dag indgår omskifteligheden som en integreret del i selvrealiseringen, det hører med, at der skal være kvalitative skift, man skal ikke bare bygge videre på det kendte og stige i graderne, man skal overskride grænser, og man skal kunne give slip på forældede funktioner.” (ibid:25).

6.3 Sygeplejefagets værdier og grundantagelser

Spørgsmålet om, hvordan sygepleje skal forstås og konkret komme til udtryk, påvirkes af såvel samfundets holdninger og forventninger som af sygeplejerskernes egen opfattelse og konkrete handlinger (Munck 1999; Lyngaa 1999), idet sygeplejevirkosomhed i høj grad også bestemmes af den faglige selvforståelse og det værdigrundlag, som ligger til grund for den faglige udøvelse af faget (Hansen og Schierup 2004:145-146). I dette afsnit er det valgt at tage afsæt i en meget anerkendt og anvendt forståelse af sygepleje, nemlig den norske sygeplejerske og filosof, Kari Martinsens omsorgstænkning. Kilderne vil være nogle af Martinsens egne værker (1989, 2000), suppleret med en tekst om Martinsens omsorgstænkning (Gjengedal 2000). Martinsens forfatterskab er omfattende

og har siden 1990'erne været inspireret af den danske teolog og filosof KE Løgstrup (Martinsen 2005).

Martinsen beskriver omsorg som værende forbundet med 'at hjælpe og tage hånd om'. Hun pointerer, at omsorg bygger på næstekærlighed, og at der i omsorgen bør handles mod andre, som vi selv vil have, at andre handler mod os. I bogen "Omsorg, sykepleie og medisin" redegør Martinsen for tre dimensioner ved omsorgsbegrebet, idet hun hævder, at omsorg har en *relationel*, en *praktisk* og en *moralsk* side (Martinsen 1989; Gjengedal 2000).

Om det *relationelle* skriver Martinsen: "Omsorg er derfor for det første et relasjonelt begreb. Det tager udgangspunkt i et kollektivt basert menneskesyn, hvor det grunnleggende er, at vi er avhengige av hverandre." (Martinsen 1989:14). Martinsen er her inspireret af den danske filosof Uffe Juul Jensens kollektivistiske menneskesyn.⁵⁰ Afledt af menneskers gensidige afhængighed taler Martinsen endvidere om, at princippet om ansvaret for den svage er et overordnet, universelt værdiprincip (ibid:15), som også er indeholdt i omsorg.

Omsorg er også et *praktisk* begreb - i modsætning til den sentimentale omsorg, hvor der nok er medfølelse, men hvor der ikke handles. I omsorg gives hjælpen til den omsorgstrængende betingelsesløst og ikke med den "bagtanke", at man selv opnår noget ved det. Omsorg kræver situationsfornemmelse, så det bliver muligt at finde balancen mellem formynderi, hvor omsorgsyderen overtager for meget ansvar, og undladelsesynder, hvor respekten for selvbestemmelsesretten medfører, at der ikke ydes tilstrækkelig hjælp (ibid.).

Endelig har omsorg også en *moralsk* side. Man skal kunne identificere sig med den anden og kunne forestille sig, at rollerne er byttet om. Martinsen påpeger, at moralske skøn må kunne foretages ud fra en forståelse af situationen, som er baseret på både kundskab og bevidsthed om værdier, og siger videre, at omsorg læres i dagliglivet men også som en faglig kompetence i erhverv, som er klient- og værdiorienterede som fx sygepleje. At lære omsorg som en faglig kompetence er af stor vigtighed, da mange omsorgssituationer er så vanskelige, at der kræves faglig 'oplæring' for at kunne yde

⁵⁰ Martinsen har ud over Løgstrup også været inspireret af den danske filosof Uffe Juul Jensen og indtil begyndelsen af 1990'erne af den tyske filosof Heidegger, som hun dog afskrev, da hun blev klar over hans tilknytning til nazismen.

god omsorg (ibid:21). Martinsen beskriver således omsorgens værdier og de betingelser, der bør være til stede i det professionelle, relationelle møde mellem patienten og sygeplejersken.

Som professionel inddrager man både det personlige - at involvere sig og vise følelser - og sin faglige viden: "Å være profesjonell er å spørre etter fagkunnskaper som gir muligheter for å se pasienten som et lidende menneske, og som verner om hans integritet." (ibid. 2000:12). Martinsen kalder denne form for professionalitet for "personorientert profesjonalitet" og påpeger, at her udfordres faglighed og menneskelighed i en vekselvirkning. Hun skriver videre, at den personorienterede professionalitet ikke kun er et lønarbejde. Det er nødvendigt med engagement og vilje til at ville give noget af sig selv i mødet med et andet menneske. Martinsen er desuden stærk fortaler for, at samfundet skal yde omsorg til dem, der har behov for det (ibid. 1989).

Om det asymmetriske forhold mellem sygeplejerske og patient anfører Martinsen, at sygeplejersken skal være opmærksom på at være deltagende opmærksomt til stede samt bevare sin faglighed, så hendes magt så at sige kommer patienten til gavn (ibid. 2000).

Som jeg ser det, omfatter sygepleje omfatter således i Martinsens optik både teoretisk kundskab, færdighedskundskab og indlevelsessevne.

DEL II

7. Indsamling af data

”Datamaterialet er forskerens kilde til svar på de spørgsmålene som følger av problemstillingen.” (Malterud 2004:57). Det er derfor afgørende, at datamaterialet indeholder relevant information og - af hensyn til validiteten - vælges under hensyntagen til hensigten med undersøgelsen (purposeful sampling) (Maunsbach og Lunde 1996). I nærværende undersøgelse blev det skønnet, at idealinformanter⁵¹ bedst ville kunne findes blandt nyuddannede professionsbachelorere, og i de følgende afsnit beskrives overvejelserne i forbindelse med tilrettelæggelse og udførelse af dataindsamlingen gennem kvalitative forskningsinterviews.

Datamaterialet til nærværende undersøgelse blev indhentet gennem to interviewrunder, idet det blev valgt at interviewe de samme fire informanter to gange med to års interval. Første interviewrunde, herefter benævnt Interview 2005, fandt sted knapt et halvt år efter, at professionsbachelorerne havde afsluttet deres uddannelse, dvs. ultimo juni 2005. Anden interviewrunde, herefter benævnt Interview 2007, fandt sted ca. to år senere, dvs. i juni-juli 2007.

7.1 Udvalgelse af informanter

Ved anvendelse af det kvalitative forskningsinterview er det almindelig praksis – som ved anden kvalitativ forskning - at udvalget (her: antallet af informanter) er forholdsvis lille og ikke tilfældigt sammensat (nonrandom) (Polit et al.2001:246).

I nærværende undersøgelse blev tilstræbt et såkaldt strategisk udvalg, hvilket vil sige, at undersøgelsespopulationen er sammensat ud fra en formodning om, at den har potentiale til at belyse problemstillingen (ibid:247; Malterud 2004:58 ff.). I dette tilfælde blev det skønnet, at unge, nyuddannede professionsbachelorere, der havde arbejdet som sygeplejersker, siden de afsluttede uddannelsen, ville udgøre det bedst mulige udvalg af informanter for indhentning af relevante data om selvoplevede forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske.

⁵¹ Idealinformanter beskrives af Maunsbach og Lunde (med reference til Morse (1994)) som værende personer, der 1) har viden, 2) har erfaring om et eller flere af forskningsemnets aspekter, 3) kan reflektere over emnet og 4) kan formulere sig om det. Desuden er det en betingelse, at de 5) har tid til at blive interviewede og 6) har lyst til at deltage i undersøgelsen (1996:144).

Om antallet af informanter i kvalitative undersøgelser skriver Malterud (2004:62ff.), at 4-7 informanter kan være tilstrækkeligt til at give indholdsrig og varieret information (theoretical saturation) (ibid:66). Hun pointerer dog, at det forudsætter et godt forarbejde, kendskab til felten og en fleksibel strategi i forhold til analysen, ligesom hun foreslår, at antallet af informanter ikke fastsættes på forhånd, men at det i stedet vurderes undervejs, hvornår der er tilstrækkelig information (ibid.). Kvale er inde på det samme, idet han skriver, at der interviewes ”indtil et mætningspunkt, hvor yderligere interview ikke tilføjer ret meget ny viden.” (2002:109).

Det kræver en velovervejet forberedelse at kunne etablere kontakt til et ”felt” (Andersen 1999:175 ff.). I forbindelse med Interview 2005 valgte jeg at rette henvendelse pr. brev til den sygeplejefaglige vicedirektør ved et mellemstort provinssygehus⁵² med en anmodning om tilladelse til at kontakte et antal nyuddannede professionsbachelorer i sygepleje, ansat på sygehuset. I brevet beskrev jeg kort formålet med min undersøgelse⁵³ (se Bilag 1). Det er almindelig kutyme at sikre sig den øverste ledelses accept i forbindelse med kontakt til informanter (Andersen 1999:180). Det gør det også langt lettere for informanterne at give tilsagn om deltagelse, da det så er officielt anerkendt.

Dagen efter min henvendelse modtog jeg en positiv tilkendegivelse fra den sygeplejefaglige vicedirektør. Det blev aftalt, at en udviklingssygeplejerske, ansat i sygehusledelsen, ville være behjælpelig med at finde frem til de nyuddannede professionsbachelorer på sygehuset. Inklusionskriterierne (jf. begrebet idealinformanter – se note tidligere i dette afsnit) var, at professionsbachelorerne skulle:

- have gennemført professionsbacheloruddannelsen i sygepleje med studiestart 1. september 2001 samt have fuldført den ultimo januar 2005.
- have haft ansættelse som sygeplejerske på det pågældende sygehus i minimum tre måneder.
- være under 30 år på tidspunktet for bestået eksamen.

Derudover skulle den enkelte have tid og lyst til at deltage. Der blev fundet i alt fire potentielle informanter, hvis navn og ansættelsessted jeg fik oplyst.

⁵² Baggrunden for valg af sygehus skal ses i sammenhæng med, at jeg er bosat i Region Sjælland, hvorfor det blev fundet nærliggende at vælge et sygehus i denne region – man kan vel sige, at udvælgelsesstrategien således også var præget af såvel pragmatisme som opportunisme (Malterud 2004:65-66).

⁵³ Udformningen af brevet var inspireret af Andersen (1999:178-181), som blandt andet skriver, hvad det vil være hensigtsmæssigt at tage med i en sådan henvendelse.

De fire potentielle informanter blev kontaktet telefonisk på deres arbejdsplads; jeg informerede kort om baggrunden for min henvendelse. Alle fire var meget positivt indstillede og ville gerne deltage i interviewundersøgelsen. Jeg havde forventet, at der ville have været flere potentielle informanter, men eftersom alle fire ønskede at medvirke, besluttede jeg, at et evt. nyt forsøg på at skaffe flere informanter (fra et andet sygehus), skulle afvente resultatet af de fire interviews – i tråd med Malteruds og Kvaales oven for nævnte anbefalinger om datamætning.

Informanterne (= professionsbachelorerne) fik tilsendt et informationsbrev (se Bilag 2), vedlagt kopi af den positive tilkendegivelse fra sygehusledelsen. De fik mulighed for selv at vælge tidspunkt og sted for interviewet. De tre valgte – efter aftale med afdelingssygeplejersken i de respektive afdelinger - at afsætte tid inden for deres arbejdstid. Heraf valgte én at lade interviewet foregå i et samtalerum på afdelingen. De to andre ønskede, at interviewet skulle foregå uden for afdelingen, da det ville være vanskeligt at finde et lokale på afdelingen, hvor vi ville kunne tale uforstyrret. Den tidligere omtalte udviklingsygeplejerske var behjælpelig og bookede et kontor, hvor vi kunne være helt uforstyrrede. Den fjerde ønskede i stedet, at interviewet skulle foregå i hendes hjem på en dag, hvor hun havde fri fra arbejde. De ydre rammer for et interview har stor betydning (Kruuse 2007:159); det blev derfor planlagt, at interviewene kunne foregå i uforstyrret og i behagelige omgivelser.

I relation til Interview 2007 valgte jeg ganske enkelt at ringe til de fire professionsbachelor for at spørge, om de ville deltage i et interview mere. Alle svarede ja til dette, og der blev aftalt tid og sted. I alle fire tilfælde ønskede de, at interviewet skulle foregå hjemme hos dem selv.

7.1.1 Præsentation af informanterne

Alle fire professionsbachelorer påbegyndte sygeplejerskeuddannelsen den 1. september 2001 og afsluttede uddannelsen i januar 2005 og har således gennemført uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje (Undervisningsministeriet 2001 a og b). De var på tidspunktet for Interview 2005 ansat på forskellige medicinske afdelinger på sygehuset og havde været det siden 1. februar eller 1. marts 2005. Informanternes navne er opdigtede - jeg kalder dem Ditte, Mia, Karina og Maria - og det er valgt at anonymisere sygehuset. Den aldersmæssige spredning er fra 23 til 29 år. Én havde påbegyndt sygeplejerskeud-

dannelsen umiddelbart efter studentereksamen. De tre andre havde haft forskelligt erhvervsarbejde såsom ansættelse i butik, på restaurant og café, på sygehusafdeling som servicemedarbejder, og én havde gennemført et etårigt VUC-forløb som adgangsgivende eksamen. En enkelt havde været i udlandet i en periode, og én havde gennemført en fireårig erhvervsuddannelse forud for optagelse på sygeplejerskeuddannelsen.

Alle fire bor i eget hus og er enten gift eller samboende både ved Interview 2005 og Interview 2007. Én har børn ved Interview 2005, og én mere har fået barn (har faktisk barselsorlov) ved Interview 2007.

Ved Interview 2007 var to af sygeplejerskerne fortsat ansat på samme afdeling som ved første interview, den tredje var på sin fjerde arbejdsplads, og den sidste var stadig på sin anden arbejdsplads men havde besluttet at forlade arbejdet som sygeplejerske for at tage en anden uddannelse.

7.2 Interviewguide

”Samtaler mellem mennesker innebærer både informationsudveksling og social samhandling” (Malterud 2004:129), så i den interviewguide, der blev udarbejdet forud for interviewene, blev både spørgsmålenes tematiske og dynamiske dimension overvejet; det tematiske i forhold til relevansen; det dynamiske i forhold til at tilstræbe en god interaktion under interviewet (Kvale 2002:133-135). Formålet med en interviewguide er at sikre sig, at væsentlige områder ikke glemmes; spørgsmålene i en interviewguide kan derfor sagtens være i stikordsform (Malterud 2004:129). Jeg valgte imidlertid at formulere spørgsmålene, som de evt. *kunne siges* i interviewsituationen men lagde vægt på under interviewet at formulere spørgsmålene, så de passede ind i det enkelte interviews kontekst (se Bilag 3). Det blev tilstræbt, at spørgsmålene lagde op til deskriptive besvarelser ved at vælge sætninger begyndende med eksempelvis *hvordan, hvad, beskriv og fortæl*, som gav informanterne mulighed for, at deres beskrivelser kunne udfoldes uden unødvendige afbrydelser og dermed blive spontane og righoldige (Kvale 2002:136-139). Det blev ligeledes – i overensstemmelse med det fænomenologiske perspektiv – forsøgt at lytte uden at lade egen forforståelse overdøve informanternes svar (ibid:139). På baggrund af, at problemformuleringen i undersøgelsen er ringe belyst, blev der lagt vægt på at have en eksplorerende tilgang.

7.3 Etiske overvejelser

Ud over de mere generelle etiske overvejelser, som er beskrevet tidligere i specialet, er det informerede samtykke ét af de væsentlige etiske spørgsmål, der skal tages i betragtning (Kvale 2002:118 ff.). At sikre informanternes anonymitet er ligeledes et etisk spørgsmål (ibid:120 ff.). Informanternes udsagn ville formentlig hverken kunne være decideret kompromitterende for dem selv eller andre konkrete personer, men alligevel har jeg valgt at sløre deres anonymitet samt at undlade at nævne stednavne og de konkrete afdelingers specifikke betegnelser. Der er i en samtykkeerklæring givet skriftligt tilsagn fra informanterne om, at jeg frit kan citere dem i specialet (se Bilag 4).

7.4 Rollen som interviewer

Uanset hvor godt et interview end arrangeres, vil der være en magtasymmetri mellem parterne. Det er intervieweren, der definerer situationen, vælger emnerne og styrer forløbet (Kvale 2002:131). For at opnå tryghed og tillid i situationen indledtes hvert interview med en briefing, hvor der kort blev talt om formålet med interviewet, ligesom der blev givet mulighed for, at informanten kunne stille spørgsmål til forløbet (Kvale:132). På samme måde blev interviewene afsluttet med en debriefing, hvor der atter var mulighed for at stille spørgsmål eller komme med yderligere kommentarer, og hvor jeg kort informerede om det videre arbejde med undersøgelsen (ibid.). Det blev desuden tilstræbt at indtage rollen som en empatisk og interesseret tilhører.

Ved begge interviewrunder oplevede jeg professionsbachelorerne som meget interesserede i at fortælle om både forventninger og oplevelser. Flere af informanterne gav efterfølgende spontant udtryk for, at det havde været godt at tale om det, og de sagde alle, at både første og anden henvendelse havde sat dem i gang med at reflektere over, hvordan de egentlig oplevede arbejdet som sygeplejerske.

7.5 Transskribering

Interviewene blev optaget på lydbånd og efterfølgende transskriberet. En transskription er en kunstig konstruktion fra en mundtlig til en skriftlig kommunikationsform og indebærer en række vurderinger og beslutninger (Kvale 2002:163). Jeg valgte at foretage transskriberingen selv, hvilket fx også anbefales af Malterud (2004:80), da det giver

mulighed for at genopleve erfaringerne fra interviewene og på den måde blive endnu bedre kendt med materialet.

For at sikre reliabiliteten bedst muligt er interviewene transskriberet næsten ordret – men dog samtidigt en anelse tilrettet, hvor jeg har forsøgt at forestille mig, hvordan informanterne selv ville have ønsket, at deres udsagn var formuleret. Der er her en hårfin balance mellem gyldighed og pålidelighed, idet gyldigheden kan svækkes, hvis man stiler mod en mekanisk forståelse af pålidelighed: Hvis man til enhver tid skriver præcis, hvad der siges, får man ikke nødvendigvis meningen med det sagte, grundet det naturlige talesprogs opstykkede og uformelle genre (Malterud: 78 ff.). Båndoptagelsen er endvidere lyttet igennem flere gange for at kontrollere transskriptionen og for at indprente mig stemning, tonefald og pauser.

Efter hvert interview blev der udarbejdet et kort notat om indtrykket af interviewet; disse notater er hovedsageligt anvendt for at kunne ”rekonstruere” stemningen under interviewet sammenholdt med aflytning af bånd og læsning af de transskriberede interviews. Den beskrevne fremgangsmåde (på engelsk: slightly modified verbatim mode) er valgt, da det stemmer overens med formålet med transskriberingen, nemlig at omforme det talte ord til en form, hvor det er mere tilgængeligt for analyse af meningen med det talte ord, eller som Malterud udtrykker det: ”å fange opp samtalen i en form som best mulig repræsenterer det som informanten hadde til hensikt å meddele.” (2004:78). Det stemmer samtidig overens med det fænomenologisk inspirerede perspektiv, hvor det er de levede erfaringer, der er i fokus.

Det er fravalgt at vedlægge de transskriberede interviewudskrifter som bilag til specialet især af hensyn til at sikre anonymiteten, idet der indgik stednavne mv. i teksten, men også fordi materialet var meget omfattende, i alt 73 sider tætskrevet tekst.

7.6 Afsluttende bemærkninger

Gennem dataindsamlingsfasen er mit møde og min samtale med fire mennesker omdannet til at være mit empiriske materiale, som er klar til det næste trin i forskningsprocessen, nemlig analysen – der vil blive præsenteret i næste afsnit.

8. Præsentation af analysen

En analyse kan ses som det led i processen, der bygger bro mellem de rå data og resultaterne, ved at det organiserede datamateriale bliver fortolket og sammenfattet (Malterud 2004:93). Som analysemetode i forhold til specialets empiriske undersøgelse anvendes som tidligere nævnt Malteruds systematiske tekstkondensering (ibid.), der overordnet er præsenteret i specialets afsnit om metodisk referenceramme. I dette afsnit redegøres for den praktisk-metodiske fremgangsmåde i analysen - trin for trin. Malterud pointerer, at det er en forudsætning for en høj kommunikativ validitet⁵⁴, at ikke alene resultater og konklusioner beskrives - også selve processen skal være synlig, så andre kan få indblik i den vej, forskeren har fulgt (Malterud 2004:183): ”Analysen skal ikke bare gennemføres, men også formidles.” (ibid:93).

Det er som tidligere nævnt valgt at interviewe de unge professionsbachelorere to gange, da det er vurderet, at dette vil kunne nuancere og validere fundene. Den empiriske undersøgelse består således af to særskilte sæt af datamateriale, nemlig de transskriberede interviews fra de to interviewrunder: Interview 2005 og Interview 2007.

De transskriberede interviews analyseres ad to omgange. Først analyseres Interview 2005 mhp. at udvikle beskrivelser, der vedrører henholdsvis forventninger og oplevelser. Dernæst analyseres Interview 2007 mhp. at udvikle beskrivelser, der vedrører oplevelser. Der er ikke fokus på forventninger i Interview 2007, da Interview 2005 gav et tilstrækkeligt righoldigt materiale derom. Det er ikke prioriteret, at analysen skal kunne resultere i en beskrivelse af, hvordan den enkelte over tid oplever arbejdet som sygeplejerske, da der i stedet ønskes to tværgående analyser, hvis formål er at beskrive variationsbredden snarere end forløbet eller udviklingen i den *enkelte* informants oplevelser. Malterud påpeger da også, at systematisk tekstkondensering som metode netop er mest velegnet til tværgående analyser (ibid:97).⁵⁵

⁵⁴ Malterud henviser med dette udtryk til Kvale, som beskriver, at kommunikativ validitet drejer sig om efterprøvning af gyldigheden af vidensudsagn i en dialog (Kvale 2002:239).

⁵⁵ I nogle tilfælde viser det sig imidlertid at kunne tilføre diskussionen en væsentlig pointe *også* at inddrage tidsperspektivet, hvorfor det er valgt i disse tilfælde.

I det følgende beskrives først den praktisk-metodiske fremgangsmåde i analyseprocessen (pkt. 8.1-8.4). Dernæst præsenteres resultaterne af analysens tre første trin af henholdsvis Interview 2005 (pkt. 8.5) og Interview 2007 (pkt. 8.6). Resultaterne af begge analysers fjerde trin præsenteres i afsnit 9.

8.1 Helhedsindtryk – fra vildnis til temaer

I analysens første trin gennemlæses hele det transskriberede materiale med henblik på at give et *helhedsindtryk*; samtidig overvejes, hvilke *temaer* med relation til problemformuleringen, der træder frem. Disse temaer navngives og noteres ned. På dette trin i analysen er helheden vigtigere end detaljer. Temaerne repræsenterer et første intuitivt og databaseret trin i organiseringen af materialet og er ikke udtryk for resultater eller kategorier (Malterud:101).

I overensstemmelse med den fænomenologisk inspirerede tilgang til materialet, tilstræbte jeg at tilsidesætte egen forforståelse og teoretisk referenceramme for at være åben over for de indtryk, materialet kunne formidle⁵⁶ (ibid:100). Det var således intentionen at læse teksten, som den blev sagt af interviewpersonerne. Der blev ikke gjort forsøg på at systematisere (ibid:101). Efter læsningen opsummerede jeg helhedsindtrykket, og tildelede de temaer, der var trådt frem, et foreløbigt navn.

8.2 Meningsbærende enheder – fra temaer til koder

I analysens andet trin gennemlæses materialet med henblik på at sortere den del af teksten ud, som kan belyse problemformuleringen, hvorved relevant tekst adskilles fra tekst, der er irrelevant i forhold til problemformuleringen.⁵⁷ Den relevante del af teksten benævnes *meningsbærende enheder*. Ved identifikationen af disse tages afsæt i temaerne fra første analysetrin og i fokus for undersøgelsen, problemformuleringen. De meningsbærende enheder i teksten mærkes og systematiseres – dette kaldes kodning. Kodningen indebærer en systematisk dekontekstualisering, idet dele af teksten tages ud af

⁵⁶ Ifølge Malterud er det et uopnåeligt mål helt at tilsidesætte egne forudsætninger, men hun anbefaler, at man har et reflekterende forhold til egen indflydelse på materialet, så informanternes erfaringer og meningsindhold beskrives så loyalt som muligt og uden egne tolkninger som facit, så man så at sige kan høre informanternes stemmer (Malterud 2004 s. 100-101).

⁵⁷ Malteruds metode adskiller sig her lidt fra Giorgis oprindelige procedure, hvor hele teksten skal deles ind i meningsbærende enheder. I Malteruds metode betragtes ikke hele teksten som meningsbærende enheder. Man vælger derimod kun den del af teksten ud, som indeholder viden om et eller flere af de temaer, der fremkom i analysens første trin og som siger noget om problemstillingen.

sin oprindelige sammenhæng for senere at kunne sættes sammen med beslægtede tekstdele. Koderne udvikles med udgangspunkt i temaerne, men der vil ofte undervejs i kodeprocessen ske en raffinering – eller finpudsning - af de oprindelige temaers navne, således at slutresultatet bliver et antal navngivne *koder (eller kodegrupper)*, hvorunder alle tekstens meningsbærende enheder kan placeres (ibid:102 ff.).

Rent praktisk blev det gjort på følgende måde: Jeg gennemgik materialet systematisk linie for linie mhp. at identificere meningsbærende enheder, som sagde noget om forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske. De transskriberede interviews var forsynet med linienumre og mærket med hver sin farvekode. På den måde ville de meningsbærende enheder let kunne placeres i den oprindelige sammenhæng igen, så det til enhver tid ville være muligt at skifte imellem at have fokus på helhed og del – både af hensyn til validiteten og i overensstemmelse med inspirationen fra den fænomenologiske tankegang. De meningsbærende enheder blev markeret og efterfølgende klippet ud (med en saks!), hvorefter de med temaerne som vejviser blev mærket med en kode ved at blive inddelt i forskellige bunker. Samtidigt med denne kodeproces valgte jeg at slå nogle temaer sammen; andre blev justeret og fik en ny betegnelse. I arbejdet med kodningen havde jeg fokus på, hvad der var mest vedkommende ud fra undersøgelsens perspektiv og problemformulering. Samtidig var jeg opmærksom på at holde helheden for øje, sådan at forstå, at jeg var loyal over for den enkelte interviewpersons udsagn og udsagnets kontekst.⁵⁸

8.3 Kondensering – fra kode til mening

I analysens tredje trin skal den viden, som indeholdes under hver enkelt *kodegruppe*, trækkes frem (abstraheres) ved, at *meningen* i de meningsbærende enheder under hver kodegruppe *kondenseres*. Hver kodegruppe udgør én analyseenhed.⁵⁹ Hvis en kodegruppe indeholder mange forskellige nuancer, vil det i nogle tilfælde være nødvendigt at inddele den i et antal subgrupper, som så hver især udgør én analyseenhed. Indholdet i hver analyseenhed (kode- og/eller subgruppe) kondenseres ved at udvikle et kunstigt ci-

⁵⁸ Malterud foreslår, at det dekontekstualiserede materiale organiseres i en matrix, hvilket jeg dog fravalgte, dels fordi der kun er fire interviewpersoner, og dels fordi jeg i analysen har fokus på variationsbredde snarere end fællestræk. Jeg var dog i analysearbejdet opmærksom på, at nogle områder forekom i alle interviews, andre derimod kun i nogle. Endvidere optager de forskellige områder ikke alle interviewpersonerne lige meget.

⁵⁹ Her adskiller Malteruds metode sig atter fra Giorgis metode, hvor det anbefales, at man gennemgår hver enkelt meningsbærende enhed inden for hver kodegruppe hver for sig.

tat, som indeholder det konkrete indhold fra de meningsbærende enheder men omsat til en mere generel form (ibid:106 ff.).

Det viste sig, at nogle af kodegrupperne indeholdt så forskellige nuancer, at jeg valgte at opdele disse i et antal subgrupper, som herefter udgjorde én analyseenhed. Indholdet i hver kodegruppe/subgruppe blev herefter kondenseret ved at udvikle et kunstigt citat, som ovenfor beskrevet. Her blev indholdet i kodegruppen/subgruppen genfortalt med brug af informanternes egne ord og begreber. De kunstige citater udgjorde et arbejdsnotat (ibid:108) som basis for næste trin i analysen, og for at undgå for mange gentagelser er det fravalgt at bringe dette arbejdsnotat i specialet.

8.4 Sammenfatning – fra kondensering til beskrivelser

I analysens fjerde trin skal fundene fra hver kode- og/eller subgruppe *sammenfattes* (den *kondenserede* mening), så der fremstilles en indholdsbeskrivelse for hver gruppe (hver analyseenhed). Denne beskrivelse skal formidle, hvad materialet siger om en udvalgt del af problemformuleringen. Hver indholdsbeskrivelse får sit eget afsnit. Der anvendes meget gerne udtryk hentet fra de meningsbærende enheder, så fremstillingen bliver *tekstnær* i forhold til det oprindelige datamateriale. Herefter suppleres indholdsbeskrivelsen med nogle udvalgte citater fra de meningsbærende enheder som illustration af det beskrevne. Afslutningsvist tildeles hver indholdsbeskrivelse (med tilhørende citater) en overskrift (et navn), som sammenfatter, hvad det handler om. Hvis formålet med undersøgelsen er udvikling af nye *beskrivelser*, kan der anvendes navne eller begreber fra teori eller forforståelse. Der vil i så tilfælde ofte ikke være så stor forskel på temaer, koder og overskrifter. Hvis formålet er udvikling af nye *begreber* vil der som regel være behov for tildeling af et nyt navn til indholdsbeskrivelsen (ibid:108 ff.).

Jeg har som tidligere nævnt valgt, at formålet med analysen af den empiriske undersøgelse er at udvikle nye beskrivelser.⁶⁰ Det viste sig i analysearbejdet med indholdsbeskrivelserne, at de allerede valgte overskrifter på henholdsvis kode- og subgrupper fortsat kunne anvendes. Der er således sammenfald mellem overskrifterne i analysens tredje og fjerde trin. Med henblik på validering af resultatet foretog jeg endnu en systematisk gennemlæsning af det oprindelige interviewmateriale med henblik på at sikre sammenhængen mellem analyseresultaterne og de oprindelige, transskriberede inter-

⁶⁰ Malteruds analysemetode kan anvendes til at udvikle nye beskrivelser, begreber eller teorier. I dette speciale er formålet at udvikle nye beskrivelser, jf. begrundelse i afsnittet om den metodiske referenceramme, pkt. 5.3.

viewtekster. Samtidigt ”udfordrede” jeg resultaterne ved at lede efter data, som talte imod (ibid:110). Dette havde jeg dog allerede undervejs i arbejdet med indholdsbeskrivelserne haft for øje, så i de tilfælde, hvor der var markante forskelle imellem professionsbachelorernes forventninger og oplevelse, fremgår det af indholdsbeskrivelserne. I det følgende vil proces og resultat af analysens første, andet og tredje trin af henholdsvis Interview 2005 og 2007 blive præsenteret (punkterne 8.5 og 8.6).

8.5 Præsentation af Interview 2005

De transskriberede interviews fra Interview 2005 (i alt 49 tætskrevne sider) blev analyseret ud fra Malteruds analysemetode (2004). For overskuelighedens skyld er resultaterne fra de tre første trin i analysen skrevet ind i et skema, se fig. 1.

Analysetrin 1 Helhedsindtryk: Fra vildnis til temaer	Analysetrin 2 Meningsbærende enheder: Fra temaer til koder	Analysetrin 3 Kondensering: Fra kode til mening
Forventninger		
At gøre noget for nogen og hjælpe andre →	Før påbegyndt uddannelse: Omsorg og nærhed	
Sygepleje som håndværk →	Undervejs i uddannelsen: Håndværk og realisme	
Tiltagende usikker på om man slår til →	Færdiguddannet: Stort ansvar	
Oplevelse		
Arbejdet anderledes end forventet →	Usikkerhed	
Angst og usikker →		
Efterstræber at blive en dygtig sygeplejerske →	Dygtighed →	2 subgrupper: Dygtig hurtigst muligt Udvikling, uddannelse og forskning kræver erfaring
Fremtidsperspektiver →		
Anvender teori fra uddannelsen mere end forventet →	Teori	
Manglende kobling mellem teori og praksis →		
For lidt fokus på patienterne →	Ressourcer	
For lidt fokus på sygeplejefaglige drøftelser →		

Fig. 1

Som det fremgår af fig.1 blev der i analysen skelnet mellem forventninger og oplevelse. I analysens første trin blev der fundet tre temaer vedrørende *forventninger*. Disse blev i analysens andet trin raffineret til tre koder (kodegrupper) med nye betegnelser; i tredje trin blev der ikke etableret subgrupper. Der blev fundet otte temaer vedrørende *oplevelse*; disse blev i andet trin til fire koder (kodegrupper) – de fleste nu raffineret og om-døbt. I analysens tredje trin blev kodegruppen Dygtighed opdelt i to subgrupper. Resultaterne fra **analysetrin 4**: de sammenfattede indholdsbeskrivelser fremstilles i afsnit 9.

8.6 Præsentation af Interview 2007

Også de transskriberede interviews fra Interview 2007 (i alt 24 sider) blev analyseret ud fra Malteruds metode, systematisk tekstkondensering. Resultaterne fra de *tre første trin* i analysen er skrevet ind i fig. 2.

Analysetrin 1: Fra vildnis til temaer	Analysetrin 2: Fra temaer til koder	Analysetrin 3: Fra kode til mening
Sygepleje → Kolleger → Glad for at være sygeplejerske →	Det gode ved sygeplejefaget →	Det gode ved sygeplejefaget
Faglig udfordring → Belønning →	Faglig udfordring → Anerkendelse →	Faglig udfordring 2 subgrupper: Feedback som anerkendelse Løn som anerkendelse
Teori → Rammer →	Ballast fra uddannelsen → Arbejdsvilkår →	Ballast fra uddannelsen 4 subgrupper: Arbejdstidens placering Balance ml. ressourcer og arbejdsopgaver Ubalance ml. ressourcer og arbejdsopgaver Personligt ramt

Fig. 2

Som det fremgår af fig. 2 blev der i analysens første trin fundet syv temaer. Disse blev i analysens andet trin til fem kodegrupper. Kodegruppen Anerkendelse blev i analysens tredje trin opdelt i to subgrupper, og kodegruppen Arbejdsvilkår blev opdelt i fire subgrupper.

Resultaterne fra **analysetrin 4**: de sammenfattede indholdsbeskrivelser fremstilles i afsnit 9.

9. Forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske

Resultaterne af det *fjerde trin i analysen*, indholdsbeskrivelserne, præsenteres under de overskrifter, der fremgår af skemaerne i afsnit 8.⁶¹ I afsnit 10 diskuteres fundene i lyset af den teoretiske referenceramme og den eksisterende empiri.

9.1 Interview 2005

I dette afsnit præsenteres resultatet af Interview 2005.

Forventninger til arbejdet som sygeplejerske:

9.1.1 Før påbegyndt uddannelse: Omsorg og nærhed

Generelt havde professionsbachelorerne - før de påbegyndte uddannelsen - en forventning om, at en sygeplejerskes arbejde hovedsageligt består i at hjælpe, passe og pleje andre mennesker og i at udføre konkrete, praktiske opgaver for at hjælpe syge mennesker med behov for hjælp. Som én udtrykte det, forventede hun, at arbejdet bestod i at *"hjælpe andre mennesker og passe andre mennesker ... (...) og hjælpe dem igennem det psykiske men også det somatiske"* (Maria). Der var også en forventning om, at arbejdet foregik tæt på patienten, altså at en sygeplejerske *"skulle være ude ved patienterne hele tiden – at det var det, det var"* (Mia). Flere nævnte også, at de havde en forventning om, at en sygeplejerske skulle være i besiddelse af empati og være dygtig til at kommunikere med andre, og at sygeplejersker udfører nogle handlinger, der er med til at hjælpe patienterne til at få det bedre: *"Min forventning til sygepleje – det var nok egentlig det tekniske...nu skulle jeg rigtig stå med slanger og medicin..."* (Karina).

To nævnte, at de havde en forventning om, at sygeplejerskeuddannelsen gav mulighed for videreuddannelse. Ingen af de fire professionsbachelorer havde en forventning om, at de skulle arbejde med udvikling, forskning og videreuddannelse inden for sygeplejen, før de havde erhvervet arbejdsmæssig erfaring. Omvendt var der bred enighed om, at de sandsynligvis på sigt ville overveje noget sådant, men det hastede ik-

⁶¹ For at gøre teksten læservenlig har jeg valgt at sætte både korte og længere citater fra de transskriberede interviews ind i indholdsbeskrivelserne uden at indrykke citater på over 3-4 linier. Citaterne er indrammet af citationstegn og er skrevet i *kursiv* for at tydeliggøre over for læseren, hvornår der er tale om et citat. Efter hvert citat fremgår navnet på citatets ophavsmand (det opdigtede navn).

ke: *".. jeg vil jo gerne være sygeplejerske, indtil jeg skal på pension. Der er tid nok til, at jeg kan komme ud og forske og implementere nye ting i afdelingerne eller videreud-danne mig, eller hvad jeg vil..."* (Ditte).

9.1.2 Undervejs i uddannelsen: Håndværk og realisme

Det fremgår klart af materialet, at de kliniske perioder i uddannelsen ændrede de studerendes forventninger til, hvad en sygeplejerskes arbejde består i. En af professionsbachelorerne blev meget i tvivl om, hvorvidt hun ønskede at blive sygeplejerske, da hun i den kliniske del af uddannelsen blev klar over, hvad en sygeplejerskes arbejde konkret bestod i. Hun syntes, der var mange barske oplevelser med alvorligt syge patienter, og samtidig følte hun, at det var meget grænseoverskridende at skulle hjælpe patienterne med personlig hygiejne – begge dele var noget, hun ikke havde medtænkt før uddannelsesstart, men som hun undervejs i uddannelsen fik en klar forventning om ville udgøre en del af arbejdet. Hun overvejede derfor: *"..vil du det her? Er det noget du selv kan leve med, for du kommer ud for utroligt mange ting, hårde ting..."* (Karina).

Generelt var professionsbachelorerne enige om, at den kliniske del af uddannelsen medvirkede til at give en mere præcis forventning til arbejdet som sygeplejerske – på godt og ondt: *"Og når man kom ud i praktik, så glædede man sig sådan til at komme derud og bruge noget af det her teori, men det var slet ikke... det var håndværket"* (Mia).

9.1.3 Færdiguddannet: Stort ansvar

Forventningerne til arbejdet som sygeplejerske fik endnu en drejning, da de studerende havde afsluttet uddannelsen, var blevet sygeplejersker og skulle i gang med deres første job på sygehuset. Det, der nu syntes at overskygge alt andet, var deres forventning om, at det ville blive svært at slå til som sygeplejerske. De forestillede sig, at der ville være mange gøremål og procedurer, de ikke ville være i stand til at varetage og udtrykte frygt for, om de ville kunne leve op til det store ansvar, arbejdet som sygeplejerske indebærer. Én fortalte om sin forventning umiddelbart før første arbejdsdag som sygeplejerske: *"Det var med sommerfugle i maven, og man var smadder usikker på sig selv"* (Maria). Generelt forventede de, at der på deres kommende arbejdsplads var afsat tilstrækkelig tid til introduktion og oplæring, og at arbejdet som sygeplejerske – i begyndelsen – ville

omfatte undervisning i de praktiske gøremål, som de ikke havde nået at lære under uddannelsen: *"Jeg havde da en klar forventning om, at jeg ville blive lært op i nogle ting, som jeg aldrig havde haft i hænderne før"* (Mia).

Oplevelse af arbejdet som sygeplejerske:

9.1.4 Usikkerhed

Efter at have påbegyndt arbejdet som sygeplejerske oplevede professionsbachelorerne mange overraskelser set i forhold til deres forventninger. Generelt gav alle fire professionsbachelorere udtryk for, at de ikke følte sig rustede til arbejdet som sygeplejerske. Der var alt for meget, de ikke vidste nok om. Usikkerheden og frygten var størst i starten, men én af informanterne gav dog udtryk for, at hun stadig efter næsten et halvt års arbejde ikke følte sig sikker i arbejdet.

Det store ansvar var de til dels forberedt på, men det forekom alligevel større end forventet, hvilket gjorde dem usikre på, om de ville kunne leve op til det. De oplevede også, at sygeplejersker har en meget central rolle i en sygehusafdeling, og at der kræves et stort overblik: *"Det er sådan rigtigt gået op for mig, hvor stort et ansvar en sygeplejerske har, når hun er på arbejde..(..)..det kom også meget bag på mig, hvor central en rolle en sygeplejerske har."* (Mia).

De savnede alle fire praktisk erfaring med at udføre en del sygeplejemæssige opgaver. Ord som skrækslagen, hundeanngst og skræmt blev valgt til at beskrive den oplevelse. Det var meget tydeligt under interviewene, at usikkerhed og frygt for ikke at slå til, fyldte en del: *"Det var underligt og svært og spændende på én gang at gå fra at være studerende den ene dag og så til at være uddannet ...(..). Det var væmmeligt, syntes jeg, men også lidt udfordrende."* (Mia). Eller som en anden udtrykte det: *"Jeg var hundeanngst for alt muligt. Og havde jo ikke nogen rutine i noget."* (Maria).

9.1.5 Dygtig hurtigst muligt

Det var meget vigtigt for professionsbachelorerne, at de hurtigst muligt fik lært det, de ikke havde lært under uddannelsen. Der blev brugt mange kræfter og megen energi på det. De så frem til at opleve sig som dygtige sygeplejersker – dygtige til at udføre grundlæggende sygepleje og de forskellige instrumentelle opgaver, der var aktuelle for dem at kunne på deres respektive afdelinger. De oplevede, at det var hårdt at lære at bli-

ve gode til at observere, udføre, være gruppeleder og uddelegere, men de arbejdede på det. De var også opsatte på at sætte sig ind i den teoretiske viden om behandling og pleje i relation til det valgte speciale, fordi de anså det som væsentligt, men de gav alle udtryk for, at det ikke var tilstrækkeligt med teoretisk viden: man skal også kunne udføre de praktiske gøremål: *"Jeg vil gerne blive god til alt det praktiske, blive en god grundlæggende sygeplejerske, kan man sige.(...) Det kan jo heller ikke nytte noget, at man kan alt det teoretiske ...(...) hvis jeg ikke kan finde ud af alt det andet."* (Ditte).

9.1.6 Udvikling, uddannelse og forskning kræver erfaring

Under interviewene spurgte jeg professionsbachelorerne, om de oplevede at tage del i forskning og udvikling. Det gjorde de ikke men mente heller ikke, at det var noget, de skulle tage sig af nu og her, og savnede det derfor ikke. De ønskede først og fremmest at lære at agere som sygeplejerske på en sygehusafdeling og følte sig slet ikke klar til hverken at udvikle eller forske inden for sygeplejen: *"Udvikle sygeplejen – det kan man vel ikke gøre fra day one...(…) Det kræver lidt erfaring."* (Maria). *"Vi har jo ansat en udviklingssygeplejerske i vores afdeling, så jeg føler lidt, at det sådan er på et højere plan, man udvikler. Jeg føler ikke, det er mit område."* (Karina). De gav alle - mere eller mindre tydeligt - udtryk for, at de efter nogle års erfaring forventede, at deltage i forskellige projekter mv. som led i udvikling af sygeplejen.

Videreuddannelse blev også drøftet og blev vurderet som en realistisk mulighed på sigt. Alle fire havde på et tidspunkt overvejet at uddanne sig til sundhedsplejerske. En enkelt overvejede muligheden for at blive sygeplejelærer. Tre af professionsbachelorerne gav udtryk for, at de under alle omstændigheder ville vælge at uddanne sig inden for sygeplejen, hvis efter- og videreuddannelse blev aktuelt. En enkelt overvejede at tage en diplomlederuddannelse, som så kunne bruges i eller uden for sundhedsvæsenet: hun følte sig ikke helt sikker på, at hun havde lyst til at blive i sygeplejefaget under de givne rammer og overvejede derfor at etablere selvstændig virksomhed inden for et helt andet felt. Bortset fra denne ene, gav professionsbachelorerne udtryk for et ønske om at forblive i sundhedsvæsenet. Spørgsmålet var hvor – og om det ville blive et af-savn evt. at få et arbejde uden tæt relation til patienterne: *"Men så kommer jeg lidt i konflikt med ... jeg tror heller ikke, jeg kan undvære patienterne."* (Mia).

9.1.7 Teori

Professionsbachelorerne var generelt godt tilfredse med anvendeligheden af det teoretiske indhold i uddannelsen. To beskrev dog, at de i begyndelsen af uddannelsen havde haft svært ved at se, hvad de skulle bruge videnskabsteori, filosofi og sygeplejeteorier til: *"Altså man kan ikke se, hvordan man skal se sammenhængen i det hele – hvad skal jeg bruge alt det her teori til – jeg skal ud og være sygeplejerske – jeg skal da lære, hvordan man gør det ene og det andet."* (Karina). Men efter et stykke tid begyndte det at give mening, og især tre af professionsbachelorerne gav udtryk for, at de også som færdiguddannede sygeplejersker anvendte teori fra uddannelsen i stor udstrækning, hvilket de var meget glade for: *"..halvt inde i uddannelsen, så gik det lidt op for mig, hvad det egentlig var, vi havde gang i her...(…) Altså det sidder der, og jeg kan bruge det til noget. Men det troede jeg ikke.."* (Mia). Én gav et eksempel på, at når hun stod hos en svag og plejekrævende patient kunne hun komme til at tænke på Kari Martinsens måde at anskue sygeplejen på og oplevede at have god gavn af dette, fordi hun så kunne se mennesket bag det svagelige ydre. En anden beskrev, at hun anvendte den kommunikationsteori, hun havde lært under uddannelsen.

Det var tydeligt, at professionsbachelorerne havde været vant til at være op-søgende, reflekterende og diskussionslystne. Denne arbejds måde savnede da også især af én af bachelorerne, som godt kunne tænke sig, at man på afdelingen tog nogle konkrete patientsituationer op for at drøfte de teorier, der ligger bag fx nogle bestemte reaktioner hos en patient. To nævnte, at de oplevede, at bacheloruddannelsen havde givet dem nogle gode redskaber til at søge og finde ny viden, og at deres evne til refleksion var veludviklet.

Den store teoretiske ballast blev dog også opfattet som problematisk – i alt fald af tre af professionsbachelorerne. Det problematiske var, at teori havde fyldt så meget under uddannelsen, at der havde været for lidt tid til at lære at udføre sygepleje: *"Jeg synes, vi gennem uddannelsen bliver forberedt for lidt rent praktisk ... jeg mangler noget mere praktisk viden."* (Maria).

På to af arbejdspladserne var det almindelig praksis jævnlige at have sygeplejefaglige drøftelser i personalegruppen. På de to øvrige afdelinger blev dette efterlyst af professionsbachelorerne. De mente, at faglige drøftelser ville kunne være særdeles givende, idet både de selv og deres kolleger ville kunne lære af det: *"Jeg kunne godt tæn-*

ke mig, at man trak lidt mere på den viden, jeg har... (...) de andre er gode til det håndværksmæssige, og vi kunne koble det, mikse det lidt mere og få sat nogle faglige diskussioner i gang – det mangler vi.” (Mia). Det var meget mangel på tid, der fik skylden for de manglende faglige drøftelser: ”Når man er på arbejde, så er der slet ikke tid til at fordybe sig i noget.” (Mia).

9.1.8 Ressourcer ⁶²

Introduktion og oplæring forløb forskelligt for de fire professionsbachelorere. Én nævnte det ikke; én havde haft et udmærket introduktionsforløb, men to oplevede, at der slet ikke havde været afsat tid til det. De beskrev, at de nærmest var blevet kastet ud i arbejdet uden introduktion og oplæring – selv om de var blevet lovet en stille og rolig opstart: ”Jeg fik at vide, at den første måned eller to, da ville jeg slet ikke have mine egne patienter, der skulle jeg bare observere og gå med ... (...) det har jeg aldrig oplevet ud over den første dag.” (Mia).

En enkelt af professionsbachelorerne oplevede, at der generelt var den nødvendige tid til rådighed til det daglige arbejde, men de andre tre beskrev, at de oplevede hverdagen på afdelingerne som meget travl og præget af mangel på tid til at yde den fornødne sygepleje, hvilket de var meget kede af at opleve. Dels var der mangel på personale, og dels var der overbelægning. To beskrev, hvordan både de selv og andre fra personalegruppen undlod at spørge bredt ind til patienterne; de spurgte kun om det mest nødvendige, for de havde alligevel ikke tid til at høre alt, hvad patienterne måtte have på hjerte: ”Der er slet ikke tid nok til patienterne. Jeg føler bare, de ligger der og passer sig selv nogle gange.” (Karina).

En beskrev, at hun fandt det meget uværdigt for patienterne, når de på grund af overbelægning var nødt til at ligge på gangen. Det blev oplevet som meget frustrerende at møde patienternes blikke og vide, at der ikke var noget at gøre ved det. Professionsbachelorerne brugte flere gange udtryk fra den teoretiske del af uddannelsen, når de fx beskrev situationen i afdelingen: ”Men ved at være opmærksom på, at der også er noget, der hedder livsverdenen ... (...) så har man fokus på det i det mindste.” (Mia).

⁶² Ressourcer skal her forstås bredt og omhandler både tid og personale.

9.2 Interview 2007

I dette afsnit præsenteres resultatet af Interview 2007.

9.2.1 Det gode ved sygeplejefaget

Alle fire professionsbachelorere sagde direkte, at de var meget glade for faget og for det konkrete arbejde som sygeplejerske; de gav klart udtryk for at kunne lide at hjælpe og være omsorgsgivende. De oplevede alle fire et virkelig godt kollegialt sammenhold: *”Når jeg går på arbejde og er der, så er jeg meget, meget glad for det. Glad for kollegerne og patienterne og specialet.”* (Ditte). Sådan udtrykte Ditte sig om sin oplevelse af arbejdet som sygeplejerske, og faktisk brugte de tre andre udtrykket ’fantastisk’ om arbejdet. Imidlertid var glæden ved faget afhængig af, om de oplevede at have den fornødne tid til rådighed.⁶³ De to professionsbachelorere, der var ansat på afdelinger med til-delt patientpleje, oplevede arbejdet som meget givende, og begrundede dette med, at der var mulighed for god kontakt til både patienter og pårørende, og at der var kontinuitet og helhed i plejen.

Alle fire gav udtryk for at føle sig sikre på egne kompetencer – de havde lært meget gennem den tid, de havde været færdiguddannede, og så sig selv som gode og dygtige sygeplejersker. De oplevede, at deres faglige kompetence slog til: *”Jeg synes, jeg er en dygtig og god sygeplejerske, jeg synes bare, det er frustrerende det andet – at man ikke kan... altså min forventning bliver jo ikke levet op til – til det, jeg har lært, og hvordan jeg har forestillet mig, det er at være sygeplejerske.”* (Mia). Samme professionsbachelor gav også et eksempel på, hvordan hun oplevede arbejdet, når der ikke var for travlt: *”...altså der er jo engang imellem, hvor vi har nogle stille perioder hos os, og dér er det jo fantastisk at være på arbejde, for så kan vi nå vores patienter, og kan nå de pårørende også.”* (Mia).

9.2.2 Faglig udfordring

Alle fire professionsbachelorere så meget gerne, at der var mulighed for faglige udfordringer og faglig udvikling, og to oplevede da også at have tilstrækkelige faglige udfordringer i arbejdet: *”...lige nu har jeg det rigtigt, dér hvor jeg er, og lærer jo stadig en masse – både fagligt og menneskeligt og på alle måder.”* (Ditte). Én gav udtryk for, at

⁶³ De manglende ressourcer omtales i subgruppen ’Ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver’ og bliver derfor ikke uddybet yderligere her.

faglig udvikling var en naturlig del af hendes hverdag: *"Udvikle? Det gør vi hele tiden (...).der skal vi jo hele tiden tænke i nye baner. Hele tiden: hvordan gør vi det her bedre?"* (Karina). To fortalte, at de måske nok på et tidspunkt ville søge nye udfordringer, eventuelt i form af efter- eller videreuddannelse, men den ene pointerede, at dels hastede det ikke, og dels fandt hun det nødvendigt at have erfaring som sygeplejerske, inden påbegyndelse af et uddannelsesforløb: *"Men jeg skal jo arbejde, til jeg er over tres, så der er jo tid.. (...) ... og der tænker jeg også, jamen, det må være enormt vigtigt, det grundlæggende – at gå ud og få noget erfaring."* (Ditte). To af professionsbachelorerne havde god gavn af, at der var tilbud om supervision i afdelingen. Det var en stor hjælp, især i særligt svære situationer.

To professionsbachelorer oplevede ikke tilstrækkelig mulighed for faglig udfordring og gav både manglende tid og manglende prioritering som begrundelse herfor. Begge efterspurgte initiativer fra den udviklingssygeplejerske, der var ansat i deres respektive afdelinger, men som efter deres mening ikke var særligt synlig: *"Jeg synes faktisk, at når man har en dygtig og erfaren udviklingssygeplejerske oppe ved os – så kan jeg simpelthen ikke forstå, hvorfor man ikke gør mere brug af hende."* (Mia). Den ene af disse professionsbachelorer overvejede at skifte arbejde; den anden havde allerede valgt at forlade sygeplejerskejjobbet til fordel for en ny uddannelse, blandt andet fordi hun ønskede flere faglige udfordringer i sit daglige arbejde.

9.2.3 Feedback som anerkendelse

To af professionsbachelorerne oplevede at få anerkendelse fra ledelsen på baggrund af deres faglige indsats: *"... vi har jo haft de medarbejderudviklingssamtaler, og der får jeg altid at vide, at jeg bidrager med en masse gode ting og positive ting – og deriblandt der ligger selvfølgelig også, at man bidrager med noget nyt."* (Ditte). En beskrev derimod, at hun var meget skuffet over, at den store indsats, som hun og de andre sygeplejersker gjorde i dagligdagen, ikke blev værdsat i form af positive tilkendegivelser: *"...men når man så ikke bliver belønnet, og det kan være løn – det kan jeg også godt synes er ringe – men det kan også være, at man bare ikke får en tak af sin arbejdsgiver eller en eller anden belønningså mister jeg altså også hurtigt modet"* (Mia). På én af arbejdspladserne blev det jævnlige drøftet, om nogle af sygeplejerskestillingerne kunne konverteres til social- og sundhedsassistentstillinger. Den professionsbachelor, der var

ansat dér, oplevede derfor, at både hun og de andre sygeplejersker jævnligt skulle forsvare deres berettigelse som faggruppe over for ledelsen, hvilket hun helt klart oplevede som et udtryk for manglende anerkendelse af sygeplejerskers kompetence generelt.

9.2.4 Løn som anerkendelse

Alle fire professionsbacheloror gav mere eller mindre tydeligt udtryk for, at de savnede anerkendelse af deres arbejde i form af bedre løn - ikke mindst set i forhold til den store indsats og det store ansvar, der følger med jobbet. En beskrev, at hun syntes kravene til sygeplejersker steg og steg, uden at lønnen fulgte med. ”...*jeg er meget ked af den løn, vi får som sygeplejersker i forhold til det arbejde, vi gør.*” (Karina). En oplevede lønforhandlingssystemet som meget trægt, for selv der blev talt en del om løn, så oplevede hun ikke, at der rigtig skete noget alligevel.

9.2.5 Ballast fra uddannelsen

To af professionsbachelorerne gav udtryk for, at de havde stor gavn af, at de under uddannelsen til sygeplejerske lærte at forholde sig spørgende og konstruktivt kritisk til eksisterende viden og at være opsøgende i forhold til ny viden: ”*Jeg har nogle redskaber, og jeg har i hvert fald lært på et eller andet tidspunkt, hvad de forskellige begreber indebærer, og hvad det vil sige at læse en forskningsartikel.*” (Mia). Især den ene beskrev, at hun gjorde meget brug af denne undersøgende, analyserende og reflekterende tilgang i sit arbejde og gav også udtryk for, at refleksion over eget arbejde var en naturlig del af hendes arbejdsproces: ”*..jeg bruger da også det med, at jeg reflekterer over tingene og søger ny viden...*” (Ditte). En af professionsbachelorerne beskrev, at hun måske ikke tænkte så meget over teorien fra uddannelsen i det daglige, men hun oplevede alligevel, at teorien udgjorde et grundlag for hendes arbejde, ”*...fordi jeg har fundamentet af min teori*” (Mia). Hun blev imidlertid smerteligt bevidst om teorien, når hun oplevede, at sygeplejen ikke var udført, som hun syntes, den burde. Så tænkte hun på idealerne, som hun havde lært om på skolen, og som stemte overens med hendes egne forventninger til arbejdet som sygeplejerske - og kunne fx pludselig tænke: ”*Jamen hov, Kari Martinsen sagde jo det og det*” (Mia). Én sagde om den uddannelsesmæssige ballast, at hun i høj grad som helt nyuddannet havde savnet praktisk kunnen. Hun syntes, at uddannelsen havde for meget fokus på teori, og det oplevede hun ikke at bruge i særlig høj grad i sit

nuværende arbejde: ”..og jeg må ærligt indrømme... jeg bruger ikke den teori ret meget i dag.” (Karina).

9.2.6 Arbejdstidens placering

Tre af professionsbachelorerne oplevede arbejdstidens placering som værende af stor betydning. Den fjerde nævnte det ikke. To – hvoraf den ene p.t. kun arbejdede i dagvagt - beskrev, at det kunne være vanskeligt at få familielivet til at hænge sammen med skiftende vagter: ”Hvis jeg vælger at have skiftende vagter dag, aften og nat, så ville vi slet ikke kunne få det til at hænge sammen – overhovedet.” (Karina). Denne professionsbachelor havde tidligere prøvet at arbejde i skiftende vagter, og fandt det meget stressende. For hende fungerede det rigtig godt udelukkende at have dagvagter. En arbejdede dag og aften og var godt tilfreds med det: ”..og jeg er glad for, at jeg ikke har nattevagter, og det er jo også med til at gøre det positivt..” (Ditte). To overvejede at blive sundhedsplejerske blandt andet på grund af arbejdstiderne og det selvtilrettelæggende element i jobbet: ”...og så er det da helt klart arbejdstiderne, og det, at man kan køre lidt selvstændigt og sådan have stor indflydelse på sit job.” (Mia).

9.2.7 Balance mellem ressourcer og arbejdsopgaver

Denne indholdsbeskrivelse er blevet til på baggrund af to af interviewene (Ditte og Karina) og er udtryk for, hvordan disse to professionsbachelorer aktuelt oplevede deres arbejdsvilkår: Begge var ved Interview 2007 ansat på arbejdspladser, henholdsvis på en afdeling og i et ambulatorium, hvor der blev arbejdet efter en form for tildelt patientpleje. Begge beskrev, at den måde, hvorpå arbejdet var tilrettelagt, gjorde, at der var god tid til at tage sig af patienter og pårørende. Der var tid til at sætte sig ind i den enkelte patients situation og til at lægge planer for pleje- og behandlingsforløbet, og det var de begge meget tilfredse med: ”Det er så fantastisk at kunne sige: nå, men så laver vi en plan, og så kan du følge op på det igen.” (Karina). Karina havde tidligere arbejdet på en travl, medicinsk afdeling og oplevede derfor en enorm forandring: ”...hvilken ro, der lige pludselig var, altså, det var helt fantastisk – og ressourcer, fordi vi var mange flere sygeplejersker pr. patient. Og det kan man mærke. Det må man sige.” (Karina). De oplevede, at den måde at arbejde på gav mulighed for kontinuitet og helhed i sygeplejen.

Især den ene påpegede endvidere, at det også gav bedre mulighed for at have indflydelse på arbejdstilrettelæggelsen – både i forhold til patienten og i forhold til en selv.

9.2.8 Ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver

Denne indholdsbeskrivelse er næsten udelukkende baseret på tre af interviewene (Mia, Maria og Karina (sidstnævnte på baggrund af hendes oplevelser fra to tidligere ansættelser)), idet Ditte ikke oplevede stor ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver.

Tre af professionsbachelorerne havde ofte oplevet, at der var overbelægning og/eller manglede personale. På de i alt fire afdelinger, som oplevelserne i denne beskrivelse stammer fra, var der ubesatte stillinger og i perioder også langtidssygemeldte sygeplejersker. Der var således ofte alt for få sygeplejersker til at varetage arbejdet. De fortalte alle tre, at der ofte ikke var tid til at sætte sig tilstrækkeligt ind i den enkelte patients situation, til at tale situationen igennem med lægen eller til at udføre den sygepleje, de fandt optimal - og af og til end ikke engang forsvarlig: *”Og det er sådan lidt overlevelsens... Altså bare patienterne overlever, så er vi glade, nej, det er sat lidt hårdt op, men sådan føler jeg det nogle gange.”* (Mia). Det var ofte kun den mest basale sygepleje, der var tid til: *”Snak med patienten, omsorg, og det der med at se det hele menneske og holisme og alle de fine begreber, som vi har lært på uddannelsen, det synes jeg – det er svært at nå...”* (Mia).

Travlheden kunne også medføre, at der ikke var tilstrækkelig tid til at tage sig af studerende, elever og nyansatte: *”Vi har haft flere ansættelser, hvor folk er stoppet igen, fordi – der bliver heller ikke taget ordentligt imod dem – de bliver heller ikke ordentligt oplært.”* (Maria). Det var også en situation, som professionsbachelorerne selv havde mærket, da de var nye på afdelingen: *”Og jeg fandt ret hurtigt ud af, at du lærer ikke i situationen, jo, du lærer i situationen, men det går så stærkt – det går meget stærkt. Du har i realiteten ikke en chance, fordi det kører bare derudaf...”* (Karina).

Især én af professionsbachelorerne fandt det kritisabelt, at der ikke fra ledelsens side blev taget bedre hånd om den til tider kaotiske arbejdssituation: *”..det er jo egentlig vores leder, der skulle tage sådan nogle ting op og ... men de orker det heller ikke mere, kan man se”* (Mia). I det hele taget efterspurgte hun en mere tydelig ledelse, idet hun syntes, der manglede struktur og mål: *”Generelt savner vi noget struktur og noget ledelse – altså vi famler i blinde, og vi ved ikke, hvad er målet i denne her måned,*

eller hvad er målet med vores sygepleje?" (Mia). En anden oplevede, at afdelingssygeplejersken på hendes afdeling virkelig kæmpede for bedre forhold, men at der ikke var ressourcer til at forbedre forholdene: "...hun har ikke noget at kæmpe med, så det er jo ikke..." (Maria).

Professionsbachelorerne var enige om, at de knappe personaleressourcer bar en stor del af ansvaret for travlheden, og de mente, at hvis der var det tilstrækkelige antal sygeplejersker, så ville det hele være anderledes: "Så tror jeg godt, det kunne lade sig gøre, hvis man havde flere ressourcer. Selv om det er akut. At få mere ro. Det tror jeg på." (Karina). Kun én gav udtryk for, at det på hendes arbejdsplads ikke var et generelt problem med ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver.

9.2.9 Personligt ramt

Det var tydeligt, at det påvirkede professionsbachelorerne meget, når de ikke kunne yde den sygepleje og omsorg, som patienterne havde brug for. Der blev brugt ord som frustreret, magtesløs, mismodig, udkørt, stresset, ked af det og vred, når de beskrev, hvordan de somme tider oplevede situationen. To nævnte også, at det indimellem var tæt på at være uforsvarligt, hvad der foregik. Det blev oplevet som meget hårdt at skulle gå hjem fra arbejde, uden at have ydet den indsats, man gerne ville: "Det er meget svært ... at gå hjem tit og sige, hvor har jeg gjort det godt i dag - og det, synes jeg, kan være rigtig frustrerende og slet, slet ikke optimalt." (Mia).

En af professionsbachelorerne havde, kort tid inden interviewet fandt sted, besluttet sig til at stoppe som sygeplejerske for at tage en anden sundhedsfaglig uddannelse. Hun fortalte, at før hun blev sygeplejerske, havde hun set meget kritisk på, hvordan der nogle gange blev prioriteret i sundhedsvæsenet, og hun havde derfor haft intentioner om at gøre det bedre. Nu oplevede hun, at hun gang på gang selv kom med de samme bortforklaringer, som hun tidligere havde kritiseret andre for at give, men hun oplevede faktisk, at forklaringerne var reelle nok – det var bare ikke til at leve med i længden: "Dengang stod jeg udenfor og kiggede ind. Nu er det hos mig selv, jeg ser, hvordan vi nogle gange må lade patienten være taberen (...) og det kan jeg ikke forsvare." (Maria).

Også en af de andre professionsbachelorer havde på et tidspunkt overvejet et jobskifte for ikke at være vidne til de svigt i plejen, som hun ofte havde oplevet: "Jeg

har faktisk haft søgt en stilling inde i et vikarbureau som bookingmedarbejder, hvor man sidder og rekrutterer vikarer – simpelthen for at slippe for det der...” (Mia). Samme professionsbachelor fortalte, at hun rigtig gerne vil blive i sygeplejefaget, hvis der vel at mærke sker nogle ændringer i positiv retning, for ellers var hun i tvivl om, hvad hun ville gøre: ”Men jeg håber da, at jeg er sygeplejerske om fem år.⁶⁴ Det gør jeg da, men der er nogle ting, der skal ændres...” (Mia).

Generelt var der ikke meget optimisme at spore med hensyn til tanker om fremtiden. Især to af professionsbachelorerne oplevede nærmest at være desillusionerede: ”Jeg tror aldrig nogen sinde, det bliver anderledes.” (Maria). ”... man kan godt føle nogle gange, at man bare arbejder og arbejder, og så bliver det aldrig rigtig godt alligevel.” (Mia). De samme to fortalte, at de bebrejdede sig selv, at de ikke tog kampen op: ”Er det så ikke lidt vagt ikke at tage det op og så prøve at være en del af den kamp? Det har jeg selv tænkt... hvorfor gør vi så ikke noget ved det? (Maria), men de syntes begge, at det virkede uoverskueligt og håbløst og troede heller ikke rigtigt på, at det ville hjælpe: ”men jeg har bare også tænkt – hvad er der at gøre ved det? (...)jeg tror ikke, der er noget at gøre.” (Maria). Der var også bekymring ift fremtidens forventede mangel på sygeplejersker: ”Og der mangler sygeplejersker, og hvad skal vi gøre om ti år?” (Ditte).

En af professionsbachelorerne oplevede, at hun og de andre sygeplejersker på hendes arbejdsplads hele tiden skulle forsvare deres fagområde, og det gjorde hende virkelig ked af det: de skulle både forklare og undskylde over for patienterne, at sygeplejen ikke var optimal; samtidig skulle de også jævnlige over for ledelsen forsvare og begrunde, hvorfor sygeplejerskerne egentlig havde deres berettigelse på afdelingen.⁶⁵ Hun fortalte, at det jævnlige blev drøftet i ledelsen, om ikke nogle af sygeplejerskerne delvist kunne erstattes af social- og sundhedsassistenter: ”Og vi bliver taget op, og vi bliver overvejet, og faktisk så tænker jeg – bliver det tænkt sådan, at vi faktisk godt kan undværes? Er det det, det handler om, fordi det er billigere” (Maria). Hun sagde videre om sin oplevelse af dette: ”Og det står som en dyb skuffelse i mine øjne, og jeg er på snerten til at tage det personligt (...) og sådan vil jeg bare ikke have det.” (Maria).

⁶⁴ Dette citat er valgt som specialets titel, da det er udtryk for en væsentlig pointe i specialets konklusion.

⁶⁵ Dette er også nævnt under pkt. 9.2.3.

10. Diskussion af forventninger til og oplevelse af arbejdet som sygeplejerske

”Det hører også med til analysen å vurdere det vi har funnet, opp mot foreliggende empiri og teori” (Malterud 2004:111). I dette afsnit (pkt. 10.1-10.10) diskuteres resultaterne, som blev fremstillet i afsnit 9. I nogle tilfælde er det fundet relevant at diskutere to eller flere af indholdsbeskrivelserne under ét. Det vil fremgå af overskriften og en fodnote, når dette er tilfældet.

10.1 Forventninger til arbejdet som sygeplejerske ⁶⁶

Analysen viser, at forud for uddannelsesstart har professionsbachelorerne generelt en positiv forventning til arbejdet som sygeplejerske, idet de ser frem til, arbejdet vil omfatte omsorg for og nærhed til patienterne. Noget tilsvarende ses hos de studerende, der omtales i de artikler mv. fra Sygeplejersken, som er kortlagt tidligere i specialet.⁶⁷ Blandt unge i ungdomsuddannelserne ses en knapt så positiv forventning, idet de forventer, at arbejdet som sygeplejerske er hårdt både fysisk og psykisk (Undervisningsministeriet 2007 b). Også i Undervisningsministeriets frafaldsundersøgelse (Jensen og Brown et al. 2006) ses eksempler på mindre positive forventninger til arbejdet, idet fx 17 % af de studerende, der har afbrudt uddannelsen, eller som overvejer at gøre det, angiver, ”at arbejdet som sygeplejerske er for hårdt at gøre godt nok” (ibid:61), men det er værd at bemærke, at det ikke er hele undersøgelsespopulationen, der deler dette synspunkt, hvorfor udsagnskraften mindskes noget.⁶⁸

Men hvorfor har professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse og de unge, omtalt i artikler mv. fra Sygeplejersken, en så positiv forventning? Det kan formentlig have flere årsager: Dels er valget om uddannelse taget (og ikke fortrudt), så de unge hører formentlig til i den gruppe af omsorgsorienterede unge, der af Zeuner (2000) beskrives som potentielle sygeplejestuderende, der ser frem til at skulle hjælpe og pleje andre mennesker. Dels kan det ses i sammenhæng med Ziehes beskrivelse af, at de unge altid må kunne *begrunde* de valg, de har truffet, fordi de principielt kunne have valgt anderledes (Ziehe 1998; Jacobsen 2004), og at de således (tilsyneladende) både har

⁶⁶ De tre indholdsbeskrivelser om forventninger til arbejdet som sygeplejerske (9.1.1-9.1.3) diskuteres samlet i pkt. 10.1.

⁶⁷ Se specialets afsnit 3: Kortlægning af eksisterende empiri.

⁶⁸ Det er således ikke 17 % af hele undersøgelsespopulationen, der deler dette synspunkt, men 17 % af de studerende, der enten allerede har afbrudt uddannelsen eller overvejer at gøre det (Jensen og Brown et al. 2006:59-69).

valgt noget, de *kan* begrunde, og som de så også *vil* begrunde. Jeg finder imidlertid også en sammenhæng mellem professionsbachelorernes fremhævelse af en forventning om – og dermed en lyst til - at tage sig af andre⁶⁹ og den skildring af unges kompetencer til at aflæse sociale situationer og indgå som en god omverden for andre, som Rasmussen (1997:74) og Sommer (2003:116) giver. Tilsvarende ses i Kupferbergs undersøgelse, som omhandler sygeplejersker uddannet efter bekendtgørelsen fra 1990 (Undervisnings- og Forskningsministeriet), at dét at se sig selv i en hjælpende rolle typisk har været udslagsgivende for valg af uddannelse (Kupferberg 1999:72).

Professionsbachelorernes forventning til arbejdet stemmer udmærket overens med Martinsens forståelse af sygepleje, hvor der både indgår en relationel, en praktisk og en moralsk dimension (1989). Det peger i retning af, at det især er forventningen om at yde omsorg for andre - både i form af konkrete handlinger og i form af samtale og trøst mv. - der er bevæggrunden for at ønske at arbejde som sygeplejerske.

Det kan se ud til, at den teoretiske del af uddannelsen får de studerende til at forvente, at sygeplejerskers arbejde er meget teoretisk, men når de så kommer ud i klinisk praksis, viser der sig at være mere fokus på det håndværksmæssige, hvilket også stemte overens med fx Dittes oprindelige forventninger. Problemer vedrørende forholdet mellem teori og praktik er ikke ukendt, idet der fra mange sider har været udtalt stor kritik af den såkaldte akademisering af sygeplejerskeuddannelsen (Birkelund 2004, Jarl 2003, Nielsen 2002). Kritikken har haft mange facetter, men blandt kan nævnes, at der er blevet udtrykt bekymring for, om akademiseringen medfører, at det menneskelige aspekt i uddannelsen nedprioriteres (Jensen 1993).

Når uddannelsen er afsluttet, og det første job står og venter, bliver professionsbachelorerne usikre på, om de nu også kan leve op til det store ansvar, og om de er i stand til at udføre de opgaver, der forventes af dem. De tager således nærmest forskud på et kommende praksischock (eller realitetschock, som det også benævnes), hvorved forstås ”nyuddannedes oplevelse af uoverensstemmelse mellem uddannelsens teoretiske indhold og de forventninger, der stilles i praksis” (Psykologisk-pædagogisk ordbog 2003).⁷⁰

⁶⁹ hvilket også er blandt det, der fremhæves som positivt ved arbejdet af unge i ungdomsuddannelserne.

⁷⁰ Begrebet praksischock vil blive diskuteret nærmere i pkt. 10.2.

Professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse forventer ikke at skulle forske og udvikle, før de har fået nogle års erfaring som sygeplejersker, hvilket ellers var en klar forventning hos de to professionsbachelor, ⁷¹ der blev omtalt i specialets indledning. Måske kan dette til dels forklares ved, at sidstnævnte havde været færdiguddannede i halvandet år (Danbjørg 2003) og derfor havde behov for nye udfordringer – hvilket understøttes yderligere i og med, at professionsbachelorerne i Interview 2007 giver udtryk for at ønske faglig udvikling. En anden forklaring kan måske være, at både Danbjørgs og nærværende undersøgelse omfatter ret få informanter, hvorfor det kan være vanskeligt at opnå generaliserbarhed - hvilket heller ikke nødvendigvis er målet med kvalitative undersøgelser (Malterud 2004:63 ff.). Om der dertil kan være tale om geografisk betingede forskelle (forskelle mellem storby og provinsby), skal jeg lade være usagt.

Det er under dette punkt fravalgt at diskutere op imod teori om unges generelle arbejdsbegreb, da det vil blive forbeholdt diskussionen om professionsbachelorernes konkrete oplevelse af arbejdet som sygeplejerske. ⁷²

10.2 Usikkerhed og Dygtig hurtigst muligt ⁷³

Usikkerheden vedrørende den faglige kompetence fylder rigtig meget i professionsbachelorernes bevidsthed i Interview 2005. De nyuddannede i Rektorforsamlingens undersøgelse (2006) vurderer deres handlekompetence til at være knapt tilfredsstillende, hvilket peger i retning af, at også de føler sig usikre i forhold til den konkrete sygepleje. Noget tilsvarende ses også i Pedersens (2006) undersøgelse, idet hun når frem til, at de nyuddannede professionsbachelor oplever følelser som usikkerhed, manglende selvværd, frustration, irritation samt en følelse af at være novice på området. Men til forskel fra Pedersens informanter nævner professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse - lidt overraskende - ikke direkte patienterne (og det faktum, at deres manglende handlekompetence kan gå ud over dem) i denne forbindelse. ⁷⁴ Omvendt må det formodes, at

⁷¹ Som var uddannede via en overgangsordning.

⁷² Diskussionen kan være relevant begge steder, men valget er taget for at undgå for mange gentagelser – og fordi det skønnes mest relevant at diskutere unges generelle arbejdsbegreb i lyset af professionsbachelorernes konkrete oplevelse af arbejdet som sygeplejerske (og ikke kun på baggrund af en forventning/formodning om, hvordan arbejdet måske vil være).

⁷³ Indholdsbeskrivelserne Usikkerhed og Dygtig hurtigst muligt (9.1.4 og 9.1.5) diskuteres samlet.

⁷⁴ Patienterne nævnes af professionsbachelorerne i en anden forbindelse – dog især i Interview 2007.

den beskrevne ”hundeanngst” blandt andet har at gøre med frygten for at gøre noget forkert eller at overse noget – hvilket kan komme til at gå ud over patienterne. Generelt er det dog professionsbachelorernes *egne* følelser, der er i fokus i deres udsagn. Ziehe (1998:76) påpeger, at det er almindeligt til stadighed at analysere sig selv og sine egne følelser også i voksenlivet, hvilket kan tage sig ud som egocentrisme. Her kommer Rasmussen (1997:74) så med en væsentlig pointe, som vil kunne underbygge min formodning om, at professionsbachelorerne også tænker på patienternes ve og vel, for han skriver, at man for at blive sig selv også må tage vare på sin omverden, ligesom han påpeger, at de unge ikke er egocentriske men selvrefererende (ibid:69). Overført til denne situation vil professionsbachelorernes frygt og usikkerhed både være et udtryk for, at de selvfølgelig ikke bryder sig om at føle sig usikre, samtidigt er det et eksempel på, at de analyserer sig selv og situationen, men at de på samme tid er urolige (hundeanngste!) på patienternes vegne.

Hvad er det, der gør, at de unge er så opsatte på hurtigst muligt at blive dygtige sygeplejersker? Ja, dels vil det kunne dæmpe den oven for beskrevne følelse af usikkerhed, og dels kan det ses som belæg for, at det behov for identitetsudvikling eller selvorientering,⁷⁵ som unge får hjælp til gennem deres uddannelsesforløb, ikke bare forsvinder efter veloverstået eksamen: Der vil også i arbejdslivet være behov for hjælp til det selvudviklingsprojekt, uddannelsen har været en del af – hvilket også stemmer overens med Simonsens og Katznelsons konklusion, gående på, at arbejdet skal muliggøre selvrealisering (2000). Der ses endvidere en mulig sammenhæng mellem bestræbelsen efter at blive dygtig og den evne til at træffe ”personlige, individuelle beslutninger under hensyntagen til andre” (Sommer 2003:129), som de unge formentlig har lært gennem deres opvækst. På en række områder stemmer mine fund altså godt overens med andres fund.

Et felt, hvor der imidlertid ikke er overensstemmelse, omhandler den udholdenhed, professionsbachelorerne i undersøgelsen udviser. Simonsen og Katznelson skriver, at ”udholdenheden er utrolig lav” (2000:20) hos de unge. Det er imidlertid ikke tilfældet hos professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse. De har i alt fald ikke ved Interview 2005 mistet engagementet for sygeplejefaget – ganske vist er to allerede

⁷⁵ Er med reference til Illeris og Katznelson (2002) beskrevet tidligere i specialet som den vidtgående orienteringsproces, der omfatter unges arbejde med at finde sig selv, deres muligheder, funktionsmåder og præferencer mhp. at opbygge en selvidentitet.

på vej til at skifte afdeling, men de kæmper alle fire for at lære faget. Nu kan det selvfølgelig diskuteres, om knapt et halvt års arbejde er tegn på udholdenhed, men som det fremgår af Interview 2007 arbejder alle – også to et halvt år efter endt uddannelse – endnu som sygeplejersker.⁷⁶ Måske kan denne forskel forklares ved, at undersøgelsespopulationen i Simonsens og Katznelsons undersøgelse (2000) enten er unge i ungdomsudannelserne, er universitetsstuderende eller er i et aktiveringsprojekt for arbejdsløse og således ikke har en gennemført uddannelse bag sig og ej heller er i et ansættelsesforhold.

En anden nyere, dansk undersøgelse, initieret af Mandag Morgen (Schultz Jørgensen 2001),⁷⁷ har da også en lidt anden vinkel på de unges syn på arbejdspladsen, idet der her gøres op med forestillingen om unge som zappere. Her fremhæves nemlig tværtimod, at de unge som udgangspunkt er meget loyale: ”De leder efter deres udkårne arbejdsplads...” (ibid:6), fx regner flere end 36 % af de adspurgte unge med at blive 10 år eller mere i deres første ansættelse efter endt uddannelse (ibid.). Undersøgelsespopulationen er her 1.008 unge mellem 22 og 29 år. I udvalget er der lagt vægt på, at hovedparten af de unge var færdige med deres uddannelser. Undersøgelsen er gennemført som telefoninterviews, suppleret med en række kvalitative interviews, og ifølge Mandag Morgen er resultatet repræsentativt for aldersgruppen. Det kan se ud til, at professionsbachelorerne i nærværende speciales undersøgelse har en del til fælles med Mandag Morgens undersøgelsespopulation: To har fundet deres ”udkårne” arbejdsplads – den ene dog først i fjerde forsøg; de to andre ville gerne være loyale over for arbejdspladsen og tage kampen for bedre vilkår op, men orker det så alligevel ikke, da de oplever det som omsonst.

Professionsbachelorernes overvældende følelse af usikkerhed kan være udtryk for det, der af mange betegnes som praksischok eller realitetschok. Dette fænomen har ifølge Larsen (2004) mange facetter.⁷⁸ I relation til nærværende undersøgelse ser det ud til at være chokerende for professionsbachelorerne, at der ofte ikke afsættes den tid til en ar-

⁷⁶ Som det også er nævnt andetsteds i specialet, er der faktisk én, der på tidspunktet for Interview 2007 har taget beslutningen om at skifte branche, hun véd således på det tidspunkt, at der kun er to måneder, til hun skal påbegynde en ny uddannelse.

⁷⁷ Undersøgelsen er udarbejdet af Huset Mandag Morgen med bidrag fra lektor Johannes Andersen, Aalborg Universitet og professor Peter Gundelach, Københavns Universitet.

⁷⁸ Professor, dr. merc., Henrik Holt Larsen, Copenhagen Business School, beskriver fem former for realitetschok, hvoraf det her vælges at nævne de to, jeg anser for at have størst relevans for nyuddannede professionsbachelorere.

bejdsopgave, som efter deres mening ville være optimal, hvilket de måske har været vant til fra tiden som studerende. En anden overraskelse kan være, at kollegerne har en anden faglighed, end de selv har – enten fordi disse har en anden grunduddannelse, eller fordi de ser anderledes på sygepleje. Sygeplejerske, ph.d. Birgit Heimann Hansen udtaler i en artikel i Sygeplejersken (Jørgensen 2004 d), at det er vigtigt at tage godt imod nyuddannede sygeplejersker, da de ellers kan blive så overvældede af det nye og store ansvar, at de måske vil forlade faget. Det er ikke alene sygeplejersker, der oplever praksischock, det ses også hos nyuddannede fra andre faggrupper, fx ergo- og fysioterapeuter (ibid.).

10.3 Udvikling mv. kræver erfaring og Faglig udfordring⁷⁹

Unge har en forventning om, at arbejdet skal være udfordrende og give mulighed for personlig selvudfoldelse, dvs. give mulighed for selvrealisering (Simonsen og Katznelson 2000), hvilket også kom klart til udtryk hos de to professionsbachelorere i den undersøgelse, der blev omtalt i specialets indledning (Danbjørg 2003).⁸⁰ Professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse giver derimod ikke i Interview 2005 udtryk for at opleve sig forbigået med hensyn til udviklings- og forskningsopgaver, da de hverken forventer eller ønsker at påtage sig den form for arbejdsopgaver, før de har erhvervet en vis erfaring. En mulig forklaring på denne forskel kan måske være, at de oplever at have tilstrækkeligt med udfordringer i at lære det, de oplever at mangle, for der ses nemlig - over tid - en ændring vedrørende efterspørgslen efter faglige udfordringer: Ved Interview 2007 ønsker alle fire professionsbachelorere faglige udfordringer. De to oplever at få tilfredsstillet dette ønske; de to andre derimod savner i høj grad faglige udfordringer, endda så meget, at den ene – blandt andet af den grund⁸¹ – har valgt at forlade arbejdet som sygeplejerske,⁸² mens den anden har haft seriøse overvejelser om muligheden for at skifte branche. Det kan se ud til, at professionsbachelorerne i 2005 således har analyseret sig selv (jf. Ziehe 1998; Jacobsen 2004) og har truffet et personligt motiveret men

⁷⁹ Indholdsbeskrivelserne Udvikling, uddannelse og forskning kræver erfaring samt Faglig udfordring (9.1.6 og 9.2.2) diskuteres samlet.

⁸⁰ Dette omtales nærmere i specialets indledning men kort fortalt gav to professionsbachelorere, som havde erhvervet bachelortitlen via en overgangsordning, klart udtryk for, at de havde haft en forventning om, at udvikling og forskning ville indgå i det daglige arbejde på en hospitalsafdeling. Imidlertid viste det sig langt fra at være tilfældet.

⁸¹ men også fordi hun oplever, at arbejdet som sygeplejerske ikke lader sig udføre tilfredsstillende under de givne rammer.

⁸² Ved Interview 2007 (i juni/juli) arbejder hun stadig som sygeplejerske, men hun påbegynder en ny uddannelse ultimo 2007.

også socialt afstemt valg (jf. Sommer 2003:129), idet de her har valgt at have fokus på at lære det, som både de selv - men også patienterne - i første ombæring har behov for.

Den eneste af de empiriske kilder, der siger noget om oplevelsen af muligheden for faglig udfordring, er Dansk Sygeplejeråds undersøgelse (2006). Her kortlægges, at for 85 % af professionsbachelorerne er faglige udfordringer den faktor, der har størst betydning for valg af arbejdsplads, dernæst følger faktorer som indholdet i de daglige arbejdsopgaver (72 %) og udviklingsmulighederne (64 %). Samtidig savnes - paradoksalt nok - netop muligheden for efter- og videreuddannelse af 77 %, ligesom 59 % kunne ønske sig, at deres faglige kunnen blev udnyttet bedre. En anden undersøgelse, foretaget af Amtsrådsforeningen og Dansk Sygeplejeråd (2005),⁸³ viser imidlertid, at det ikke alene er professionsbachelorerne, der savner faglig udvikling: Her konkluderes, at kun 20 % af de adspurgte sygeplejersker har den efter- og/eller videreuddannelse, de fagligt har behov for; som de tre væsentligste barrierer for efter- og videreuddannelse nævnes: utilstrækkelige kursusbudgetter, manglende mulighed for vikardækning og travlhed på afdelingen.

Den tidligere omtalte undersøgelse foretaget af Mandag Morgen⁸⁴ viser tilsvarende, at arbejdets mulighed for personlig udvikling ligger højt på listen over, hvad unge prioriterer (Schultz Jørgensen 2001). Samme undersøgelse peger også - ligesom Dansk Sygeplejeråds undersøgelse (2006) - på, at unge i dag, lægger stor vægt på indholdet i arbejdsopgaverne.

Set i lyset af, at unges arbejdsbegreb indbefatter mulighed for personlig selvudfoldelse, og at arbejdet forventes at være spændende, udfordrende og interessant (Schultz Jørgensen 2001; Simonsen og Katznelson 2000), kan det se ud til, at den manglende indfrielse af ønsket om faglige udfordringer vil være problematisk, idet det indebærer en risiko for, at de unge vælger at forlade faget.

10.4 Teori og Ballast fra uddannelsen⁸⁵

Professionsbachelorerne oplever i Interview 2005 alle at kunne anvende teori fra uddannelsen i deres arbejde. I Interview 2007 giver én udtryk for, at hun ikke anvender te-

⁸³ Undersøgelsen blev gennemført i foråret 2005 og var kvantitativ. Der blev udsendt spørgeskemaer til i alt 850 sygeplejersker (heriblandt også et antal ledende sygeplejersker), ansat ved medicinske eller onkologiske afdelinger fordelt over hele landet.

⁸⁴ Se pkt. 10.2.

⁸⁵ Indholdsbeskrivelserne Teori og Ballast fra uddannelsen (9.1.7 og 9.2.5) diskuteres samlet.

orien ret meget. I kortlægningen af den eksisterende empiri findes kun meget lidt om, hvorvidt professionsbachelorerne oplever at kunne anvende teorien fra uddannelsen i arbejdet som sygeplejerske, men 71 % af professionsbachelorerne i Rektorsamlingens undersøgelse (2006) oplever at være tilfredse med deres kompetencer, generelt betragtet; imidlertid får deres handlekompetence samt deres læringskompetence den laveste score, hvilket kan tyde på, at de oplever ikke i tilstrækkeligt omfang at kunne udføre den konkrete sygepleje, de finder påkrævet. Pedersen (2006) når i sin undersøgelse frem til, at teorien fra uddannelsen i nogle tilfælde er til stor gavn, når nyt skal læres, mens det i andre tilfælde er vanskeligt at anvende teorien i praksis.

Professionsbachelorerne gav i Interview 2005 udtryk for at savne praktisk kunnen; i Interview 2007 derimod savnedes ikke handlekompetence – tværtimod udtalte tre direkte, at de oplevede sig som dygtige sygeplejersker, og den fjerde oplevede heller ikke at mangle kompetencer. Noget tilsvarende ses i Rektorforsamlingens undersøgelse (2006), hvor det viser sig, at jo længere tid, der er gået, siden de unge er dimitteret, jo mere positivt vurderer de deres kompetencer generelt – herunder også handlekompetencerne. Det, som flere af professionsbachelorerne nævner, nemlig at der i uddannelsen var for lille fokus på den praktiske kunnen, ser ud til at betyde mindre, efterhånden som tiden går, hvilket ikke er overraskende.

Af formålet med uddannelsen til sygeplejerske fremgår, at uddannelsen skal kvalificere de studerende til efter endt uddannelse at kunne fungere selvstændigt som sygeplejerske. Dette indebærer jf. § 1, stk. 2 (Undervisningsministeriet 2001a) blandt andet, at de studerende skal kvalificere sig til at udføre, formidle og lede sygepleje. Specielt ordvalget 'udføre' lægger tydeligt op til, at den nyuddannede sygeplejerske bør kunne forvente at kunne udfylde et job som sygeplejerske umiddelbart efter uddannelsen. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at der er tale om en normativ kilde (Kjeldstadli 2001:179 ff.), der derfor ikke siger så meget om, hvad der konkret foregår, men mere noget om, hvad der – ifølge den lovgivende magt – *bør* foregå, og det kan ud fra ovenstående se ud til, at nyuddannede har problemer med at leve op til bekendtgørelsen hvad angår kompetencen til udføre sygepleje. Forholdet mellem teori og praksis i sygeplejerskeuddannelsen har gennem mange år – og er fortsat – et emne, der diskuteres heftigt i sygeplejekredse (Birkelund 2004; Glinsvad 2000; Danbjørg 2007), blandt politiske beslutningstagere – som fx undervisningsminister Bertel Haarders forslag om evt.

at ændre på indholdet i uddannelsen (Bangsgaard og Lohse 2006) - og som det er set i de sidste par år også mere generelt i medierne (Dahlager 2006 a og b). Det er et område, hvor der næppe opnås enighed.

Samlet set ser det ud til, at professionsbachelorerne i begyndelsen af deres arbejdsliv savner handlekompetence, som de så efterhånden opbygger. Noget, de til gengæld ser ud til at have gavn af hele tiden, er den evne til at reflektere over egne og andres handlinger, som de angiver at have lært igennem uddannelsen, og som faktisk fremhæves af sygeplejerske og professor, Dr.Ed, Marit Kirkevold som en nødvendig kompetence (Kirkevold 1996). Endvidere ser det ud til, at de mere filosofiske perspektiver i uddannelsen – som fx Martinsens omsorgsfilosofi (1989) også i et vist omfang anvendes – om end ikke i praktisk forstand, men forstået på den måde, at den konkrete virkelighed måles op imod den mere ideale forståelse af sygeplejen som et udtryk for en kritisk forholden sig til sygeplejen og dens vilkår. Dette stemmer med samtidig med Kirkevolds holdning om, at det er vigtigt at have de værdier for øje, som ligger til grund for sygeplejefaget (1996:68).

Én gav tydeligt udtryk for, at hun ikke brugte teorien ret meget. Måske skal dette ses i lyset af, at hun p.t. er ansat på en specialafdeling, hvor der er mange instrumentelle specialistopgaver, som klart ligger uden for grunduddannelsens rammer.

10.5 Ressourcer og Balance/ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver⁸⁶

Tre af professionsbachelorerne er eller har været ansat på afdelinger, hvor de ikke finder arbejdsvilkårene rimelige: Der er for travlt, for få sygeplejersker, for mange patienter og dermed for mange arbejdsopgaver. Noget tilsvarende beskriver en nyuddannet professionsbachelor i Sygeplejersken, idet ”det mere er reglen end undtagelsen at ligge vandret” (Mortensen 2007:27). Af Dansk Sygeplejeråds undersøgelse (2006) fremgår, at der savnes mulighed for indflydelse på arbejdstempoet og tilrettelæggelse af eget arbejde samt på omlægninger af både selve arbejdet og i organisationen af arbejdet, hvilket kan tolkes som et udtryk for utilfredshed med de givne rammer. Undersøgelsens design (spørgeskema med faste spørgsmål) giver imidlertid ikke mulighed for nærmere uddybning. De øvrige undersøgelser kommer ikke ind på arbejdsvilkår. Det gør til gengæld en lang række bidrag skrevet af sygeplejersker fra medicinske afdelinger, hvor det generelt

⁸⁶ Indholdsbeskrivelserne Ressourcer, Balance mellem ressourcer og arbejdsopgaver samt Ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver (9.1.8, 9.2.7 og 9.2.8) diskuteres samlet.

fremgår, at sygeplejerskerne er – eller har været – glade for deres arbejde, men at de ikke kan acceptere de vilkår, arbejdet foregår under (Kølle 2007; Reunert og Reunert 2007; Jørgensen 2007).⁸⁷ Også en undersøgelse, foretaget af DSI Institut for Sundhedsvæsen i 2006 om sygeplejerskers fagidentitet på medicinske afdelinger giver et billede af en travl hverdag med alt for lidt tid til omsorg for patienterne (Holm-Petersen et al. 2006).

Når der er ubalance i forholdet mellem ressourcer og arbejdsopgaver er det næppe muligt at arbejde af lyst og at blive personligt udfordret og udviklet (Simonsen og Katznelson 2000; Schultz Jørgensen 2001). Til trods for at unge samtidig også har gode kvalifikationer i forhold til omstillingsevne og samarbejdsberedskab (Simonsen og Katznelson 2000), så vil rammer og vilkår præget af uoverstigelige krav (her forstået som for mange arbejdsopgaver i forhold til, hvad der er muligt at varetage for det tilstedeværende personale) formentlig få nogle andre sider af arbejdsbegrebet til at blive aktiveret – her tænker jeg på, at også omskiftelighed er en integreret del i selvrealiseringen (ibid.), hvorfor utilfredshed vil kunne medføre jobskifte. Ligeledes kan de unges tendens til mangel på udholdenhed (ibid.) medføre, at nye karrieremuligheder overvejes seriøst til fordel for at ”blive og kæmpe”. Det med at tage kampen op nævnes af flere af professionsbachelorerne: De beskriver, at de egentlig synes, de bør gøre noget ved de dårlige vilkår, de oplever at skulle arbejde under, men de siger ligeud, at det ”orker” de ikke. To mente også, at der var tale om et svigt fra ledelsens side. På de travle dage vil den anerkendelse, som de unge også efterstræber (ibid.) (og som vil blive diskuteret senere i specialet), ej heller have gode vilkår.

En fortravlet hverdag giver ikke optimale rammer for omsorg, der bygger på næstekærlighed, og hvor man involverer sig og værner om patientens integritet (Martinsen 1989). Sygeplejerske, ph.d. Lisbeth Uhrenfeldt skriver i sin ph.d.-afhandling, at også erfarne sygeplejerskers evne til at yde optimal sygepleje hæmmes betydeligt, når der er ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver (Uhrenfeldt 2007). Endvidere peger hun på, at sygeplejerskers arbejdsglæde har sammenhæng med muligheden for at arbejde ud fra den enkelte patients behov. (ibid.). Og noget kan tyde på, at det er denne form for omsorg, professionsbachelorerne stræber efter at yde, idet de ønsker et meningsfuldt

⁸⁷ På Dansk Sygeplejeråds hjemmeside (www.dsr.dk) er et site med temaet ”Medicinske afdelinger drukner i patienter”, hvor der findes en lang række bidrag fra sygeplejersker og politikere, omhandlende arbejdsvilkårene på landets medicinske afdelinger.

arbejde (Simonsen og Katznelson 2000), og tydeligt tager ansvaret for den svage på sig (Martinsen 1989). Professionsbachelorerne taler her både deres egen men i høj grad også patienternes sag. Schultz Jørgensen (2001) skriver, at unge i dag lægger vægt på, at deres arbejdsplads er troværdig, forstået som dét, at den gør, hvad den siger, den gør. Og set i lyset af dette, er det problematisk for de unge at være vidner til, at det ikke er muligt at leve op til deres ideale billede af sygepleje, som de har lært gennem uddannelsen og som sandsynligvis også vil være at finde under en eller anden form i afdelingens mål eller kvalitetsstandarder – eller hvad der end måtte eksistere af normative beskrivelser af sygeplejen på afdelingen.

10.6 Det gode ved sygeplejefaget

At alle fire professionsbachelorere udtrykker så stor glæde ved selve arbejdet (når der i to tilfælde ses bort fra rammerne), og tre ligefrem kalder det 'fantastisk', kan det være et tegn på, at de har kunnet bruge arbejdet som et led i deres personlige selvudfoldelse, som er så væsentlig for dem (Simonsen og Katznelson 2000). To arbejder på tidspunktet for Interview 2007 tydeligvis af lyst, hvilket er et andet væsentligt element i arbejdsbegrebet (ibid.), og de to andre oplever stor lyst til arbejdet, når de finder rammerne gode nok.

Samarbejdet med kollegerne fremhæves også af alle fire professionsbachelorere som værende rigtig godt; at der sættes så stor pris på dette, stemmer godt overens med Sommers (2003) beskrivelse af de unges veludviklede sociale kompetencer og Rasmussens (1997) udsagn om, at det er væsentligt for ens selvudvikling, at man er "en god omverden for andre". Noget tilsvarende beskrives af Schultz Jørgensen, der endog fremhæver, at "Det sociale fællesskab og gode kolleger vejer tungere end alt andet på arbejdspladsen" (2001:1), idet de unge stræber efter at "hente nærhed og følelsesmæssig tryghed" i arbejdet (ibid:4). Dette, forklarer han, har sammenhæng med, at de unge er vokset op i et samfund med meget fokus på børn (ibid.; Ziehe 1993; Sommer 2003), og arbejdspladsen skal derfor give dem noget af den tryghed, de har været vant til at få i de skoler og institutioner op gennem børne- og ungdomsårene (Schultz Jørgensen 2001). Flere af professionsbachelorerne nævner faktisk også, at de gode kolleger er med til at holde modet oppe hos dem på de dage, hvor travlheden tager overhånd.

Rektorforsamlingens undersøgelse (2006) viser, at de nyuddannede generelt er tilfredse med deres kompetencer; især deres evner til at samarbejde, kommunikere, inddrage og vejlede patienter, reflektere og træffe beslutninger vurderer de som værende meget tilfredsstillende. Det fremgår ligeledes, at jo længere tid, de har været færdiguddannede, jo mere positivt vurderer de egne kompetencer (ibid:9).

10.7 Feedback som anerkendelse

72 % af de adspurgte professionsbachelorer i Dansk Sygeplejeråds undersøgelse kunne tænke sig mere feedback om kvaliteten i deres arbejde. Simonsen og Katznelson (2000) påpeger, at det er vigtigt for unge, at deres arbejde er nyttigt og betydningsfuldt i samfundsmæssig henseende. I Kupferbergs undersøgelse (1999) beskrives det, at omgivelsernes reaktioner har stor betydning for graden af tilfredshed med det valgte erhverv – både når uddannelse og job vælges men også i det daglige arbejde: De unge søger efter anerkendelse hos dem, Kupferberg benævner 'de signifikante andre' – og nævner patienter og pårørende som eksempler herpå for den færdiguddannede sygeplejerske. Det må dog antages, at også ledere og fx dygtige og erfarne kolleger, vil kunne være sådanne signifikante andre, hvis anerkendelse det er værd at stræbe efter. Det kan tyde på, at professionsbachelorenes opvækst i senmoderniteten sandsynligvis har medført, at betydningen af personlige relationer er meget central (Ziehe 1993), hvilket også kan influere på (øge) behovet for anerkendelse.

De to professionsbachelorer, der i nærværende undersøgelse ikke oplever at få anerkendelse i form af feedback er Maria, der allerede har valgt at forlade faget og Mia, der har søgt (men ikke fået) job i et vikarbureau og som stadig overvejer, om hun evt. skal søge helt nye veje. Men hvorfor opleves feedback som så væsentlig? Formentlig fordi feedback er et udtryk for anerkendelse. Begrebet 'anerkendelse' inddeles af Honneth⁸⁸ (2005) i tre forskellige anerkendelsessfærer, hvor det især er det, der benævnes den solidariske sfære, der har relevans for arbejdslivet. Det, der her er i spil, er den anerkendelse, der "sker igennem relationen til gruppen, fællesskabet eller samfundet, hvor individets deltagelse og positive engagement i det situerede fællesskab bliver anerkendt." (ibid:16). Der kan fx være tale om anerkendelse af de konkrete kvaliteter og bidrag, som en person udfører. Denne form for anerkendelse vil medføre, at personen

⁸⁸ Den tyske filosof, professor Axel Honneth (f. 1949) er Jürgen Habermas' efterfølger på Universitetet i Frankfurt.

værdsætter sig selv som medlem af et solidarisk fællesskab. Omvendt vil mangel på anerkendelse (herunder kognitiv agtelse eller respekt og social agtelse) medføre risiko for, at personen mister det positive forhold til sig selv, som er grundlæggende for den personlige udvikling (ibid:14-19). På den baggrund kan det se ud til, at feedback og faglig anerkendelse er særdeles vigtige faktorer for at opleve arbejdslivet som positivt – hvilket jo også understøttes af de oven for nævnte undersøgelser. Det er på denne baggrund valgt at diskutere begrebet anerkendelse lidt bredere som et særskilt punkt i den sammenfattende diskussion.⁸⁹

10.8 Løn som anerkendelse

I de empiriske kilder blev sygeplejerskers løn kun nævnt som et større problem af en enkelt nyuddannet professionsbachelor (Mortensen 2007). Han undrede sig over, at lønniveauet for sygeplejersker er lavere end for andre grupper i samfundet, som han fandt det relevant at sammenligne med. I de øvrige kilder er anerkendelse i form af løn stort set ikke nævnt, dog fremgår af Undervisningsministeriets undersøgelse om studievalg, at potentielle studerende (generelt) ønsker et arbejde, der udløser en høj løn, mens igangværende sygeplejestuderende giver udtryk for, at lønnen i sig selv ikke er så væsentlig, som det er at få andre goder og mål opfyldt (2007 b:48). Simonsen og Katznelson (2000) skriver, at unge forventer en acceptabel løn, også selv om de ikke eksplicit giver udtryk for det – de tager det simpelthen for givet. I en undersøgelse, initieret af FTF⁹⁰ (Rosenmeier 2007), om unge og deres uddannelsesvalg fremhæves, at unge vælger uddannelse med hjertet (Gleerup 2007 a), og at spændende og vedkommende arbejdsopgaver er vigtigere for de fleste unge end lønkroner, idet kun 28 % af de adspurgte tillægger løn stor betydning i valg af arbejde.⁹¹ Det kan således se ud til, at der også i dag kan være et gran af kaldstanken som grundlag for valget af en uddannelse til sygeplejerske (ibid.). Noget tilsvarende ses i Mandag Morgens undersøgelse (Schultz Jørgensen 2001).

⁸⁹ Se pkt. 11.2.1.

⁹⁰ Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd. FTF er hovedorganisation for 450.000 offentligt og privat ansatte. Mere end 100 forskellige fagforeninger og forbund arbejder i FTF sammen i forhold til arbejdsgivere, politikere og offentligheden.

⁹¹ Følgende citat fra undersøgelsen nuancerer sagen lidt: "Når de unge bliver bedt om at tage stilling til, hvilken betydning de ville tillægge lønnen, hvis de frit kunne vælge arbejde, er der samlet set kun 28 % der svarer 'stor betydning', mens godt halvdelen mener at lønnen har nogen betydning. Gruppen af privatansatte skiller sig dog markant ud på dette punkt, idet der her er omtrent dobbelt så mange som blandt de offentlige ansatte, der vurderer lønnen som værende af stor betydning." (Rosenmeier 2007:6).

Imidlertid fremgår det også af FTF's undersøgelse (Rosenmeier 2007), at de unge finder det rimeligt, at forhold som ansvar, indsats, kvalitet, kompetencer, engagement og initiativ er med til at afgøre lønnen, så der er altså en forventning om en tilstrækkelig løn. I nærværende undersøgelse begrundes professionsbachelorernes deres vurdering af lønnen som for lav med, at de både har et stort ansvar og yder meget, så der synes at være god overensstemmelse mellem dette og resultatet af FTF's undersøgelse. Måske hænger det faktisk, at Simonsen og Katznelson (2000) er nået frem til et lidt andet resultat sammen med, at undersøgelsespopulation i deres fire empiriske undersøgelser enten er unge i ungdomsuddannelserne, er universitetsstuderende eller er i et aktiveringsprojekt for arbejdsløse. Undersøgelsespopulationen i FTF-undersøgelsen er derimod 5.054 unge i alderen 20-30 år, som enten arbejder inden for - eller er ved at uddanne sig til - et arbejde inden for de professioner og brancher, som FTF organiserer - herunder sygeplejersker. Således vil professionsbachelorerne i specialiets undersøgelse i højere grad være sammenlignelige med de unge i FTF-undersøgelsen.

10.9 Arbejdstidens placering

Det ser ud til, at arbejdstidens placering tillægges meget forskellig betydning blandt de professionsbachelorere, der indgår i Dansk Sygeplejeråds undersøgelse: $\frac{1}{3}$ af de adspurgte mente, at arbejdstiderne var af meget stor betydning for valg af arbejdsplads, $\frac{1}{3}$ mente, at det kun i ringe grad havde betydning og den sidste $\frac{1}{3}$ mente, at det til dels havde betydning. Ikke desto mindre udtrykte 64 % alligevel, at det ville forbedre deres arbejdssituation meget, hvis de havde mere indflydelse på omlægninger i arbejdet - det omhandler formentlig ikke i så høj grad de planlagte arbejdstider i al almindelighed men nok snarere de justeringer i mødeplanen, der opstår som følge af sygdom og andet fravær blandt kollegerne. I Kupferbergs undersøgelse var det også tydeligt, at arbejdstiderne blev oplevet meget forskelligt. En af hans informanter beskrev, at selv om hun godt havde vidst, at der ville være skæve arbejdstider, så var det kommet bag på hende, hvor stor indflydelse det i virkeligheden havde på hendes privatliv og fritidsliv (Kupferberg 1999:39). Hun følte, at det i høj grad satte begrænsninger for hendes udfoldelsesmuligheder fx i forhold til at træffe aftaler med andre.

FTF's undersøgelse (2007) viser, at unge generelt tillægger arbejdet stor betydning, men såfremt de skal prioritere, er det familie, venner og fritid, der har forrang. I nærværende speciales undersøgelse mener tre ud af fire, at det er for hårdt at arbejde i treholdskift, og især to udtrykte bekymring for, hvordan arbejds- og familieliv ville kunne hænge sammen. Den ene, som på tidspunktet for Interview 2007 var på barselsorlov, havde besluttet at arbejde på deltid i aftenvagt efter endt orlov; den anden – som p.t. kun arbejdede i dagvagt – så det som ganske uoverskueligt at skulle have skiftende vagter, især fordi hun snart gerne ville have børn.

10.10 Personligt ramt

Som nævnt var det meget tydeligt, at to af professionsbachelorerne følte sig personligt ramt – eller sagt på en anden: de følte, at deres faglighed blev stækket i en sådan grad, at det var vanskeligt at leve med. Dette kan meget vel have noget at gøre med deres opvækst i det senmoderne samfund, som ifølge Ziehe (1993) kan medføre et ønske om at opnå en følelse af at være enestående (ligesom man oplevede som barn). Dette, tænker jeg, kan så igen have en afsmittende virkning ikke alene i den private sfære men også i arbejdslivet. Og den følelse er det næppe let at opnå, når man oplever ikke at kunne udføre arbejdet optimalt – og somme tider end ikke helt forsvarligt.

I den eksisterende empiri om professionsbachelorernes oplevelse af arbejdet er der overraskende ikke beskrevet noget om den følelse af i den grad at være personligt berørt af vilkår og rammer, som kan være en hindring for at udføre den optimale sygepleje. Det hænger dog formentlig sammen med, at der ikke i nogen af disse kilder er anvendt dybdegående interviews med fokus på den generelle oplevelse af arbejdet som sygeplejerske. Det eneste, der kan siges at pege i den retning, er, at det af Dansk Sygeplejeråds undersøgelse fremgår, at 9 % ikke forventer at være sygeplejersker fem år efter besvarelsen af spørgeskemaet. Disse 9 % er ifølge undersøgelsesrapporten karakteriseret ved, at en forholdsmæssigt større andel af dem (end af hele undersøgelsespopulationen) ikke havde haft sygeplejerskeuddannelsen som deres første prioritet, og/eller at deres uddannelsesvalg i højere grad var tilfældigt, end det var tilfældet i hele populationen. De har således måske valgt sygeplejerskeuddannelsen af nød (måske fordi der ikke er så høj adgangskvotient) og kan derfor ikke forventes at have den samme positive for-

ventning til arbejdet. Endvidere havde en del af disse 9 % også haft dårligere oplevelser i deres praktikperioder, end det generelt var tilfældet.

Tanken om at forlade det arbejde, man ellers er uddannet til, er ikke alene en tendens, der ses inden for sygeplejefaget: I FTF's undersøgelse (Rosenmeier 2007) svarede 27 %, at de overvejede at skifte job for at få et job med bedre løn eller på et højere niveau, og seks procent overvejede at forlade deres fag til fordel for et andet fag. Overvejelserne omkring at skifte job for at få et job med højere løn er imidlertid primært at finde blandt undersøgelsens unge mænd og de privatansatte, mens overvejelserne om *helt at forlade faget* primært er at finde blandt de offentligt ansatte. Dette er i sig selv tankevækkende, idet undersøgelsens unge for manges vedkommende er nyuddannede og således ellers har mange år tilbage på arbejdsmarkedet. En anden aktuel undersøgelse, også i FTF-regi (Gleerup 2007 b), viser at hver femte af undersøgelsespopulationen overvejer at forlade sit fag, og at det især er de manglende muligheder for at gøre arbejdet tilfredsstillende, stort arbejdspress og lønnens størrelse, der har betydning for lysten til at søge væk.

I Ziehes (1998) optik medfører unges forholdsvist frie valg vedrørende valg af uddannelse en form for krav om, at det trufne valg må kunne begrundes – over for en selv og over for andre. Han beskriver også unges tendens til at analysere sig selv og deres følelser, og begge disse fænomener kan meget vel have betydning for professionsbachelorenes meget følelsesmæssige reaktion på deres oplevelse af arbejdet. Et arbejde, der ikke lever op til ens forventninger, er det jo ganske givet også vanskeligt at forblive i, når man skal kunne begrunde dette valg – både over for sig selv og over for andre.

11. Metodediskussion og tværgående resultatdiskussion

Malterud anbefaler, at diskussionen inddeles i *tre* hovedpunkter: metodediskussion, resultatdiskussion og diskussion af konsekvenser og implikationer (2004:119 ff.). Specialets metode vil blive diskuteret i dette afsnit (punkt 11.1). I afsnit 10 blev resultaterne af analysen (indholdsbeskrivelserne) diskuteret enkeltvis,⁹² og i punkt 11.2 vil der være en diskussion af mere tværgående karakter om begrebet anerkendelse, som det er fundet relevant at supplere med. Konsekvenser og implikationer vil blive fremstillet i specialets perspektivering (afsnit 13).

⁹² Nogle af de fremanalyserede indholdsbeskrivelser blev dog diskuteret samlet for at undgå for mange gentagelser.

11.1 Metodediskussion

I det følgende vil styrker og svagheder ved undersøgelsen og dens design blive diskuteret, ligesom der vil være nogle overvejelser vedrørende undersøgelsens validitet og generaliserbarhed. Validering handler om at overveje, om den valgte metode er anvendelig til at undersøge dét, man ønsker at undersøge. Generaliserbarhed – eller overførbarhed – som Malterud foretrækker at sige (ibid:63), handler om, i hvilken udstrækning forskningsresultater kan siges at gøre sig gældende for en større population end den undersøgte (ibid:63).

11.1.1 Fænomenologi og systematisk tekstkondensering

Med valget af analysemetoden, systematisk tekstkondensering, blev der valgt et fænomenologisk perspektiv. Baggrunden for dette valg var, at det blev vurderet, at netop dette perspektiv ville være velegnet til at fremanalysere professionsbachelorernes *egne* forståelser af forventninger og oplevelse. I den fænomenologiske analyse (som fx beskrevet af Giorgi (1985)) fremhæves det, at forskerens egen forforståelse skal sættes i parentes. Det er imidlertid her værd at bemærke, at Malterud (2004) gør meget ud af at fremhæve, at man ganske vist skal arbejde aktivt for at sætte sin forforståelse og sin teoretiske referenceramme i parentes (ibid:100) blandt andet ved at gøre den eksplicit for læseren (ibid:121) (så man klargør for sig selv og læseren, hvad det er, man sætter i parentes). Samtidig erkender hun, at man aldrig fuldt ud kan frigøre sig fra de briller, man er vant til at læse virkeligheden igennem (ibid:173), og faktisk *opfordrer* hun jævnligt igennem alle analyseprocessens trin til, at man aktivt anvender sin forforståelse og referenceramme.⁹³ Således følger Malteruds analysemetode kun til en vis grad den fænomenologiske analyses krav om at udøve epoché. Imidlertid skønner jeg, at netop denne vekslende mellem at lytte uforbeholdent og loyalt til informanterne og siden at gennemarbejde datamaterialet i lyset af egen forforståelse og teoretisk referenceramme gør, at undersøgelsens fokus fastholdes. Det er således min vurdering, at jeg undersøger netop

⁹³ I første trin skal referencerammen således minde forskeren om undersøgelsens perspektiv (ibid:101). I andet trin opfordres til at "ta en titt på forforståelsen og vår teoretiske referenceramme" (ibid:103) mhp, at det kan være en hjælp til at frasortere temaer, som ikke er relevante. I analysens tredje trin skriver Malterud, at teksten tolkes ud fra ens faglige perspektiv og ståsted (ibid:107), og i fjerde trin foreslås det, at begreber fra foreliggende teori eller forforståelse kan anvendes til at navngive indholdsbeskrivelserne, når formålet er at fremanalysere nye beskrivelser eller begreber (ibid:109). Afslutningsvist foreskriver Malterud, at fundene/resultaterne skal vurderes op imod foreliggende empiri og teori (ibid:111).

dét, jeg ønsker at undersøge. Anvendelsen af Malteruds analysemetode synes derfor at have været med til at sikre validiteten i nærværende undersøgelse.

En undersøgelses overførbarhed har altid sine begrænsninger (ibid:63). Ikke desto mindre vurderer jeg, at nærværende undersøgelse har tilført ny viden og ikke mindst nye nuancer til den foreliggende empiri på området: Det strategiske udvalg af informanter, det righoldige datamateriale og den anvendte analysemetode har tilsammen gjort det muligt at fremanalysere beskrivelser, som fortæller om kendetegn og mening, hvis relevans skønnes at række længere end til den kontekst, hvor resultaterne blev skabt (ibid:64). Det er derfor fortsat mit håb, at resultatet kan inspirere især ledere og politiske beslutningstagere - men også sygeplejersker i al almindelighed - til at overveje, hvilke tiltag, der vil være med til at sikre glæde og tilfredshed ved arbejdet som sygeplejerske og derved foregribe en flugt fra sygeplejefaget.

Malterud pointerer, at systematisk tekstkondensering er mest velegnet til tværgående analyse (ibid:97) – men selv om jeg inddrager og diskuterer nuancer opstået som følge af tidsperspektivet, mener jeg stadig, at anvendelsen af analysemetoden er forsvarlig, da interviewudskrifterne er analyseret hver for sig og først efterfølgende sammenholdt. Der er således ikke tale om en longitudinal undersøgelse i forhold til den enkelte professionsbachelor.

11.1.2 Kvalitative interviews

I nærværende undersøgelse vurderer jeg, at informanterne følte sig trygge under interviewene og således fortalte åbent om deres oplevelser, så data, jf. hensigten, indeholdt beskrivelser af deres livsverden. Ofte ses kvalitative interviews kombineret med feltobservationer, men dette er fravalgt, da det ikke blev vurderet som relevant for denne undersøgelse: Hverken tidligere forventninger eller egne oplevelser af en situation (her: arbejdet som sygeplejerske) vil som sådan være tydeligt observerbare.

Undersøgelsen kan kritiseres for at have et så lille antal informanter, at selv en vis form for generaliserbarhed kan være diskutabel. På den anden side syntes der at være datamætning efter det fjerde interview. Dette, og så det faktum, at jeg valgte at interviewe informanterne to gange, mener jeg endvidere er med til både at nuancere og validere mine fund – også i en sådan grad, at resultaterne til en vis grad kan overføres til

en større population – jf. ovenstående overvejelser vedrørende overførbarehed (pkt. 11.1.1).

11.2 Resultatdiskussion om anerkendelse

I løbet af analyseprocessen blev det tydeligt, at begrebet 'anerkendelse' spiller en stor rolle både i forhold til de professionsbachelorer, der er meget tilfredse og i forhold til dem, der omvendt er meget *utilfredse* med deres nuværende arbejdsmæssige situation. Det synes at være et af de mere overraskende fund i analysen, og på den baggrund er det valgt at diskutere begrebet nærmere set i forhold til professionsbachelorerne og med afsæt i Honneths teori om anerkendelse (2003)⁹⁴.

11.2.1 Hvilken betydning har begrebet anerkendelse for professionsbachelorerne?

Anerkendelse opdeles af Honneth (2003) i tre sfærer: privatsfæren, den retslige sfære og den solidariske sfære. Sandsynligvis har professionsbachelorerne – som flertallet af dem, der er opvokset i 1980'ernes Danmark (jf. Sommer 2003) – fået den emotionelle anerkendelse, der sætter mennesket i stand til at udtrykke sig og agte sig selv som én, der kan indgå i nære fællesskaber og samfundsmæssige forhold. Dette er både en forudsætning for at indtræde i et relationsforhold⁹⁵ og for individets *fundamentale selvtilid* (ibid:14 ff.). Endvidere er der grund til at antage, at professionsbachelorerne anser sig selv som lige medlemmer af samfundet (ibid:16), hvilket via de universelle rettigheder, der er for alle medlemmer af samfundet, giver anerkendelse i form af *selvagtelse/selvrespekt som borger*.

Det er således den tredje form for anerkendelse, der er særlig interessant i nærværende undersøgelse, nemlig den anerkendelse, der sker gennem relationen til gruppen, fællesskabet eller samfundet. Her er der tale om en form for anerkendelse, der opnås gennem den enkeltes specielle evner og særlige kvaliteter. Denne tredje form for anerkendelse er kilde til *værdsættelse af sig selv som medlem af et solidarisk fællesskab* (ibid:17 og 88). Hvis en person oplever at mangle anerkendelse (uanset hvilken af de tre former for anerkendelse, det drejer sig om) risikerer han/hun at miste det positive for-

⁹⁴ Den tyske filosof, professor Axel Honneth (f. 1949) er Jürgen Habermas' efterfølger på Universitetet i Frankfurt. Han anses i dag som den førende repræsentant for tredje generation af den såkaldte Frankfurterskole, der siden grundlæggelsen i 1931 har udgjort et intellektuelt kraftcenter i tysk og europæisk filosofi (Honneth 2003).

⁹⁵ Der er ikke i dette speciale foretaget en undersøgelse af professionsbachelorernes specifikke opvækstvilkår.

hold til sig selv, der danner grundlag for personens videre udvikling (ibid:18). På den baggrund kan det ikke undre, at anerkendelse (på det ubevidste plan) opleves som meget påkrævet.

Sat i relation til professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse, viser problemerne med manglende anerkendelse sig på flere fronter. To af professionsbachelorerne savner i høj grad at få feedback på deres arbejde og savner – som den ene siger – at lederen i det mindste siger tak, når der har været en særlig indsats. Denne mangel på anerkendelse er et eksempel på, at en person oplever sig ydmyget eller misagtet, fordi vedkommendes indsats, evner og/eller færdigheder ikke opleves påskønnet. Det kalder Honneth for 'moralske krænkelser' (ibid:18). Den form for krænkelse skader den enkeltes selv værdsættelse (hvilket Honneth (ibid:18) forklarer som følelsen af at være social signifikant i et givet socialt fællesskab) – eller sagt på en anden måde: man oplever ikke at have en social betydning inden for et konkret fællesskab.⁹⁶

Når de unge professionsbachelorer efterspørger anerkendelse, er det således formentlig ikke (alene) udtryk for "en kamp for egne interesser" (ibid:19), men er også en kamp for at opnå ligevægtige anerkendelsesrelationer (ibid.), idet den individuelle identitetsdannelse (også) afhænger af den sociale værdsættelse, som ens eget arbejde har inden for samfundet. Set i det lys bliver det tydeligt, at det må opleves som mangel på anerkendelse, når ledelsen på Marias afdeling jævnlige taler om, at nogle af sygeplejerskerne kan erstattes af social- og sundhedsassistenter, idet Marias faglighed som sygeplejerske derved nægtes anerkendelse.

Manglende anerkendelse kan også medføre, at den enkelte "bliver skuffet i en forventning, hvis opfyldelse hører med til betingelserne for dets egen identitet" (ibid:85). Dette kan ifølge Honneth ødelægge den individuelle handlingsdygtighed - hvilket kan forklare, at de unge professionsbachelorer ikke "orker" at protestere imod de forhold, de finder uacceptable, for:

"Menneskelige subjekter opnår nemlig kun et intakt selvforhold i kraft af at se sig selv bekræftet eller anerkendt på grund af værdien af bestemte egenskaber og rettigheder." (ibid:92).

⁹⁶ Det kan fx være det faktum, at ingen - eller nogen - ikke hilser, eller det kan - i mere ekstreme tilfælde være massive tilfælde af stigmatisering (Honneth 2003:89) – her vil det især være det, at ens arbejde ikke værdsættes ved at blive set, vurderet og omtalt.

Også i forhold til unges arbejdsbegreb ses der nogle problemer ved mangel på anerkendelse: Den unge hindres i at opleve arbejdet som en kilde til selvrealisering, da mangel på anerkendelse kan medføre, at hun mister det positive forhold til sig selv, der danner grundlag for hendes videre udvikling. Manglende feedback og ignorering af professionsbachelorernes særlige kompetencer vil opleves som manglende anerkendelse. Dertil kommer, at arbejdet ikke vil kunne opleves som samfundsmæssigt nyttigt, hvis ikke "samfundet" værdsætter arbejdet. Dette kan fx gøres ved at fastsætte en løn, der opleves som acceptabel eller ved at omtale professionen positivt i medier og i politiske tilkendegivelser. Professionsbachelorerne i nærværende undersøgelse nævner ikke mediernes kritik af deres uddannelse, men tre nævner lønnen som et problem.

Især to af professionsbachelorerne giver udtryk for at være meget glade for både arbejdet og de vilkår, de arbejder under. Fælles for disse er, at de oplever positiv anerkendelse gennem arbejdet. Ditte beskriver direkte, at hun får positive tilbagemeldinger på sit arbejde; Karina nævner det ikke direkte, men ud fra hendes beskrivelse fremgår det indirekte, at der sættes pris på hendes arbejdsindsats.

Alt i alt kan det altså se ud til, at der er en klar sammenhæng mellem positiv anerkendelse og en positiv opfattelse af arbejdet – og omvendt: en klar sammenhæng mellem mangel på anerkendelse og en negativ opfattelse af arbejdet. Denne sammenhæng er imidlertid næppe forbeholdt professionsbachelorerne, for set i lyset af det stigende antal udbrændte og stressramte sygeplejersker (Politiken 25.10.2006; Rasmussen 2007; Personaleweb 2006), er der vist ingen tvivl om, at det generelt er et stigende problem.

12. Konklusion

Baggrunden for dette speciale var en undren over og bekymring for, om unge professionsbachelorere i sygepleje fremover kunne tænkes at blive så skuffede over indholdet i arbejdet som sygeplejerske, at de ville vælge at forlade sygeplejefaget. Da det ikke var muligt at belyse dette gennem eksisterende empiri, blev såvel forventninger til som oplevelse af arbejdet undersøgt gennem kvalitative forskningsinterviews af fire unge professionsbachelorere. De unge blev interviewet to gange med to års interval, henholdsvis i 2005 og 2007. Formålet med undersøgelsen var at lade professionsbachelorerne selv komme til orde om de nævnte fænomener for at tilføre området ny viden mhp. at tiltrække unge og forebygge flugt fra sygeplejefaget. På baggrund af undersøgelsens resultater, kan følgende konkluderes:

Inden påbegyndt uddannelse forventer de unge af arbejdet som sygeplejerske, at det vil bestå i at yde omsorg for syge mennesker samt i at udføre konkrete, praktiske sygeplejehandlinger. Alt i alt har de unge, der vælger uddannelsen et positivt indtryk af arbejdet. Dette kan formentlig ses som et udtryk for, at de er omsorgsorienterede, men kan også tænkes at hænge sammen med, at de som børn af en tid med kulturel frisættelse føler sig forpligtede til at kunne begrunde deres valg – både over for sig selv og andre.

Undervejs i uddannelsen får de unge gennem de kliniske uddannelsesperioder en forventning om, at arbejdet vil kræve, at de mestrer det sygeplejefaglige håndværk. Umiddelbart efter endt uddannelse forventer de unge faktisk på forhånd at opleve et praksischock, når de påbegynder arbejdslivet, idet de er meget bange for ikke at kunne leve op til arbejdspladsens krav til en sygeplejerske. De forventer ikke, at de som nyuddannede skal deltage i forskning og udvikling af sygeplejen, da de mener, det forudsætter nogle års erfaring.

Det billede, der efter første interviewrunde i 2005 tegnede sig af de unges oplevelse af arbejdet fik tilført mange nuancer gennem den næste interviewrunde, der fandt sted to år senere, i 2007. Hvor professionsbachelorerne ved Interview 2005 var meget usikre på deres handlekompetence, giver de alle i Interview 2007 udtryk for at opleve sig selv som dygtige sygeplejersker. De unges opvækst i det senmoderne ser her ud til at slå igennem: de unge analyserer til stadighed sig selv og deres egne følelser, og de arbejder

hårdt på at blive dygtige, for på den måde at opnå den selvudvikling gennem arbejdet, som udgør ét blandt flere elementer i unges arbejdsbegreb.

Som helt nyuddannede havde ingen af professionsbachelorerne behov for at påtage sig udviklings- og forskningsopgaver, da havde rigeligt at gøre med at opnå den eftertragtede handlekompetence. To år senere ønsker alle fire faglig udvikling; to får dette opfyldt i deres daglige arbejde, mens de to andre savner det meget – faktisk så meget, at det er medvirkende årsag til overvejelser om at forlade sygeplejefaget.

Den skolestiske lærdom blev især i 2005 oplevet som gavnlig, idet de alle gav eksempler på, hvordan teori fra uddannelsen fandt anvendelse enten konkret (fx kommunikationsteori) eller som afsæt for mere værdiorienterede overvejelser over den udførte sygepleje. I 2007 opleves anvendelsen af teorien fra uddannelsen fortsat af nogle som meget anvendelig – af andre ikke.

Arbejdstidens placering blev ikke nævnt i 2005, men i 2007 nævner tre ud af fire, at mange vagter er belastende for balancen mellem arbejde og fritids- og familieliv, hvilket stemmer overens med, at unge generelt prioriterer familie, venner og fritid højt – oftest højere end arbejdet.

Både i 2005 og 2007 er alle fire professionsbachelorere meget glade for selve arbejdet som sygeplejerske – de synes faktisk, det er et *fantastisk* arbejde, men i 2007 oplever to at være så utilfredse med arbejdsvilkårene, at den ene har valgt at forlade faget, mens den anden overvejer at gøre det. Utilfredsheden har mange facetter:

Arbejdsvilkårene udgør en hindring for, at arbejdet kan medvirke til selvudvikling, idet mangel på personale og tid kombineret med overbelægning på afdelingen medfører, at sygeplejen langt fra bliver optimal, hvilket næppe kan danne basis for oplevelse af udfordringer og personlig udvikling.

Professionsbachelorerne savner samtidig anerkendelse: de savner feedback fra ledelsen, de føler sig forpligtede til at skulle forsvare en sygepleje, de jævnligt oplever som ikke optimal, og samtidig oplever i alt fald den ene også ofte at skulle forsvare sin faglighed og sin berettigelse som sygeplejerske i en hverdag, hvor der til stadighed pågår drøftelser om, at social- og sundhedsassistenter kan erstatte sygeplejersker. Dertil kommer måske – selv om det ikke nævnes eksplicit af professionsbachelorerne – den massive kritik, der har været af den nye sygeplejerskeuddannelse, da det næppe kan undgå at svække den faglige stolthed.

Begrebet anerkendelse ser således ved interviewene i 2007 ud til at spille en meget stor rolle mht. hvordan arbejdet opleves. Også løn er jo en form for anerkendelse, og hvor løn ikke blev nævnt i 2005, tilkendegiver alle fire i 2007 at være mere eller mindre utilfredse med deres løn i forhold til det store ansvar, de har.

Hvor professionsbachelorerne i 2005 havde meget fokus på sig selv og ikke mindst deres oplevelse af at mangle handlekompetence, så er situationen i 2007 en helt anden: Her oplever professionsbachelorerne sig som dygtige sygeplejersker, men tre ud af fire enten har oplevet eller oplever for nærværende, at arbejdsvilkår og mangel på anerkendelse *måske* kan bevirke, at de forlader sygeplejefaget, og faktisk har én allerede besluttet at forlade faget for at tage en anden uddannelse. Kun én af professionsbachelorerne har hele tiden oplevet at være fuldt ud tilfreds med både arbejdet og (stort set) også arbejdsvilkårene.

Det er tydeligt, at manglen på anerkendelse har såret de to af professionsbachelorerne dybt. De føler sig virkelig personligt ramt, og set i lyset af deres opvækst i det senmoderne, hvor selvreference og aftraditionalisering er vilkårene, kan det tyde på, at det skal tages meget alvorligt, når de unge føler sig personligt ramt. Det ser nemlig ud til, at mangel på anerkendelse sammen med en oplevelse af ubalance mellem ressourcer og arbejdsopgaver er blandt de væsentligste årsager til ønsket om at forlade sygeplejefaget. Den betydning, som anerkendelse ser ud til at have, har (ikke mig bekendt) tidligere været så evident, som det ses i nærværende undersøgelse. Omvendt ser det så også ud til, at professionsbachelor, der oplever anerkendelse i form af feedback og positive tilkendegivelser, og som oplever balance mellem ressourcer og arbejdsopgaver, er utroligt glade for deres arbejde, ja, at de ligefrem synes, at arbejdet som sygeplejerske er fantastisk!

Sammenfattende kan det konkluderes, at to af professionsbachelorerne oplever stor tilfredshed og glæde ved arbejdet som sygeplejerske, mens de to andre *ville ønske*, at de gjorde det, da de tydeligvis er glade for arbejdet og allerhelst ville blive i faget, for som Mia siger: ”Men jeg håber da, at jeg er sygeplejerske om fem år.....”.

13. Perspektivering

De positive forventninger, som de unge professionsbachelorere har til arbejdet som sygeplejerske, bør der sættes kraftigt ind på ikke at skuffe. For det første vil det i relation til vejledning af uddannelsessøgende have stor betydning, at informationen om både uddannelse og arbejde bliver så realistisk som mulig – her vil det fx være værdifuldt at sætte endnu mere på de praktikforløb for unge fra ungdomsuddannelserne, som allerede ses en del steder.

Under uddannelsen kan en tættere tilknytning til praksis muligvis sænke risikoen for praksischock efter endt uddannelse. På disse områder er der da også allerede iværksat en række tiltag, herunder forslag til revision af uddannelsen (Undervisningsministeriet 2006), og et rekrutteringstiltag initieret af Rektorforsamlingen for sygeplejerskeuddannelsen (Rektorforsamlingen 2007) - to sikkert udmærkede initiativer, men det er min vurdering, at det tillige nøje bør overvejes, om det med rette kan forventes, at nyuddannede sygeplejersker fra første færd er klar til at påtage sig en sygeplejerskers fulde ansvarsområde, eller om der i højere grad skulle sættes på etablering af længere introduktionsforløb. Dette perspektiv kunne være basis for en nærmere undersøgelse.

Når dette er sagt, vurderer jeg imidlertid stadig, at et af de væsentligste indsatsområder vil være at forbedre sygeplejerskernes arbejdsvilkår – herunder også lønvilkårene, men – tror jeg først og fremmest de konkrete arbejdsvilkår. Dette kan ikke siges, at være noget nyt budskab, idet fx Dansk Sygeplejeråd gennem en årrække har krævet bedre arbejdsvilkår. Det nye er, at begrebet *anerkendelse* ser ud til at spille så stor en rolle – dette har ikke mig bekendt stået så klart hidtil. Budskabet skal derfor være en opfordring til sygeplejersker – og især ledere og politiske beslutningstagere inden for sundhedsvæsenet – om at lytte til professionsbachelorernes stemme, tage deres ord alvorligt og sikre bedre vilkår for sygepleje, sygeplejersker - og dermed patienterne - i fremtidens sundhedsvæsen.

14. Referenceliste

- Aiken, Linda H. et al. (2003): Educational Levels of Hospital Nurses and Surgical Patient Mortality. I: *Journal of the American Medical Association*, vol. 290, no. 12/2003, s. 1617-1623.
- Amtsrådsforeningen og Dansk Sygeplejeråd (2005): *Undersøgelse af sygeplejerskers efter- og videreuddannelse*. Læst på Dansk Sygeplejeråds hjemmeside under sitet Fag på følgende adresse:
http://www.dsr.dk/dsr/upload/3/0/813/Undersoegelse_af_sygeplejerskers_efter-_og_videreuddannelse.pdf
- Andersen, Ib (1999): *Den skinbarlige virkelighed – om valg af samfundsvidenskabelige metoder*. Gylding, Samfundslitteratur.
- Andreasen, Torben E (2006 a): Fænomenologi og videnskab. Del I: Fænomenologiens væsen. I: *Tidsskrift for Sygeplejeforskning*, årg. 22, nr. 2/2006, s. 28-36.
- Andreasen, Torben E (2006 b): Fænomenologi og videnskab. Del II: Gives der 'fænomenologisk videnskab'? I: *Tidsskrift for Sygeplejeforskning*, årg. 22, nr. 3/2006, s. 17-24.
- Arbejdsmarkedsstyrelsen (2006): *Arbejdsmarkedsredøgørelse. Arbejdsmarkedsrådenes vurdering af udviklingen på arbejdsmarkedet*. 1. kvartal 2006. København, Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Bangsgaard, Jeppe og Lohse, Gregers (2006): Minister overvejer ændring af sygeplejerskeuddannelsen. I: *Berlingske Tidende*. 23.8.2006, s. 4.
- Beck, Ulrich (1997): *Risikosamfundet - på vej mod en ny modernitet*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Birkelund, Regner (2004): Sygeplejerskeuddannelsen – kulturhistorisk og vidensfilosofisk betragtet. I: Hansen, Niels Buur og Glerup, Jørgen (red.) (2004): *Videnteori, professionsuddannelse og professionsforskning*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Bjørnsson, Kirsten (2006): Halvdelen søgte forgæves på sygeplejerskolerne. I: *Sygeplejersken*, årg. 106, nr. 16/2006, s. 4.
- Bjørnsson, Kirsten (2007): Markant færre vil være sygeplejersker. I: *Sygeplejerske*, årg. 107, nr. 15/2007, s. 6-7.
- Christensen, Mads Krøll (2006): Ministerium undersøger frafald på sygeplejerskeuddannelsen. I: *Synergi*. Dansk Sygeplejeråds elektroniske nyhedsbrev, årg. 2, nr. 9/2006.
- Dahlager, Lars (2006 a): Sådan tømmer man et bækket – i Foucaults perspektiv. I: *Politiken* 20.8.2006, s. 4.
- Dahlager, Lars (2006 b): Overlæge: Nye sygeplejersker kan for lidt. I: *Politiken* 22.8.2006, s.3.

Danbjørg, Dorthe Boe (2003): Lægernes håndlangere. I: *Sygeplejersken*, årg. 103, nr. 44/2003, s 18-20.

Danbjørg, Dorthe Boe (2007): *Kundskabsformer i klinisk sygeplejepraksis*
En undersøgelse af hvilke kundskabsformer den færdiguddannede professionsbachelor anvender i klinisk sygeplejepraksis. Århus, Afdeling for Sygeplejevidenskab. Publikation nr. 143/2007.

Danske Regioner (2007): *Uddan flere sygeplejersker og radiografer*. Pressemeddelelse vedr. brev til Undervisningsminister Bertel Haarder, dateret 25. januar 2007, fra Danske Regioner og Dansk Sygeplejeråd. Fundet på Danske Regioners hjemmeside på denne adresse:

<http://www.regioner.dk/Aktuelt/Nyheder/Uddan%20flere%20sygeplejersker%20og%20radiografer.aspx>

Dansk Sygeplejeråd (2006): *Professionsbachelorerne – anno 2005*. Resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse blandt den første årgang af de nye professionsbachelorere. Udarbejdet af Dansk Sygeplejeråd. Fundet på:

<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=14172&menu=195009&strSearchword=professionsbachelorerne%202005>.

Dansk Sygeplejeråd (2007): *Notat: Ubesatte sygeplejerskestillinger*. Fundet på Dansk Sygeplejeråds hjemmeside på denne adresse:

http://www.dsr.dk/dsr/upload/3/0/831/NUTIDEN_MANGEL_2007.doc

Datatilsynet (2005): *Anmeldelse af behandling af personoplysninger*. Fundet på Datatilsynets hjemmeside www.datatilsynet.dk på denne adresse:

<http://www.datatilsynet.dk/anmeld/index.html>

Delmar, Charlotte (1999): *Tillid & Magt – en moralsk udfordring*. København, Munksgaard. S. 5-51.

FTF (Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd) (2007): *Ubalancer på det offentlige arbejdsmarked frem mod 2015*. Notat fundet på FTF's hjemmeside på denne adresse: <http://www.ftf.dk/multimedia/Ubalancer030507.samletpdf1.pdf>.

Giorgi, A. (1985): Sketch of a psychological research. I: Giorgi, A.: *Phenomenology and psychological research*. Pittsburgh, Duquesne Univ. Press, s. 8-22.

Gjengedal, Eva (2000): Omsorg og sykepleie. I: Alvsvåg, Herdis og Gjengedal, Eva (2000): *Omsorgstænkning. En indføring i Kari Martinsens forfatterskab*. København, Gads forlag, s. 37-55.

Gleerup, Inge (2007 a): Unge vælger uddannelse med hjertet. I: *Resonans*, nr. 8, 2.5.2007. Læst på FTF's hjemmeside på følgende adresse:

<http://www.ftf.dk/resonans.dsp?page=11146>.

Gleerup; Inge (2007 b): Hver femte FTF'er overvejer at forlade sit fag. I *Resonans*, nr. 6, 4.4.2007. Læst på FTF's hjemmeside på følgende adresse:
<http://www.ftf.dk/resonans.dsp?page=11034>.

Glinsvad, Birte (2000): Mesterlære – et gammelt begreb i nyt perspektiv. I: Hounsgaard, Lise og Eriksen, John Juul (red.) (2009): *Læring i sundhedsvæsenet*. København, Gyldendal Uddannelse. S. 117-130.

Grønmo; Sigmund (1996): Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen. I: Holter, Harriet og Kalleberg, Ragnvald (1996): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. 2. udgave. Oslo, Universitetsforlaget. S. 73-108.

Hansen, Birgit Heimann og Schierup, Anne.Lise (2004): Sygepleje – fra fag til profession. I: Moos, Lejf; Krejsler, John og Laursen, Per Fibæk (red.): *Relationsprofessioner – lærere, pædagoger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, socialrådgivere og mellemledere*. København, Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Holdgaard, Aase (2002): Kvalifikationer udvikles i sammenhæng. I *Sygeplejersken*, årg. 102, nr. 12-13/2002, s. 21.

Holm-Petersen, Christina et al. (2006): *Sygeplejerskers fagidentitet og arbejdsopgaver på medicinske afdelinger*. Rapport udgivet af DSI, Institut for Sundhedsvæsen.

Honneth, Axel (2005): *Behovet for anerkendelse. En tekstsamling*. København, Hans Reitzels Forlag.

Hounsgaard, Lise (2004): *Potentiel sygdom sætter spor. Kvinders oplevelse af sygdom i et forløb med celleforandringer efter screening for livmoderhalskræft*. Ph.d.-afhandling, udgivet ved Institut for Sygeplejevidenskab, Aarhus Universitet, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

Illeris, Knud; Katznelson, Noemi et al. (2002): *Ungdom, identitet og uddannelse*. (2. udgave). Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.

Jacobsen, Jens Christian (2004): Den frisatte ambivalens. En introduktion til Thomas Ziehe. I: Ziehe, Thomas: *Øer af intensitet i et hav af rutine. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. København, forlaget politisk revy, s. 13-24.

Jarl, Martin Agersted (2003): Nye professionsbachelorer er skeptiske. I: *Sygeplejersken*, årg. 103, nr. 17/2003, s 10-11.

Jensen, Karen (1993): Den fremtidige profesjonsuddannelsen. Perspektiver på kunnskap og læring. I: Kirkevold, Marit et al.(red.): *Klokskap og kyndighet: Kari Martinsens innflytelse på norsk og dansk sykepleie*. Ad Notam Gyldendal. S. 32-43.

Jensen, Solveig Gram (2006): Sygeplejersker har ikke tid til omsorg. I: *Mandag morgen*, nr. 31/2006, s. 22-25.

Jensen, Torben Pilegaard; Brown, Rikke et al. (2006): *Sygeplejerskeuddannelsen – de studerendes vurdering og frafald*. Undersøgelsesrapport udarbejdet for Undervisnings-

ministeriet af AKF, Anvendt KommunalForskning (tidl. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut) under ledelse af forskningsleder Torben Pilegaard Jensen. Udgivet på AKF Forlag, samt fundet på Internettet på AKF's hjemmeside: www.akf.dk under udgivelser: http://www.akf.dk/udgivelser/container/udgivelse_2158/

Joint Commision on Accreditation of Healthcare Organizations (2002): Health Care at the Crossroads. Strategies for Addressing the Evolving Nursing Crisis. Læst på Joint Commision on Accreditation of Healthcare Organizations' hjemmeside, www.jcaho.org. Rapporten – eller hvidbogen - er desuden oversat og redigeret af Vibeke Krøll for Dansk Sygeplejeråd, 2003. Den danske udgave kan læses på Dansk Sygeplejeråds hjemmeside, www.dsr.dk

Justitsministeriet (2000): *Lov om behandling af personoplysninger*. Lov nr. 429 af 31. maj 2000 som ændret ved § 7 i lov nr. 280 af 25. april 2001, § 6 i lov nr. 552 af 24. juni 2005 samt § 2 i lov nr. 519 af 6. juni 2007. Fundet som Datatilsynets Internetversion på <http://www.datatilsynet.dk/lovgivning/personoplysninger/indhold.asp>. Loven er officielt bekendtgjort i Lovtidende den 2. juni 2000.

Jørgensen, Ulrik Norup (2004): Svær start kan koste sygeplejersker. I: *Sygeplejersken*, årg. 104, nr. 25/2004, s. 12-13.

Jørgensen, Anja Reinholt (2007): Begrundet opsigelse. Læst på *Dansk Sygeplejeråds hjemmeside* under temaet: "Medicinske afdelinger drukner i patienter" på følgende adresse: <http://www.dsr.dk/PortalPage.aspx?MenuItemID=712>

Kaldal, Maiken Holm (2007): Grib chancen – læs videre. I: *Sygeplejersken*, årg. 107, nr. 7/2007, s. 45.

Karpatschhof, Lone (1984): Den fænomenorierede casemetode. Erfaringer fra en undersøgelse af hustrumishandling. I: *Tidsskrift för Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning*, årg.4, nr. 3-4/1984, s. 14-25.

Kirkevold, Marit (1996): *Vitenskap for praksis?* Oslo, Ad Notam Gyldendal.

Kjeldsen, Susanne Bloch (2007): Unge i gymnasiet tænder ikke på at blive sygeplejerske. I: *Sygeplejersken*, årg. 107, nr. 15/2007, s. 6-7.

Kjeldstadli, Knut (2001): *Fortiden er ikke, hvad den har været – en indføring i historiefaget*. Roskilde Universitetsforlag.

Kjærgaard, Grethe (200): Stigende interesse for sygeplejestudiet. I: *Sygeplejersken*, årg. 104, nr. 25/2004, s. 4-5.

Kjærgaard, Grethe (2005): Jeg brænder for det praktiske. I: *Sygeplejersken*, årg. 105, nr. 3/2005, s. 12-13.

Kruuse, Emil (2007): *Kvalitative forskningsmetoder – i psykologi og beslægtede fag*. 6. udgave. Dansk Psykologisk Forlag.

- Kupferberg, Feiwei (1999): *Kald eller profession - at indtræde i sygeplejerskerollen*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Kvale, Steinar (2002): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. (8. oplag). København, Hans Reitzels Forlag.
- Kølle, Bettina (2007): Rapport fra akut, medicinsk afdeling. Kronik. I: *Politiken*. 4.02.2007.
- Langvad, Aase (2001): En attraktiv sygeplejerskeuddannelse. I: *Sygeplejersken*, årg.101, nr. 31/2001, s. 8-11.
- Larsen, Henrik Holt (2004): Fra uddannelsesinstitution til arbejdsliv – turpas til Bon Bonland eller træls tilpasning? I: *Ungdomsforskning*, årg. 3, nr. 3 & 4, dec. 2004. (dobbeltnummer af tidsskriftet Ungdomsforskning med undertitlen Unge i tal og tekst. S. 62-67.
- Lorensen, Margarethe (1998): Forord. I: Lorensen, Margarethe (1998) (red.): *Spørgsmålet bestemmer metoden. Forskningsmetoder i sygepleie og andre helsefag*. Oslo, Universitetsforlaget. S. 3-6.
- Lorensen, Margarethe (2003): Et historisk perspektiv på vidensudvikling, sygeplejens genstandsfelt og forskningsmetoder i sygeplejen. I: Lorensen, Margarethe; Hounsgaard, Lise og Østergaard-Nilsen, Grethe (2003) (red.): *Forskning i klinisk sygepleje 2. Metoder og vidensudvikling*. København, Akademisk Forlag A/S.
- Lunde, Inga Marie og Ramhøj, Pia (1996): Forord og Indledning. I: Lunde, Inge Maria og Ramhøj, Pia (red.): *Humanistisk forskning inden for sundhedsvidenskab*. København, Akademisk Forlag. S.7-12.
- Lunde, Inga Marie (1996): Sundhedsvidenskab – mellem restriktion og ekspansion. I: Lunde, Inga Marie og Ramhøj, Pia (red.): *Humanistisk forskning inden for sundhedsvidenskab*. København, Akademisk Forlag. S.17-28.
- Lübcke, Poul (1983) (red.): *Politikens filosofi leksikon*. 9. bogkluboplag med tillæg januar 1995. København, Politikens Forlag A/S, s. 148-149, 197-199.
- Lyngaa, Janne (1995): *Pigerne i hvidt*. København, Munksgaard.
- Lyngaa, Janne (1999): Sygeplejefagets moderne historie i Danmark. Fra fag mod profession. I: Lyngaa; Janne (red) (1999). *Sygeplejefag - refleksion og handling*. Bind I. København, Munksgaards Forlag. (Bogklubben for sygeplejersker.)
- Lyngsø, Anita (2006): *Nystartede sygeplejestuderendes forestillinger om god sygepleje og den gode sygeplejerskes evner og om hvorvidt disse imødekommes i deres undervisning*. Århus, Afdeling for Sygeplejevidenskab. Publikation nr. 107/2006.
- Madsen, Kirsten Simper (2006): Et værdigt alternativ. I: *Sygeplejersken*, årg. 106, nr. 18/2006, s. 44.

- Malterud, Kirsti (2004): *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. 2. utgave, 2. opplag. Oslo, Universitetsforlaget.
- Martinsen, Kari (1989): *Omsorg, sykepleie og medicin*. TANO.
- Martinsen, Kari (2000): *Øyet og kallet*. Bergen, Fakkbokforlaget.
- Martinsen, Kari (2005): *Fra Marx til Løgstrup. Om etik og sanselighet i sygeplejen*. København, Munksgaard. Oprindeligt udkommet på norsk i 1993. S.: 15-20.
- Maunsbach, Margareta og Lunde, Inga Marie (1996): Udvælgelse i kvalitativ forskning. I: Lunde, Inga Marie og Ramhøj, Pia (red.): *Humanistisk forskning inden for sundhedsvidenskab*. København, Akademisk Forlag. S. 142-153.
- Mortensen, Morten (2007): Sygepleje uden nål. I: *Sygeplejersken*, årg. 107, nr.2/2007, s. 27.
- Munck, Karin (1999): Sygeplejefagets virksomhedsområde. Udviklingen fra efterkrigstiden til i dag. I: Lyngaa; Janne (red) (1999). *Sygeplejefag - refleksion og handling*. Bind I. København, Munksgaards Forlag. (Bogklubben for sygeplejersker.)
- Nielsen, Marie Holm (2003): For lidt praksis i ny uddannelse. I: *Sygeplejersken*, årg. 102, nr. 28/2002. s. 10.
- Olsen, Fie Lundsgaard (2003 a): Andre siger jeg bliver en god sygeplejerske. I: *Sygeplejersken*, årg. 103, nr. 35/2003, s. 11.
- Olsen, Fie Lundsgaard (2003 b): Jeg vil lære mennesket at kende. I: *Sygeplejersken*, årg. 103, nr. 35/2003, s. 10.
- Pedersen, Lars Flindt (2003): Sygeplejerskeuddannelsen blandt de 10 største. I: *Sygeplejersken*, årg. 103, nr. 31/2003, s. 4.
- Pedersen, Lars Flindt (2005): Rekordsøgning til sygeplejerskolerne. I: *Sygeplejersken*, årg. 105, nr. 14/2005, s. 5.
- Pedersen, Monica Milter Ehlers (2006): *Fingerfærdighed, teoretisk viden og praktisk erfaring. En kvalitativ interviewundersøgelse af nyuddannede professionsbachelorers oplevelser af at arbejde med instrumentel sygepleje på kirurgisk gastroenterologiske afdelinger*. Århus, Afdeling for Sygeplejevidenskab. Publikation nr. 103/2006.
- Personaleweb (2006): Stress, fravær og personalepolitik. Site på hjemmesiden www.personalweb.dk om stress mv. Læst på denne adresse: <http://www.personaleweb.dk/perl/q?&po=news&rm=zoom&id=4518861>.
- Polit, Denise F.; Beck, Cheryl Tatano; Hungler, Bernadette P. (2001): *Essentials of Nursing Research. Methods, Appraisal, and Utilization*. Edition 5. Philadelphia, Lippincott.

Politiken.dk (2006): Arbejdspres sender sygeplejersker til psykolog. Læst på www.politiken.dk, artiklen er dateret 25. oktober 2006. (uden forfatter).

Politikens Nudansk Ordbog (2005). København, JP/Politikens Forlagshus A/S, 19. udgave, 1. oplag.

Ponikowski, Annette (2006): *Unge sygeplejestuderendes refleksioner over professionsbacheloruddannelsen: en empirisk undersøgelse over hvilke refleksioner unge sygeplejestuderende midtvejs i uddannelsen gør sig om at vælge - og om at være i professionsbacheloruddannelsen til sygeplejerske, set i et ungdomskulturelt, et pædagogisk og et sygeplejefagligt perspektiv*. Århus, Afdeling for Sygeplejevidenskab. Publikation nr. 118/2006.

Psykologisk-pædagogisk ordbog (2003). København, Gyldendal. 14. udgave.

Rafferty, Anne Marie et al. (2007): Outcomes of variation in hospital nurse staffing in English hospitals: Cross-sectional analysis of survey data and discharge records. I: *International Journal of Nursing Studies*. Vol. 44, issue 2/2007, s. 175-182.

Ramhøj, Pia (1993): Indledning. I: Ramhøj, Pia (red.): *Overvejelser og metoder i Sundhedsforskningen*. København, Akademisk Forlag. S. 8-18.

Rasmussen, Jens (1997): *Socialisering og læring i det refleksivt moderne*. (2. udgave), København, Unge Pædagoger.

Rasmussen, Lars Igum (2007): Sygeplejersker flygter fra hospitalerne. *Avisen.dk*. Dateret 20. april 2007. Læst på hjemmesiden på følgende adresse: <http://avisen.dk/sygeplejersker-flygter-190407.aspx>.

Rektorforsamlingen (2006): *Evaluering af sygeplejerskeuddannelsen*. Undersøgelse gennemført for Rektorforsamlingen for sygeplejerskeuddannelsen af Rambøll Management. Fundet på www.sygeplejerskeuddannelsen.dk den 27. juli 2007.

Rektorforsamlingen (2007): *National strategi for rekruttering af flere ansøgere til sygeplejerskeuddannelsen*. Arbejdsgruppe nedsat i forsommeren 2007. Læst på www.sygeplejerskeuddannelsen.dk på dette site: <http://www.sygeplejerskeuddannelsen.dk/sw19486.asp>

Reunert, Stine Kongsart og Reunert, Toke Sellner (2007): Patienten har det ikke godt. Kronik. I: *Politiken*. 19.2.2007.

Rosenmeier, Sara Lea (2007): *Unge individualister og faglig organisering. FTF's ungdomsundersøgelse 2007*. Udarbejdet for FTF (Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd) af Nørregård-Nielsen & Rosenmeier, Rådgivende sociologer. Læst på FTF's hjemmeside på følgende adresse: http://www.ftf.dk/multimedia/Unge_og_fagforeninger_FTF_2007_290407.doc

Schultz Jørgensen, Søren (2001): Den misforståede generation. I: Tillæg til *Ugebrevet Mandag Morgen*, 8. januar 2001.

Simonsen, Birgitte; Katznelson, Noemi (2000): Unges arbejdsbegreb. I: *Tidsskrift for Arbejdsliv*, årg. 2, nr. 4/2000, s. 9-27.

Sommer, Dion (2003): *Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden*. 2. reviderede udgave. København, Hans Reitzels Forlag.

Sykepleiernes Samarbeid i Norden (2003): *Etiske retningslinier for sygeplejeforskning i Norden*.

Thornquist, Eline (2006): *Videnskabsfilosofi og videnskabsteori for sundhedsfagene*. Oversat og bearbejdet af Ulla Nielsby. Gads Forlag.

Tilmeldingssekretariatet (2005): *KOT – Den Koordinerede Tilmelding*. Statistik over antal optagne vist på uddannelsessteder/grupper af uddannelsessteder. Fundet på www.tilmeldingssekretariatet.dk.

Tilmeldingssekretariatet (2006): *KOT – Den Koordinerede Tilmelding*. Statistik over antal optagne vist på uddannelsessteder/grupper af uddannelsessteder. Fundet på www.tilmeldingssekretariatet.dk.

Tilmeldingssekretariatet (2007): *KOT – Den Koordinerede Tilmelding*. Statistik over antal optagne vist på uddannelsessteder/grupper af uddannelsessteder. Fundet på www.tilmeldingssekretariatet.dk.

Uhrenfeldt; Lisbeth (2007): *Leadership, job satisfaction and clinical wisdom: A hermeneutic study of charge and clinical nurses' experiences*. Ph.d.-afhandling, udgivet ved Afdeling for Sygeplejevidenskab, Aarhus Universitet, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet.

Undervisnings- og Forskningsministeriet (1990): *Bekendtgørelse om sygeplejerskeuddannelsen*. Bekendtgørelse nr. 143 af 2. marts 1990.

Undervisningsministeriet (2001 a): *Bekendtgørelse om sygeplejerskeuddannelsen*. Bekendtgørelse nr. 232 af 30. marts 2001.

Undervisningsministeriet (2001 b): *Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor*. Bekendtgørelse nr. 113 af 19. februar 2001.

Undervisningsministeriet (2001 c): *Bekendtgørelse om ændring af overgangsreglerne i bekendtgørelsen om sygeplejerskeuddannelsen*. Bekendtgørelse nr. 1021 af 12. december 2001.

Undervisningsministeriet (2006): *Anbefalinger til en revision af sygeplejerskeuddannelsen*. Fundet på Undervisningsministeriets hjemmeside på denne adresse: <http://www.uvm.dk/06/sygeplejerskeuddannelsen.htm?menuid=6410>

Undervisningsministeriet (2007 a): *Øget optag på sundhedsuddannelser – flere pladser og meritsygeplejersker*. Pressemeddelelse 23.5.2007, læst på Undervisningsministeriets hjemmeside på følgende adresse: <http://www.uvm.dk/07/sygepl.htm?menuid=25>

Undervisningsministeriet (2007 b): *Valg og fravalg af lærer-, pædagog-, sygeplejerske- og socialrådgiveruddannelsen*. Undersøgelse gennemført for Undervisningsministeriet af Epinion i foråret 2007. Offentliggjort i pressemeddelelse den 23. maj 2007. Fundet på www.uvm.dk.

Videnskabsministeriet (2003): *Lov om et videnskabsetisk komitéssystem og behandling af biomedicinske forskningsprojekter*. Lov nr. 402 af 28. maj 2003.

Zahavi, Dan (2003): *Fænomenologi*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag. S. 7-33.

Zeuner, Lili (2000): *Unge mellem egne mål og fællesskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberevende ungdomsuddannelser*. København, Socialforskningsinstituttet.

Ziehe, Thomas (1991): Intensitet i stedet for nærhed. I: *Dansk Pædagogiske Tidsskrift*, nr. 4/1991, s. 196-201.

Ziehe, Thomas (1993): Barndomsfundamentalisme. I: *Socialpædagogiske Tekster*, nr. 9/1993, s. 74 - 80.

Ziehe, Thomas (1995): *Ambivalenser og mangfoldighed*. (2. oplag), København, Forlaget politisk revy, s. 7-54.

Ziehe, Thomas (1998): Adieu til halvfjerdserne. De unge og skolen under den anden modernisering. I: Jens Bjerg (red.): *Pædagogik - grundbog til et fag*. København, Hans Reitzels Forlag, s. 74- 88.

Ziehe, Thomas (2004 a): Forord til de danske læsere. I: Ziehe, Thomas: *Øer af intensitet i et hav af rutine. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. København, forlaget politisk revy, s. 7-11.

Ziehe, Thomas (2004 b): At arbejde i det små med kontingens. Om elevers og læreres usynlige arbejde. I: Ziehe, Thomas: *Øer af intensitet i et hav af rutine. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. København, forlaget politisk revy, s. 39-47.

Ziehe, Thomas (2004 c): Moralitet og subjektivering. I: Ziehe, Thomas: *Øer af intensitet i et hav af rutine. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. København, forlaget politisk revy, s. 157-172.

Ziehe, Thomas (2004 d): Bør politisk dannelse nytænkes i lyset af de deltagende individualiseringsprocesser – eller mister den sot handlingsfelt og sine adressater? I: Ziehe, Thomas: *Øer af intensitet i et hav af rutine. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. København, forlaget politisk revy, s. 143-156.

15. Bilagsfortegnelse

Bilag 1: Brev til sygeplejefaglig vicedirektør.

Bilag 2: Informationsbrev til nyuddannede professionsbachelor.

Bilag 3: Interviewguide til Interview 2005.

Bilag 4: Samtykkeerklæring.

15.1 Bilag 1: Brev til sygeplejefaglig vicedirektør

15. juni 2005

Sygeplejefaglig vicedirektør xx
xx Sygehus

Kære xx

Jeg tillader mig at rette henvendelse til dig som sygeplejefaglig vicedirektør på xx Sygehus. Som det fremgår af vedlagte CV, har jeg p.t. orlov fra min stilling som konsulent i Dansk Sygeplejeråds sekretariat med henblik på udarbejdelse af specialeafhandling på kandidatuddannelsen i sygepleje ved Afdeling for Sygeplejevidenskab, Aarhus Universitet.

I mit kandidatspeciale har jeg valgt at undersøge, hvordan de forventninger, de sygeplejestuderende oprindeligt havde til arbejdet som sygeplejerske, stemmer overens med det konkrete arbejde som færdiguddannet sygeplejerske. I den forbindelse vil jeg anmode om din hjælp til at kontakte de nyuddannede sygeplejersker, der er blevet ansat på Sygehus xx i løbet af 2005. Jeg vil samtidig anmode om tilladelse til at foretage interviewene på sygehuset.

Jeg har valgt at have fokus på de unge sygeplejersker, der har påbegyndt sygeplejerskeuddannelsen pr. 1. september 2001, hvor uddannelsen blev ændret til en professionsbacheloruddannelse. De sygeplejersker, jeg ønsker at interviewe, vil således skulle være unge (under 30 år), der har påbegyndt uddannelsen pr. 1. september 2001, har færdiggjort uddannelsen i januar 2005 og er ansat på xx Sygehus. Jeg har planlagt at interviewe 3-5 personer i alt. Hvert interview forventes at vare max. en time.

Min tidsramme er lidt snæver, og jeg vil derfor - så vidt muligt - meget gerne have mulighed for at foretage interviewene inden udgangen af juni måned. Jeg vil derfor tillade mig at ringe til dig i løbet af uge 25 for at høre, om du har mulighed for at være behjælpelig. Jeg vil samtidig redegøre nærmere for min planlægning af forløbet og besvare eventuelle spørgsmål. Du er naturligvis også meget velkommen til at kontakte mig.

Venlig hilsen

Lis Mortensen
Korskildevej 3
4733 Tappernøje
Tlf. 55 96 56 32
Email: lm@dsr.dk

15.2 Bilag 2: Informationsbrev til nyuddannede professionsbacheloror

Juni 2005

Kære nyuddannede sygeplejerske

Jeg er sygeplejerske og studerende på det afsluttende semester på kandidatuddannelsen i sygepleje ved Aarhus Universitet. I mit kandidatspeciale arbejder jeg med at undersøge, hvordan nyuddannede professionsbacheloror i sygepleje oplever arbejdet som sygeplejerske – specielt med fokus på, om arbejdet indfrier deres faglige forventninger.

For at belyse emnet bedst muligt vil jeg meget gerne have mulighed for at stille dig nogle spørgsmål. Jeg håber derfor, at du kan og vil afse tid til et interview. Interviewet forventes at vare max. en time, det vil blive optaget på bånd, og båndoptagelsen vil blive tilintetgjort efter brug. Deltagelsen er selvfølgelig frivillig, og du kan til enhver tid trække dit tilsagn om deltagelse tilbage. Din deltagelse i undersøgelsen vil være anonym.

Jeg har fået tilsagn fra sygeplejefaglig vicedirektør xx, Sygehus xx, til at gennemføre interviewene, og endvidere har udviklingskonsulent xx påtaget sig at videreformidle min forespørgsel til dig og de øvrige nyuddannede sygeplejersker på Sygehus xx.

Hvis det kan lade sig gøre, vil jeg meget gerne tale med dig inden udgangen af juni 2005. Tid og sted aftaler vi, når du har givet tilsagn til at deltage.

Hvis du har nogen spørgsmål er du meget velkommen til at kontakte min vejleder på studiet, Johannes Kristiansen eller undertegnede – se nedenfor.

Venlig hilsen

Lis Mortensen

Lis Mortensen, Korskildevej 3, 4733 Tappernøje, tlf. 55 96 56 32, email: lm@dsr.dk

Cand.pæd.pæd. Johannes Kristiansen, Afdeling for Sygeplejevidenskab, Institut for Folkesundhed, Aarhus Universitet, tlf. 86 25 46 18, email: jk@sygeplejevid.au.dk

15.3 Bilag 3: Interviewguide til Interview 2005

Juni 2005

Interviewguide

Formålet med interviewet er at belyse følgende spørgsmål:

Hvilke forventninger havde du som sygeplejestuderende – og forud for påbegyndt sygeplejerskeuddannelse – til arbejdet som sygeplejerske?

Hvordan oplever du, at dine faglige forventninger stemmer overens med dit arbejde som færdiguddannet sygeplejerske? Og hvordan oplever du i det hele taget arbejdet som sygeplejerske?

Før uddannelsen

Fortæl om, hvilke overvejelser du havde, da du valgte at uddanne dig til sygeplejerske?

Fortæl om de forventninger, du havde til arbejdet som sygeplejerske, inden du påbegyndte uddannelsen? Og fortæl, hvor du havde disse forventninger fra?

(Fx: studievejledere, annoncer, pjecer om uddannelsen, sygeplejersker i familien/bekendtskabskredsen, love og bekendtgørelser/studieordninger, medierne, film/litteratur)

Under uddannelsen

Fortæl, om dine forventninger til arbejdet som sygeplejerske eventuelt ændrede sig undervejs i uddannelsesforløbet?

Hvis ja:

Beskriv på hvilke områder? Hvad medvirkede til at ændre dine forventninger?

Efter endt uddannelse

Hvilke forventninger havde du til arbejdet som sygeplejerske, lige da du havde afsluttet uddannelsen?

Du har nu arbejdet som sygeplejerske - om end i kort tid:

Fortæl, om dine forventninger til arbejdet som sygeplejerske bliver indfriet i dit daglige arbejde? Er der overensstemmelse mellem dine forventninger og det konkrete indhold i din arbejdsdag? (Hvad bruger du din arbejdsdag på?)

Hvordan har afdelingens sygeplejersker (og evt. andet personale) modtaget dig? (forventninger, holdninger, sagt og usagt)

Beskriv, hvilken betydning det har for dig, om dine forventninger bliver opfyldt/ikke opfyldt?

Hvad kunne du eventuelt tænke dig var anderledes?

Hvilke forventninger har du til din fremtid som sygeplejerske? (ønskejob om henholdsvis 5 og 10 år?)

